

GONDOSKODÁS

III. évfolyam 3. szám 2024. ősz

– szakértelem és emberség

A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet folyóirata

Szociális gondoskodás

Gazdaság erkölcssteológia

Koragyerekkor – bölcsőde

Veszteségek feldolgozása

GONDOSKODÁS – szakértelem és emberség

A Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet folyóirata

III. évfolyam 3. szám

- **Főszerkesztő:** Farkas Péter • **Szerkesztőség:** Csukovits Nóra, Forrai-Kiss Krisztina, dr. Hajdu Kitti, Jonkl Marianna, Katona Krisztina, Mikó F. László, Matolcsi-Papp Zoltán, Mózesné Ruzsák Beáta, Takács Bernadett, Dr. Vajda Kinga, dr. Vető Marietta
- **Szerkesztőségi titkár:** Csukovits Nóra
- **Szerkesztőbizottság:** Dr. Beran Ferenc (PPKE), Dr. Birher Nándor (PPKE), Dr. Bogár László (KRE), Dr. Deli Gergely (NKE), Dr. Juhász Gábor (PTE), Dr. Kaiser Tamás (NKE), Dr. Molnár Attila (NKE), Dr. Nyitrai Ágnes (AVKTF), Dr. Pajtókné Dr. Tari Ilona (EKKE), Dr. Pikó Bettina (SZTE), Dr. Rosta Andrea (PPKE), Dr. Sárkány Péter (EKKE), Dr. Szabó-Tóth Kinga (ME), Dr. habil Tóth Tibor (NSZI)
- **Szerkesztőség és kiadóhivatal:** 1142 Budapest, Ungvár u. 64-66. • Tel.: +36 1 450 3230 • E-mail: gondoskodas@nszi.hu • Honlap: www.nszi.hu
- **Kiadó:** Dr. habil Tóth Tibor főigazgató

TARTALOM

Dr. Tóth Tibor

Szociális gondoskodás és keresztény közéletiség -
Slachta Margit munkássága az 1920-as években 6

Farkas Péter

A gazdaság erkölcszociológiai és társadalomelméleti
kérdéseinek néhány összefüggése 18

Dr. Nyitrai Ágnes

A koragyermekkor meghatározó szerepe és a
bölcsődei nevelés-gondozás 30

Babos Krisztina

Veszteségek feldolgozásának gyakorlata személyesen vagy a világhálón 38

Dr. Nyitrai Imre interjúja Dr. Tóth Tiborral

A gondoskodáspolitiká mint új lehetőség a szociális
képzések világában 52

Mikó F. László

Hány szív dobog egy emberben? - interjú 58

Farkas Péter

Könyvajánló 62

ABSZTRAKTOK 64

Szerzőink 67

Dr. Tóth Tibor¹

Szociális gondoskodás és keresztény közéletiség – Slachta Margit munkássága az 1920-as években

Kulcsszavak: keresztény nőmozgalom, szociális gondoskodás, keresztény feminizmus, szervezetépítés, női választójog

Absztrakt

A tanulmány előfeltevése szerint Slachta Margit munkásságát egyszerre határozta meg a hagyományos karitatív szemléletet meghaladó szociális munka eszmei, szervezeti, módszertani és gyakorlati megújítása, valamint a nők társadalmi szerepének megváltozását, védelmét és érdekeit a korabeli média és a politika világában aktívan képviselő keresztény közéleti szerepvállalás. Pályájának 1920-as évekbeli alakulását vizsgálva azzal érvelünk, hogy e két szál nem választható egymástól, azok alakulása és eredményei összetett hatások rendszerében, egymásra vonatkoztatva, egyfajta interaktív viszonyrendszerben értelmezhetők. Munkássága napjainkban különös aktualitással bír és egyúttal követendő mintákat jelenít meg a hagyományos értelemben vett szociálpolitika megújítására törekvő modern gondoskodáspolitikai kialakításának nézőpontjából.

Bevezetés

Slachta Margit személyét és munkásságát már saját korának egyes szereplői, majd a halálát követően megjelent értékelések sok esetben ellentmondásosnak tartották. Ezt azonban csak azok láthatják így, akik kivételes életútjának csupán egy-egy részletét ragadják ki, megfelelkezve a pálya egészéről és mindekenélőtt tevékenységének történelmi környezeté

ről és hatótényezőiről. Valójában nem ő volt ellentmondásos, hanem a kor, amelyben élt. Ahogy Balogh Margit írta róla, a „magát keresztény feministának nevező Slachta Margit szinte egész működése egyfajta lázadás a bevett normák ellen, együtt a megőrzés és megújítás ellentmondásos egységével.” (Balogh é.n.). A világi szerzetes, egyúttal az első magyar női képviselő egész életpályája, célkitűzései, az elért eredmények és azok fogadtatása azt igazolja, hogy minden szakmai-közéleti, illetve politikai cselekvést egyrészt a saját korában releváns körülmények és értékrendek, másrészt az utókorra gyakorolt hatás szempontjából érdemes mérlegre tenni.

Nem sokan mondhatják el magukról, hogy az átfogó, objektív, de legfőképpen rendszerben gondolkodó értékelések mércéje szerint mindkét szempontból maradandót alkottak. Slachta Margit munkásságának tudományos igényű feldolgozása csak a rendszerváltást követően kezdődhetett el, amelyben meghatározó szerepe volt Mona Ilona monográfiájának, valamint a szociális testvér lelki örökségét, parlamenti felszólalásait, valamint a korabeli sajtónyilvánosságban való megjelenését összefoglaló átfogó munkáknak (Mona 1997, Petrás-Slachta-Szabó 2021, Petrás-Slachta 2022). Emellett nagy számban jelentek meg elemzések, tanulmányok amelyek a történettudomány, a teológia, vallásfilozófia, eszmetörténet és a politi-

¹ Dr. Tóth Tibor, Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet, főigazgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, címzetes egyetemi tanár

katudomány oldaláról mutatták be e gazdag életmű egy-egy meghatározó aspektusát. Slachta Margit munkásságát egyszerre határozta meg a hagyományos karitatív szemléletet meghaladó szociális munka eszmei, szervezeti, módszertani és gyakorlati megújítása, valamint a nők társadalmi szerepének megváltozását, védelmét és érdekeit a korabeli média és a politika világában aktívan képviselő keresztény közéleti szerepvállalás.

A jelen tanulmány célja, hogy bemutassa azt a koherens és következetes eszme- és cselekvésrendszer, ami összekötötte és rendszerbe foglalta Slachta Margit mély istenhiten és erkölcsi elveken alapuló világlátását, szemléletmódját, hitvallását, politikai programját, és közéleti szerepvállalását. Előfeltevésünk szerint munkássága napjainkban különös aktualitással bír és egyúttal követendő mintákat jelenít meg a hagyományos értelemben vett szociálpolitika megújítására törekvő modern gondoskodáspolitikai kialakításának nézőpontjából. Ennek érdekében elsőként a kortárs nőjogi mozgalmak, eszmei irányzatok és szociálpolitikai paradigmák tükrében Slachta Margit nőmozgalmi, szociális és szervezetépítő tevékenységét majd pályájának parlamenti képviselői és közéleti vonatkozásait vizsgáljuk. A tanulmány érvelése szerint e két szál nem választható egymástól, azok alakulása és eredményei összetett hatások rendszerében, egymásra vonatkoztatva, egyfajta interaktív viszonyrendszerben értelmezhetők. Az elemzés időbeli kereteit az 1920-as évek alkotják. Ez az önként vállalt korlát egyrészt terjedelmi okokból fakad, másrészt arra a meggyőződésre épül, mely szerint ebben az évtizedben alakultak ki és szilárdultak meg Slachta Margit gondolkodásmódjának, eszmei és gyakorlati cselekvésrendszerének azon elemei, amelyeket pályájának későbbi szakaszaiban, egy gyorsan és radikálisan változó történelmi környezetben is hitelesen tudott megjeleníteni.

A tanulmány megírása során a releváns szakirodalom megállapításai mellett eredeti dokumentumokra, parlamenti felszólalásokra, valamint a kor sajtómegjelenéseire támaszkodtunk.

1. Keresztény nőmozgalmak, keresztény feminizmus és szociális gondoskodás az 1920-as évek Magyarországon

A kiegyezést követő gazdasági fellendülés és modernizáció hatására Magyarországon is megváltozott a nők helyzete a gazdaságban, ami kihatott a családban betöltött szerepükre, érdekeik formális-jogi érvényesítésére és közéleti szerepvállalásukra. A századforduló a női társadalmi szerepek átértékelésének kora volt, amelynek egyik lényeges következményeként megkezdődött a nőmozgalmak zászlóbontása, alapvetően a feminista, keresztényszocialista és a szociáldemokrata mozgalmak irányában (Ráczné 1991, 105.)

A keresztény nőmozgalom az első világháború végére kezdett szervezett formában megjelenni a hazai közéletben. Ebben nagy szerepe volt a kor meghatározó gondolkodójának és egyházi személyiségének, Prohászka Ottokár püspöknek, aki ösztönözte a keresztény elvek és erkölcsi-etikai normák tartalmi elemeinek a politika világában történő aktív képviselését és érvényre juttatását. A hitéleti alapon szerveződő nőmozgalmak társadalmi bázisát a keresztény középosztály, azon belül is főként a közalkalmazottak és tisztviselők alkotta családok jelentették. Habár a különféle mozgalmak eltérő irányzatokat jelenítettek meg és változatos szervezeti, cselekvési mintákat követte, a feminista és a szociáldemokrata irányzattól mégis jól megkülönböztethető jegyeket mutattak. Ezek közül a legfontosabb, hogy a radikális változások helyett a katolikus egyház keretein és hitelvein belül, azok szellemében kell választ adni a kor társadalmi-politikai kihívásaira. A válaszok középpontjában a nők helyzetének újragondolása került – mindenekelőtt a család, a munkavállalás és a politikai választójog terén –, de kezdettől fogva nyilvánvaló volt, hogy a kitűzött célok megvalósításának feltételeit széles társadalmi, politikai összefüggésekben lehet kialakítani. Ennek első lépéseként szükség volt egy közös, más irányzatoktól jól megkülönböztethető, identitást adó, adott esetben mozgósító erővel bíró eszmei –ideológiai háttér-

re, majd ennek bázisán hatékonyan működő szervezeti keretek kialakítására.

Az eszmei-ideológiai háttér alapját a Martinovich Sándor és Prohászka Ottokár püspökök, valamint Gieswein Sándor pápai prelátnak, keresztényszocialista képviselő jelentős támogatásával kialakult keresztény feminizmus jelentette (Ráczné 1991, 106). Az új irányzat elvetette a polgári feminizmus liberális és materialista megalapozottságú egyházellenességét, az individualizmust és az osztályharcot, a hagyományos családmódot megkérdőjelezését, a házasság felbontását, a nők aktív politikai szerepvállalásának a családi életben betöltött szerepük rovására történő kiterjesztését. Ugyanakkor a vallási és erkölcsi értékek figyelembevételével felvállalja az egyenlő munkabér, egyenlő oktatás és művelődés, valamint az egyenlő politikai jogok megteremtésének célkitűzéseit.² Emellett a keresztény feministák számára is megkerülhetetlennek bizonyult a nők tömeges munkába állásából fakadó következmények értékelése és megoldási javaslatok kidolgozása. Ebben az átfogó keretben különösen felértékelődött katolikus nőmozgalmak hagyományos szociális érzékenysége, karitatív tevékenysége.

A két háború közötti Magyarországon az I. világháborús vereség, Trianon, a területi, népességi, gazdasági veszteségek miatt bekövetkező társadalmi és gazdasági változások mások mellett jelentős, a szociálpolitikát ugyancsak érintő társadalmi átalakulásokat indítottak el. Tulajdonképpen ekkor született meg a „hivatalos”, állami szociálpolitika, hisz ekkor vállalt szerepet az állam az eddig leginkább egyházak és a társadalom által működtetett szegénygondozásban. Ez az állami szociális szerepvállalás gyakorlatilag egész Európában megvalósult a korszakban, amelynek központi elemét a társadalombiztosítás jelentette, ami olyan jóléti intézményekkel párosult, mint a szegénysegélyezés vagy a lakáspolitikák. Ugyanakkor Magyarországon teljesen hiányzott a két világháború között – s lényegében aztán a második világháború után is

– a Nyugat-Európa számos országában ekkor már létező munkanélküli-biztosítás. Az első társadalombiztosítási szolgáltatásokból Magyarországon az ipari és kereskedelmi munkásság és az állami alkalmazottak részesedtek, ám a jelentős tömegeket képviselő agrárnépesség és a magántisztviselői réteg számára ezek a korszak végéig elérhetetlennek bizonyultak. Ebből az is kitűnik, hogy az állam aktív beavatkozásra épülő szociálpolitika a két világháború között elkülönítve és helyenként egymással szembe állítva kezelte a különböző társadalmi rétegeket (ipari munkásság, szegény parasztság, állami- és magánalkalmazottak) helyzetét és problémáját. Ezért a korszak szociálpolitikája egyaránt értelmezhető a kibontakozó jóléti állam, állami szociálpolitika és helyhatósági körbe tartozó szegénygondozás és szociális gondoskodás, valamint a szociálpolitika szegénypolitikának való megfeleltetése oldaláról (Tóth 2018, 84) A konkrét szakpolitikai intézkedések hátterét a konzervatív, a keresztény szociális tanításon alapuló szociálpolitika határozta meg. A „hivatalos” szociálpolitika – öndefiníciója szerint – lényegében a „szegénypolitika” megvalósítására korlátozódott. Talán éppen ennek köszönhető, hogy a korszakban a szociális gondolkodás és gondoskodás ügye fokozatosan a szakmai és közéleti figyelem középpontjába került (Gyáni 1994). A két világháború közötti szociálpolitika útkeresése és kívánatos fejlődési irányainak megvitatása szakírók (Pálos Károly), közigazgatási szakemberek (Esztergár Lajos, Hilscher Rezső), tudományos kutatók (Kovrig Béla, Mihelics Vid) munkásságban is teret kapott. Ez is mutatja, hogy a kor magyarországi szociálpolitikája nem egy-egy kiemelt területre irányult, helyette egy fragmentált, az egyes társadalmi csoportok problémáit eltérő módon kezelő társadalmpolitika érvényesült. Ezek a különbségek a szociális gondoskodással kapcsolatban is megmutakoztak, többek között az Oslay Oswald és Pálos Károly nevével fémjelzett ún. egri norma alulról szerveződő, társadalmi alapon működő gondoskodási program, valamint a Hilscher Rezső és Esztergár Lajos

² Az 1918 márciusában indult, magát a keresztény feminizmus lapjaként meghatározó Magyar Nő Farkas Edith által jegyezett „Zászlóbontás” c. cikke pontokba szedve foglalta össze a polgári és keresztény feminizmus közötti, fentebb jelzett különbségeket

által képviselt, az állami szervek és az érintett szereplők együttműködésére épülő „produktív szociálpolitika” szemléletmódjának és gyakorlatának összevetésében (Tóth 2018, 100).

A keresztény nőmozgalmak alapvetően katolikus szervezetek formájában bontakozott ki. A kezdeti önszerveződések közül – a teljesség igénye nélkül – érdemes megemlíteni a gróf Pálffy Sándorné által 1896-ban alapított, főként szociális és lelki segítségnyújtást végző Katolikus Nőegylet, majd ugyancsak a grófné által 1908-ban létrehozott, Katolikus Patronage elnevezésű segélyező egyesület, továbbá a Korányi Sarolta által megszervezett, a munkába álló nőket segítő Katolikus Munkásnő Egyesületet. Az első országos lefedettségű szervezet az 1909-ben Farkas Edith által alapított Szociális Missziótársulat volt (továbbiakban: Társulat). A Társulat életre hívása azon a felismerésen alapult, hogy a szociális intézmények működtetéséhez képzett és elkötelezett, „főállású” személyekre van szükség, akiket megfelelő és folyamatos képzésben kell részesíteni, a szociális érületen alapuló társadalmi együttműködést pedig az ország egészére kell kiterjeszteni. Az 1918-ban alakult Magyar Katolikus Nőegyletek Országos Szövetsége már valóban koordináló, összefogó szerepet töltött be a nőszervezetek munkájában. A tevékenység fő irányát változatlanul a szociális munka jelentette, de egyre erőteljesebben jelentkezett a politikai érdekvédelem felvállalásának szükségessége is (Ráczné 1991, 113).

Ennek leghatékonyabb formáját egyértelműen a parlamentáris keretek között folytatott érdekérvényesítés jelentette. Magyarországon 1919-1920 fordulóján a sarkalatos államjogi kérdések, az államforma (királyság vagy köztársaság) és általában véve az alkotmányosság kérései álltak a politikai közélet középpontjában, de legalább ilyen fontosnak bizonyult a századforduló óta folyamatosan napirenden lévő választójogi kérdés. Az antant és a mérvadó hazai pártok (kisgazdák, szociáldemokraták, polgári és keresztény pártok) egybehangzó akarata nyomán a Friedrich-kormány, Magyarország történetében

először, a döntést hozott az általános, egyenlő, közvetlen, községenkénti és titkos választójog bevezetéséről. Az 1919. november 17-én kelt 5985. számú kormányrendelet szerint nemzetgyűlési választójoga van minden olyan férfinak és nőnek, aki a 24. életévét betöltötte, aki 6 éve magyar állampolgár, fél éve ugyanabban a községben lakik vagy ott lakása van. A nők esetében azonban az írni-olvasni tudást is kikötötték, a férfiak esetében ugyanakkor igazolt harctéri szolgálat esetén 21 évre vitték le a korhatárt. A törvény különbséget tett aktív és passzív választójog között, ugyanakkor a választás maga titkos volt, ami egybeesett a korszak fő politikai erjét alkotó pártok hosszabb-rövidebb ideje vallott választójogi felfogásával.

Ebbe az egyfelől válságos, nemzeti, csoportos és egyéni tragédiákkal övezett, másfelől sok tekintetben pezsgő, friss gondolatokat és új energiákat megmozgató társadalmi-politikai környezetbe „érkezett meg” Slachta Margit nővédelmi, szociálpolitikai, közéleti és képviselői munkássága.

2. Slachta Margit nőmozgalmi, szociális és szervezetépítő tevékenysége: keresztény feminizmus és keresztény közéletiség

Slachta Margit 1884. szeptember 16-án Kassán született egy lengyel származású középosztálybeli, kevésbé vallásos család második leánygyermekéeként. Német–francia szakos polgári iskolai tanári végzettséget szerzett, majd több helyen, köztük Győrben, később, 1906-1907-ben Budapesten is tanított. A tanárképzőben, majd később tanári munkája során kezdett érdeklődni a szociális munka, ezen belül különösen a pártfogói, ún. patronázs-jellegű tevékenységek iránt (M. Balázs 2017, 40). Szociális érzékenységének szervezett formában történő kibontakoztatását kezdetben Korányi Sarolta, az Országos Katolikus Nővédő Egyesület alelnöke, majd különösen Farkas Edith, az 1908-ban megalakult Szociális Missziótársulat (a továbbiakban: Társulat), a szociális és nővédelmi terü-

leten dolgozó fogadalmas női szerzetesközösség – mai kifejezéssel élve apostoli közösség – alapítója segítette. Slachta Margit későbbi, immár önálló pályáíve, gondolkodás és cselekedetei elválaszthatatlanok a Társulat eszmeiségétől, programjától és gyakorlati működésétől. A Társaság működésének legfőbb területei a családvédelem, szegényügy, a fogva tartottak helyzetének javítása, a fiatalok védelme, a hadiözvegyek és árvák felkarolása és a keresztény sajtó és irodalom terjesztése voltak. Ennek érdekében vállalta a területhez kapcsolódó munkakörökben (egyesületi titkárnők, szegénygyámok, gyárfelügyelő, betegápolónők, otthonok vezetői stb.) képzések megtartását a szociális munkát hivatásszerűen gyakorló és elkötelezett nők számára (Farkas 1911, 6-7). A Társulat valójában egyesítette egy világra nyitott apostoli közösség és egy modern szociális intézmény sajátosságait, tagjai egyaránt otthonosan mozogtak az egyházi és világi közegben. Ez a helyzet nagyon megfelelt Slachtának, aki „Krisztus szerelmében” élt, miközben szervező és vezetői feladatokat is ellátott a szervezetben (Kóczyán 2019).

A Társulat alapításától kezdve meghatározó szerepet játszott a szegénységgel kapcsolatos problémák, kérések kezelése. A Társulat már alapító okiratában kifejezte az erre való felkészülés fontosságát, és meghatározta a cselekvések, intézkedések fő módszertani irányait. Ennek lényeges eleme, hogy a segélyezés megfelelő formájának megtalálása érdekében a Társulat nővéreinek alaposan meg kell vizsgálni a segítségért folyamodók életkörülményeit, továbbá szoros együttműködésre van szükség az állami, települési és karitatív szervezetek között (Farkas 1911, 12).

A Társulás 1923-ban belső viták keresztjébe került. Az alapító, Farkas Edith kezdeményezte, hogy a bencés jellegű, világias szervezet átalakítását a jezsuita szellemiség és a szerzetesrendi minták alapján. Ez gyakorlatban nemcsak lelkeségi, de szervezeti, életmódbeli változtatásokat is jelentett. A korábbi magánfogadalmat egyszerű fogadalom váltotta fel, a közösség sokkal kontemplatívabb lett, felhagyott a politikai szerepvállalással. Ezt sokan nem tudták el-

fogadni, közöttük az időközben 2020 és 2022 között parlamenti képviselővé vált és a keresztény nőmozgalom elvi célkitűzéseit az aktív közéleti szerepvállalás révén képviselő Slachta Margit sem, akinek a vezetésével még ebben az évben 41 társával elhagyták a Társulatot, és új közösséget alapítottak az eredeti, bencés szabályzat alapján. Az új szervezet a Szociális Testvérek Társasága nevet kapta (továbbiakban: Társaság). Nem tűztek ki új célokat, tevékenységük a család- és szegénygondozásra, gyermekvédelemre, népkonyhák működtetésére, munkaalkalmak teremtésére, valamint a nőmozgalmi működésre irányult. Kiemelt feladatnak tekintették a községi, városi szociális gondoskodásban, szegénygondozásban való részvételt, utóbbi esetében kiemelten fontosnak tartották, hogy a rászorulóknak képessé váljanak az öngondoskodásra (Juhász 2023). Ebből egyértelműen kitűnik, hogy Slachta már korát megelőzően felismerte a szociális problémák jelentőségét. Hitt a szociális munka erejében, hitvallása szerint a probléma gyökerét kell kezelni, a jótékonykodást, étel- vagy ruhaosztást látszattevékenységnek tartotta. Ennek megfelelően álláspontja szerint a szociális gondoskodást szervezett formában kell végrehajtani. Ahogy fogalmazott, „...nemcsak a nyomor és szenvedés enyhítésére kell gondolnunk [...] hanem a szegénység, nyomor okainak megszüntetésére kell törekednünk.” (Balogh é.n.) Úgy gondolta, hogy szegénység elleni küzdelemben össze kell fogni az államnak és a társadalomnak. Szükség van „az eseti jelleget meghaladó társadalmi öntevékenységre, a „társadalmi népgondozásra” is, amely együttműködve az állami szociálpolitikával, „az állami népgondozással” szakértett munkaerők bevonásával, a szociális gondozás szakszerű napi feladatait látja el.”

Miután parlamenti képviselői munka számos ok miatt – amelyeket a következő alfejezetben részletezünk – nem folytatódhatott, a Társaság megválasztott főnöknőjeként Slachta Margit gyors szervezetépítésbe kezdett, amelynek eredményeként a Társaság két évtized múltán, 1944 januárjában már 6 országban, 24 egyházmegyében, 20 mozgalom irányító mun-

kájában, 8 lap szerkesztésében, 1 lelki gyakorlatos házban, 59 női otthon, illetve szálloda élén, intézményekben, egyházközségi, szegénygondozó, vasúti- és kórházmissziós mozgalmi munkakörben dolgoztak Magyarországon, az Egyesült Államokban, Kanadában. A külső tagokat nem számítva 300 testvért és jelöltet számlált ekkor a szervezet (Kovács K. 2020). A legnagyobb kihívást a Társaság anyagi működésének megteremtése volt. Bár az „anyaszervezet” Szociális Missziótársulat három évre átadta az egyeik fővárosi ingatlanát, más anyagi erőforrással nem rendelkeztek. Az alapszabály ugyanis kimondta, hogy függetlenségük fennmaradása érdekében a Társaság sem a kormánytól, sem a hatóságoktól nem kérhet és nem fogadhat el semmiféle támogatást (Juhász 2023). A működéshez szükséges forrásokat részben a tagok külföldi munkavállalásából származó jövedelmei, részben a hazai adománygyűjtések biztosították³.

A Társaság arculatának meghatározásában Slachta a világi jelleget, az életigenlést, a műveltséget és a modernséget, s nem utolsó sorban a szellemi vezető szerepet emelte ki. Szellemi bázisát a szociális gondozás gyakorlatával, a hozzá kapcsolódó oktatással és képzéssel, valamint a parlamenten kívüli politikai szerepvállalással kiegészített keresztény feminizmus jelentette. „A Társaság célja, hogy lélekben megszentelődött, hivatásos és képzett munkaerőket adjon a társadalomnak főleg ott, ahol a modern életben erre karitatív, szociális, valláserkölcsi, gazdasági, népegészségügyi, kulturális, nőmozgalmi és állampolgári vonatkozásokban gyermek-, nő- és családvédelmi szempontból szükséges.” (Juhász 2023). Fontos kiemelni, hogy a Társaság nem tartott fenn intézményeket – ezt az alapszabály sem tette lehetővé –, ehelyett a meglévő katolikus intézetek és intézmények számára, továbbá általános szociális munkakörök betöltésre képzett önként jelentkezett személyeket.

Az oktatás és képzés legfontosabb intézményeként Slachta 1937-ben megalapította a Katolikus Női Szociális Képzőt. Itt nemcsak szociális munkásokat képeztek, de igyekeztek segíteni a végzetek elhe-

lyezkedésében is. A nevelés négy gondolatkör köré szerveződött: lélekfejlődés, melyben az Isten- és emberszeretet a meghatározó, pozitív nevelés, lelki szabadság és öröm, végül pedig teljes önzetlenség (Juhász 2023). A gyakorlatban előképzettség szerint három tagozatra osztva egyházközségi, gyermek- és szegénygondozói, vezetői, valamint közéleti munka- és szerepkörökre felkészítő képzéseket tartottak, amelyekre bárki jelentkezhetett.

A Társaság keretében végzett sokrétű tevékenysége révén Slachta Margit keresztény feminizmus eszméi, a szociális nővédelem, a szervezetépítés és a közéletben történő aktív részvétel és napi szociális munka révén konkrét ismereteket is gyűjtött a különböző társadalmi csoportokhoz tartozó nők helyzetéből adódó speciális problémák természetéről. Tényekre, számokra, adatokra épülő tapasztalatait nemcsak a saját közegében és környezetében tudta hasznosítani, hanem politika és a közélet egyéb színterein is. A következő alfejezetben képviselői és közéleti tevékenységének legfontosabb mozzanatait tekintjük át.

3. Az első női képviselő: parlamenti munka és politikai környezet

Slachta Margit közéleti szerepvállalása nem merült ki a gondoskodáspolitikával összefüggő szervezetekben végzett tevékenységekben. Már 1915-ben A Keresztény Nő című lap szerkesztője, mely 1918-ban megújult néven – Magyar Nő, A keresztény feminizmus lapja – vált a Szociális Missziótársulat Országos Szervezetének hivatalos orgánumává. Slachta ezen a lapon keresztül képviselte a katolikus politikai közbeszédben a nők változó helyzetéből adódó társadalmi dilemmákat. Ezek egyike volt a magánéletből a közéletbe kilépő nők szerepvállalása – és ami ezzel szorosán összefüggött – a női választójog kérdése. A női választójogról első cikke 1913 szeptemberében jelent meg, a témában készített első tervezetét még az őszi-
rózsás forradalom előtt nyújtotta be a belügyminisz-

³ 1924. november 4. és 1926. december 12. között Slachta Margit maga is az Egyesült Államokban és Kanadában dolgozott.

ternek, és utóbb 1920-as nemzetgyűlési képviselői programjának (a nővédelmi kérdések mellett) is ez volt a legfontosabb pontja.

Mindezek alapján tudatos politikai építkezést láthatunk Slachta Margit munkásságában, ugyanakkor mély hite és meggyőződése szerint a politikában eszközt látott az általa vallott eszmék és gondolatok megvalósításához. Az áttörést számára a királyság bukása és az 1920-as nemzetgyűlési választások kiírása hozta el. Ahogy korábban említettük, a választás az általános, egyenlő, közvetlen, községenkénti és titkos választójog alapján történt, kimondva, hogy a nőknek is van választójoga (legalább hat év óta magyar állampolgár, életének huszonnegyedik évét betöltötte, és bármely hazai élőnyelven írni-olvasni tud, ha legalább fél év óta ugyanabban a községben lakik, vagy ott lakása van).

Slachta az Országos Keresztényszociális Női Párt alapítójaként és képviselőjelöltjeként, a KNEP-pel kötött választás szövetség támogatásával indult az 1920-as parlamenti képviselőválasztáson.⁴ A választások első fordulóját január 25-26-án tartották, majd február 8-án pótválasztásokra került sor. Mivel a két nagy párt előzetesen megegyezett abban, hogy negyven képviselői helyet egymás között oszthatnak el, az a furcsa helyzet állt elő, hogy a túlbiztosított Haller István (KNEP) három mandátum birtokosa lett, ezért lemondott a Budapest I. kerületben egyhangúlag szerzettről. Slachta Margit valójában a március 25-i pótválasztáson szerezte meg a szavazatok 51,17%-át Slachta Margit Magyarország első női képviselőjévé vált a nemzetgyűlésben (M. Balázs 2017, 40). Ezzel megnyílt előtte a szociális és gazdasági és női jogvédelmi programjának parlamenti képviselői lehetőségének.

1922. február 16-ig tartó képviselőisége során huszonnyolc beszédet mondott, több törvényjavaslatot

terjesztett elő. Felszólalásainak központi témáját a nők helyzete, az anyavédelem, a gyermekhalandóság, a szociális helyzet, az ipari munkások számára fizetett szabadság, munka- és egészségvédelem, a női fogvatartottak helyzete, az óvónők fizetésrendezése, valamint az általános választójog alkotta.⁵ A szociális igazságosság és a női jogok következetes és szenvedélyes szószólója volt, sürgette az iskolareformot, neki köszönhetjük az iskolanővéri (utóbb iskolaorvosi) intézmény bevezetését (Horváth é.n.). Képes volt rendszerben gondolkodni, tudta, hogy a szociálpolitikai kérdések kezelésének előfeltétele a pénzügyi stabilitás. Ez felkeltette érdeklődését a gazdasági kérdések iránt, továbbá gyakran hivatkozott külföldi, főként amerikai példákra és statisztikai adatokra.

Megszervezte, hogy képviselőtársai közösen végezzenek lelki gyakorlatot Pannónhalmán: "A keresztény politika a lélekben kezdődik, a magánéletben folytatódik, a közéletben csak betetőzést nyer..."

Programjának lényegi elemeit és eszmeiségét – a politika „megkeresztelése” az örök normák és a Tízparancsolat betartása és érvényesítése révén – leghívebben parlamenti felszólalásai tükrözik (Petrás-Slachta-Szabó 2021). Első nemzetgyűlési felszólalásában az indemnitási törvényjavaslat kapcsán a nők helyzetének védelmét a középosztály, mint nemzetfenntartó erő védelméből, és a keresztény erkölcsstanra való hivatkozásból vezeti le (Petrás-Slachta-Szabó 2021, 26-35). Ebben a meghatározó szerepe van a családnak, benne különösen a családnak, akiket a legnagyobb gazdasági nehézségek között is támogatni kell, közvetlen anyagi források hiányában a jogvédelem (félnapos váltórendszer, iparfelügyelő nők alkalmazása), a biztosítási rendszer kiterjesztésének (betegsegélyezés) és az otthoni munkavégzés lehetőségének (bedolgozás) biztosításával.

4 A pártot maga Slachta Margit alapította azzal a szándékkal, hogy a katolikus nők politikai összefogása megvalósuljon, a szervezet budapesti központtal 1918 és 2022 létezett ezen a néven. A Keresztény Női Tábor a párt feminista, mozgalmi jellegű tagozataként, majd 1922-től már önálló pártként működött.

5 Politikai tevékenységét gyakran – meglehetősen méltánytalanul – az ún. „bottörvény” kapcsán ítélik meg. Kétségtelen, hogy az 1920. évi XV., az árdragító visszaélésekről szóló törvény javaslatának vitája során szólalt fel az árdragítók botbüntetése mellett, sőt e büntetésnem nőkre való kiterjesztését is sürgette. Az is tény azonban, hogy a parlamenti vitában és a végszavazásban külföldi tartózkodása miatt nem vett részt, illetve később visszakozott eredeti javaslatától, belátva, hogy az ilyen büntetések sok szempontból aránytalanok és visszaélésekre adnak lehetőséget.

Slachta keresztény feminizmusából következik, hogy a nővédelem ügyét átfogó, országos léptékű összefüggésekbe helyezi, és az elvi-etikai érveket rögtön konkrét intézkedési javaslatokra fordítja le. A gyakorlat-orientált megközelítésre jó példa, hogy a fenti javaslatokat még ugyanebben a beszédben összekapcsolja az iskolai reformok szükségességével. Slachta szerint az „első szempont a nemzeti életerő, a második a gazdasági talpra állás, és csak harmadsorban az elméleti tudás és klasszikus műveltség”. Ebből következik, hogy a reformok előkészítésébe mindenekelőtt a „terepen” dolgozó oktatási, gazdasági és egészségügyi szakembereket szükséges bevonni. Emellett szükségesnek tartotta a külföldi tapasztalatok, bevált gyakorlatok feltárását és a hazai iskolarendszerbe történő beépítését. Az iskoláztatási kötelesség teljesítésének biztosításáról szóló törvény kapcsán tett felszólalásában szorgalmazta amerikai mintára „school-nurs”-ök (szociális gondozók, iskolatestvérek) alkalmazását, ami lényegében az iskolai szintű gyermekvédelem, illetve az oktatási feladatoktól mentesített tanácsadói-mentorálási rendszer előképének tekinthető.

Az iskolák működésének egy másik, szintén gyakorlatias – a megfelelő épületekben való elhelyezés – szempontját világítja meg egy másik parlamenti felszólalásában (Felszólalás a vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének folytatólagos tárgyában) (Petrás-Slachta-Szabó 2021, 64-70). A kiindulópont az, hogy a fővárosban számos épület, közöttük gazdátlan vagy befejezetlen palota található, amelyek alkalmasak lennének oktatási feladatok ellátására különösen alkalmasak lennének. Slachta érvelésének alapja itt is erkölcsi-etikai indíttatású: „a keresztény embernek az ő magántulajdonát úgy kell tekintenie, mint Istentől adott és reá bízott vagyont, amelynek kezelésénél és felhasználásánál tekintettel kell lennie embertársaira és a jelentkező szükségre”. Azaz a magántulajdon keresztény értelmezését (nem lehetséges öncélú birtoklás) összekapcsolja a közjó értéknormájával, majd gondoltmentének lezárásaként rámutatott a lakáshivatal felelősségére és feladatai-

ra, amelyek révén a probléma viszonylag egyszerűen megoldható.

Mint említettük, az 1920-as nemzetgyűlési választásokat az általános és titkos választójog, illetve a nők szavazati jogának biztosítása mellett tartották. Ezt a rendszert azonban folyamatos kritikák érték, és a parlamenti hozzászólások jelentős része már előrevetítette egy későbbi visszarendeződés eshetőségét. Erre reagálva Slachta Margit több beszédben is megvédte a nők választójogát, sőt igyekezett azt további racionális érvekkel is alátámasztani. Egyik legnagyobb hatású felszólalásában (Felszólalás az 1921/22. költségvetési év augusztus hó 1-étől december hó végéig viselhető közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1921. évi XXXIV. TC. hatályának 1922. évi június végéig való kiterjesztéséről való törvényjavaslat kapcsán) a nők választójogának szükségességét megint csak a gazdasági, pénzügyi nehézségekre vezető vissza (Petrás-Slachta-Szabó 2021, 93-96). Felhívja a figyelmet arra, hogy a nők ugyanúgy adófizetők és kötelezettségvállalók, mint a férfiak, osztoznak a közterhekben, ugyanakkor női mivoltukból adódóan még számos esetben hátrányt szenvednek, így a választójog számukra nemcsak a közteherviselésben való egyenlő részvétel, hanem a védelem és a kompenzáció eszköze is. Slachta kiemeli a passzív választójog (a választhatóság) fontosságát, azzal érvelve, hogy vannak olyan női tulajdonságok (takarékoság, a részletekre való odafigyelés), amelyek különösen pénzügyi, államháztartási kérdésekben jól kiegészítik a férfi képviselők és kormánytagok tudását és szempontrendszerét. Végül pedig a szakpolitikák komplex megközelítésére hívja fel a figyelmet. Személyes példája alapján azzal érvel, hogy a parlamenti bizottsági munka során tévedés a női képviselőket kizárólag „nőiesnek” gondolt szakpolitikákhoz rendelni, mivel azok elválaszthatatlanok pénzügyi és egyéb, kapcsolódó szakpolitikai szempontoktól. Ahogy fogalmazott: „tévedés, mintha a nőnek csak a női munkakörben volna mondanivalója”.

Slachta Margit sikeres, a korabeli sajtóban is népszerű képviselői munkásságának folytatása előtt azon-

ban a belpolitika fejleményei következtében egyre több nehezítő körülmény kezdett kibontakozni. Mint ismeretes, az 1920. január 25-én megtartott választások eredményeként az első nemzetgyűléskét legnagyobb pártja a Kisgazdapárt és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP) lett. A közöttük lévő legfontosabb törésvonal a Habsburgok magyarországi trónigénye körül alakult ki, mivel a KNEP legitimista, a kisgazdapárt pedig a szabad királyválasztó alternatívát képviselte. 1920 nyarán létrejött ugyan a két párt szövetsége, de 2021 elejére fel is bomlott. A 2021. április elején miniszterelnökké kinevezett Bethlen István első célkitűzése a kormányt támogató stabil parlamenti többséget biztosító erős kormánypárt létrehozása volt, amit végül a kisgazdapártra támaszkodva és a KNEP kiszorításával valósított meg („Egységes Párt”). A „bethleni konszolidáció” alappilléret az adott osztályerőviszonyokon alapuló hatalmi-politikai egyensúly jelentette, ami feltételezte a városi és falusi középrétegek szerepének csökkentését és ezzel párhuzamosan a régi elitek befolyásának részleges visszaépítését (Pölöskei-Gergely-Izsák 1995, 71). Ennek törvényes úton történő megvalósítására az 1920 és 1922 közötti nemzetgyűlés nem lehetett alkalmas, így Bethlen programjának sikere az új nemzetgyűlés összetételén, benne a – remélt kormánypárt súlyán és befolyásán múlt. Az új parlamenti választás előkészítése során rendeleti úton új választójogi eljárás lépett életbe, továbbá elindult a keresztény pártok folyamatossá váló szétválásával és fúziójával is fémjelmezhető marginalizálódása. A változások mindkét iránya komoly befolyást gyakorolt Slachta Margit további politikai-közéleti szerepvállalására.

Az 1922. március 2-án hatályba lépett új választójogi rendelet több szempontból is szűkítette a választásra jogosultak körét. 1920-ban a 24 éven felüli lakosság 74%-a szavazhatott, 1922-ben 58%-a. A választójogától elesett állampolgár többsége (mintegy 550 ezer

fő) többsége nő volt.⁶ Ezzel elsősorban a legitimisták és a keresztényszocialisták szavazótáborára mért csapást a kormány (Pölöskei-Gergely-Izsák 1995, 71). A keresztény pártok visszaszorulását táplálta a katolikus egyház vezetője, Csernoch János érsek által kiadott iránymutatás, ami a katolikusok elsőrendű feladatát nem a politikai szerepvállalásban, hanem a karitatív, jótékonyági munkában határozta meg. A választásra jogosult potenciális szavazótábor számának csökkenésével együtt ez mindenképpen visszalépést jelentett az 1919 és 1922 közötti katolikus politikai aktivitáshoz képest.

Ebben az összefüggésben válik érthetővé a Szociális Missziótársulat befelé fordulása, a politikától való tartózkodása, illetve a közéleti aktivitás és az érdekérvényesítés fontosságát hangsúlyozó keresztény feministák közötti ellentét háttere, továbbá Slachta Margitnak és követőinek a szervezetből történő kilépése. Ezen körülmények között Slachta nem látta értelmét annak, hogy újra induljon a parlamenti mandátum megszerzéséért, figyelme az előző alfejezetben bemutatott szervezetépítés, a szociális munka országos lefedettségű hálózatának kialakítása, az oktatás és képzés megszervezése, valamint a külföldi (elsősorban USA-beli) tanulmányutak és adománygyűjtések irányába fordult.

Ennek ellenére mégis megkísérlete, hogy induljon 1926-os parlamenti képviselőválasztáson, a Keresztény Közösségi Párt ugyanis 1925-ben felajánlotta az akkor még az USA-ban tartózkodó Slachtának a képviselőjelöltséget.⁷ Nem tisztázott okok miatt azonban a képviselőjelölt beleegyező nyilatkozata alaki hibát tartalmazott, ezért a Keresztény Közösségi Párt – attól tartva, hogy ezért a teljes pártlista visszautasításra kerül – visszavonta a jelölést. Hasonlóan sikertelen maradt az 1931-es választásokon való indulása is, pedig már 1930-ban lemondott a Társaság vezetéséről annak érdekében, hogy minden erejével a választási

6 A nőket érintő legfontosabb változás, hogy a választójog korhatárát 30 évre emelték (szemben a férfiak 24 évével), ezen kívül 10 éve meglévő magyar állampolgárságot, négy elemi iskola elvégzését írták elő.

7 Érdeemes megjegyezni, hogy a választójogi rendelet 1925-ös törvényerőre emelése (1925: XXVI.tc) fenntartotta ugyan a nők választójogát, de az iskolázottsági kritériumot 4-ről 6 osztály elvégzésére emelte, tovább szűkítve a választásra jogosult női szavazók számát.

kampányra, majd a mandátum esetleges elnyerését követően a parlamenti munkára tudjon koncentrálni. A Keresztény Női Tábor képviselőjelöltjeként sikerült ugyan összegyűjteni a szükséges számú ajánlást – sőt még többet is az előírtnál, 3800-at –, de a választási bizottság ennek ellenére elutasította a Keresztény Női Tábor, így Slachta indulását.⁸ A váratlan eseményről számos cikk jelent meg, emellett Slachta Margit is kifogással élt, de mindezek ellenére Slachta Margit a politikába való visszatéréseinek kísérlete – egészen 1945-ig – sikertelennek bizonyult (Petrás-Slachta 2022, 161-162).

Következtetések

Slachta Margit munkássága az 1920-as évek végére négy fontos területen vált érzékelhetővé és meghatározóvá. Kiindulópontja a szociális nővédelmi munka volt, amelynek során megismerkedett a keresztény feminizmus eszméivel, valamint tapasztalatokat szerzett a különböző társadalmi csoportokhoz tartozó nők sajátos problémáinak természetéről. Ennek során felismerte, hogy az önkéntes, karitás alapú munka mellett jól képzett, munkájukat hivatásszerűen végző munkatársakra, mai kifejezéssel élve szociális munkásokra van szükség, akiket munkájuk során országos lefedettségű, stabil alapokon nyugvó, egyúttal az ország szakmai-politikai közéletébe is erősen becsatornázott intézményekre támaszkodhatnak.

Az ebből levont következtetések alapján munkásságának második pillérét a szociális gondoskodás keresztény erkölcsi és etikai alapokon nyugvó alapvetésének kidolgozása és a gyakorlatba történő átültetése jelentette. Slachta Margit felfogása nem állt távol az 1920-as évek második felében kibontakozó, elsősorban Esztergár Lajos és Hilscher Rezső nevéhez kapcsolódó produktivista szociálpolitikai felfogástól, amelynek lényege nem az egyoldalú támogatás, segélyezés, sokkal inkább a közös gondolkodás és egyeztetés. A szegénység és általában a szociális

problémák kezelése kettős feladatot jelent: egyrészt a már bajbajutottak megsegítését, másrészt – ami még ennél is fontosabb – a szegénység megelőzését. Ennek lényeges eleme, hogy az állami segítségnyújtás mellett az érintetteknek is tenniük kell sorsuk jobbra fordulásáért. Az állami támogatás – gondoskodás – ehhez azzal járul hozzá, hogy a nemcsak csak az egyént, hanem annak családját, valamint környezetét is támogatja. A gyakorlatban működőképes szociálpolitikához és gondoskodáshoz komplex, az igazgatási és pénzügyi ismereteket is magában foglaló tudásra van szükség, amelynek révén az elméleti tudást a gyakorlat nyelvére kell lefordítani.

A kortárs szociálpolitikai gondolkodók és gyakorlati szakemberek megközelítései azonban Slachtánál egy átfogóbb, transzcendensebb keretben jelennek meg, ami átvezet a munkásságának harmadik eleméhez, amit eszmei értelemben a keresztény feminizmus, gyakorlati szempontból pedig a lapszerkesztői és újságírói munka keretében valósult meg. Írásából egyértelművé válik, hogy számára a keresztény feminizmus egyfajta egyensúlyi állapotot jelent a vallási és erkölcsi élet, valamint a nők és hátrányos helyzetűek gazdasági, jogi, szociális megsegítése, a róluk való gondoskodás között. Ennélfogva a nők sajátos érdekeit és feladatait sem lehet elválasztani a társadalom és a nemzet érdekeitől, a közjó szempontjainak érvényesítésétől. Alapvetően konzervatív eszmeisége az organikus egység elvén alapult, így férfi és nő viszonyát is együttműködésként, egymás kiegészítéseként fogta fel.

Mivel kezdettől fogva megtapasztalta az intézmények, a közigazgatás, sőt a politika szerepét és formáló erejét, nem volt számára kétséges, hogy a szociális problémák megoldásának legalkalmasabb eszköze a társadalmi-közéleti szereplés. Ebből logikusan következett tevékenységének negyedik pillére, a politikai munka, a parlamenti mandátum megszerzése és a képviselői munka formájában. Parlamenti felszólalásaiból, indítványjaiból egy művelt, jó szónoki képességekkel rendelkezőm egyszerűen mályen szociáli-

⁸ A választási bizottság határozata szerint a budapesti déli kerületekben csupán négy párt indulhatott (Egységes Párt, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt, Egyesült Nemzeti és Demokrata Párt, valamint a Szociáldemokrata Párt).

san érző, keresztény, nemzeti, legitimista és szociális alapú politikai hitvallás rajzolódik ki. Az 1920 és 1922 közötti két év parlamenti munkája mutatta meg talán legegységesebben, hogy Slachta Margit a világot a maga rendszerszerűségében látta, legyen szó a nők választójogának indokoltságáról, vagy a szociális kérdések társadalmi összefüggéseiről.

A fentiek alapján nem tűnik túlzásnak azt állítani, hogy a 140 éve született Slachta Margit már pályájának első időszakában is olyan szellemi értékeket és gyakorlati eredményeket hozott létre, amelyek nagymértékben hozzájárulnak a modern gondoskodáspolitikai hazai megalapozásához és rendszerszintű működtetéséhez.

Hivatkozások

- Balogh Margit (é.n.): *Nők a történelemben*. <http://nokatortenelemben.hupont.hu/21/slachta-margit>
- Gyáni Gábor (1994): *A szociálpolitika múltja Magyarországon (História Könyvtár. Előadások a Történettudomány Műhelyeiből 4.)*, História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest
- Farkas Edith (1911): *A szociális Missziótársulat rövid ismertetése (Irányzatok és gyakorlat)*. Budapest http://www.ppek.hu/konyvek/Farkas_Edith_A_Szocialis_Missziotarsulat_rovid_ismertese_1911_1.pdf, 6-7.
- Juhász Eszter (2023): „Mert megmentettem szegényt, ha kiátkozott, s az árvát, akinek nem volt gyámola” (Jób 29, 12). *KRE-DIT 2023/1* <http://www.kre-dit.hu/tanulmanyok/juhasz-eszter-mert-megmentettem-a-szegényt-ha-kialtozott-s-az-arvat-akinek-nem-volt-gyamola-job-2912-katolikus-noi-szerzetesek-a-szegenyek-szolgálatában-a-ket-világh/#post-2477-footnote-63>
- Horváth Pál (é.n.): *Szerzetes, politikus, aktivista – Slachta Margit különleges életútja*. <https://kepmas.hu/hu/szerzetes-politikus-aktivista-slachta-margit-kulonleges-életútja>
- Kiss Mária Rita (2021): *Slachta Margit arcai I. rész: A keresztény feminista*. Barankovics Alapítvány, <https://barankovics.hu/slachta-margit-arcai-i-resz-a-keresztény-feminista/>
- Kovács K. Zoltán Kutatóintézet (2020): *Slachta Margit*. https://kerdemtudasbazis.hu/slachta-margit/#_ftn7
- Kóczyán Mária (2019): *A szürke ruhás keresztény feminista: Slachta Margit*. KÉPMÁS Magazin nőknek és férfiaknak. <https://kepmas.hu/hu/a-szurke-ruhas-keresztény-feminista-slachta-margit>
- M. Balázs Ágnes (2017): *A köztársaság ellenzéke: Slachta Margit érvelése a Nemzetgyűlésben az 1946. évi I. törvénycikk kapcsán*. *Acta Humana* • 2017/1. 40.
- Mona Ilona (1997): *Slachta Margit*. Corvinus Kiadó, Budapest
- Petrás Éva-Slachta Boglárka Lilla-Szabó Róbert (szerk.): *Slachta Margit beszédei a magyar parlamentben*. Barankovics István Alapítvány. Gondolat Kiadó, Budapest, 2021
- Petrás Éva-Slachta Boglárka Lilla (szerk.): *Slachta Margit a sajtó nyilvánosságban*. Barankovics István Alapítvány. Gondolat Kiadó, Budapest, 2022
- Pölöskei Ferenc, Gergely Jenő, Izsák Lajos (szerk.): *Magyarország története 1918-1990. Egyetemi tankönyv*. Korona Kiadó, Budapest, 1995, 71.
- Ráczné Horváth, Ágnes (1991): *A keresztény nőmozgalom a XX. század elején Magyarországon Az Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 20. köt.). Tanulmányok a társadalomelmélet köréből = De rebus societatis. pp. 105-114. ISSN 2039-1422, p. 105.*
- Tóth Tibor (2018): *Szociálpolitika nemzedékek távlatából – fókuszban a két világháború közötti Magyarország*. *Glossa Iuridica, Új folyam, V. évfolyam*.

Emlékezés névadónkra

Felavatták a Slachta Margit síremlékét a Fiumei út Nemzeti Sírkertben

Felavatták a 140 éve született és 50 éve elhunyt Slachta Margit síremlékét. A Szociális Testvérek Társasága alapítója, az első magyar országgyűlési képviselő nő emigrációban halt meg az Egyesült Államokban 1974-ben. Földi maradványait 2021-ben szállították haza, amikor is ünnepélyesen újratemették a Fiumei úti sírkertben.

Síremléke a mostani évfordulóra készül.

Slachta Margit vallotta, hogy a keresztény politika a lélekben kezdődik a magánéletben folytatódik, és a államéletben csak betetőzést nyert. Hitte, hogy az örök életre az evangéliumi szűk kapu vezet, s nem a sokak által követett széles.

Intézetünk névadója végső nyugalmat nyert.

Recviescat in pacem

Farkas Péter

A gazdaság erkölcszociológiai és társadalomelméleti kérdéseinek néhány összefüggése

Kulcsszavak: gazdaság, tulajdon, erkölcszociológia, kereszténység társadalmi tanítása

*„A gazdagok feleslege a szegények tulajdona”
Szent Ágoston*

Egy előző tanulmányban próbáltam kísérletet tenni a munka erkölcszociológiai és társadalomelméleti összefüggéseinek bemutatására. Most eme kontextusban szeretném elemezni a gazdaság összetett rendszerének összefüggéseit. E munkák talán szerény módon segíthetik a szociológiai és szociálpolitikai diskurzust is.

Korunk egyik súlyos tévedése az a felfogás, hogy a közgazdaság az életünk egy olyan adottsága, amellyel szemben tehetetlenek vagyunk, hogy a gazdaság saját mechanizmusainak, kérérlhetetlen törvényeinek alávetett folyamat. A közgazdaság nem fizikai törvények által irányított gépezet; a társadalmi és gazdasági rend megteremtője nem a piac ármechanizmusa, hanem az emberi értelem és akarat.¹ Az ésszerű és célszerű emberi cselekvés mindenben a lehető legkisebb áldozat árán a lehető legnagyobb eredményre törekszik. A gazdasági tevékenységnek is ez az elve. Sohasem hagyhatja azonban számításon kívül, hogy a piac ármechanizmusa, a kínálat és a kereslet, a határtermelékenység és a határhaszon elvont fogalmi és görbéi mögött emberi várakozások, álmok, vágyak és talán tragédiák állnak; maga az ember, aki a gazdasági élet útvesztőiben keresi önmagát, életét és boldogulását.²

A „homo oeconomicus” a saját érdekeit követi, amelyeket ő ismer a legjobban, és tevékenységében a gaz-

dasági elvnek megfelelően racionálisan jár el, vagy a lehető legkisebb áldozat árán a lehető legnagyobb haszonra törekszik. A „homo oeconomicus” feltevése az emberi természet lényeges tulajdonságától vonatkoztat el, nem fedti a teljes emberi valóságot és így téves következtetésekre jut.³ Az ember nemcsak egyén, hanem természete szerint társas lény. Ezernyi szállal fűződik a közösséghez, amelynek létét köszöni, és amelyben fejlődése során eléri testi, lelki és szellemi kiteljesedését. Az ember nemcsak „racionális lény, akit tevékenységében csupán az ésszerűség, a gazdasági elv vezet, hanem sok más személyi és társadalmi indítók: az alkotás öröme, képességeinek és tapasztalatainak a hasznosítása, családja és munkatársai jelene és jövője, a tekintély és a becsvágy, a sorsközösség (szolidaritás) tudata stb.

A gazdasági tevékenység célja nemcsak az egyéni haszon, hanem az egész társadalom java, az emberi szükségletek és igények ésszerű kielégítése. Az önzés a gazdasági életben sem kifizetődő. Aki csak saját érdekeit hajszolja tekintet nélkül embertársaira, előbb vagy utóbb kiszorul a gazdasági körforgásból. A gazdasági elv, de ugyanakkor a szolidaritás elve is, minden ésszerű és célszerű gazdálkodás alapfeltétele. A gazdálkodás az ember és a társadalom életének nélkülözhetetlen előfeltétele, de nem öncél, hanem eszköz.⁴

I. A gazdasági gondolkodás bölcseleti alapjai

A gazdasági élet kérdéseivel már az ókorban is foglalkoztak. Batiz Sarolta Ph.D. disszertációjában két paradigmát különböztet meg.⁵ (Értekezéséből csak vázlatosan és szabadon idézünk). Batiz Sarolta megkülönböztet „erényetikai” és „haszonközpontú” paradigmákat. A két eltérő paradigma modell gyökere visszavezethető az emberi gondolkodás kezdetéhez. Az ókori hedonisztikus irányzatoknak és velük rokon felfogásoknak (szenzualisták, szofisták), majd Arisztipposz kürénei iskolájának, valamint Epikurosznak és követőinek hedonista értékrendje gyökeresen eltér Arisztotelész tanításától. Az arisztotelészi vonal a középkor keresztény gondolkodásában folytatódott, míg a szenzualista és epikuroszi értékrend az újkori gondolkodás (individualizmus, liberalizmus) egyik előzménye lett.⁶ Az ember szempontjából a döntő különbség a két áramlatban az önmagához és a társadalomhoz (közösséghez) való viszonyában ragadható meg. Arisztotelésznél és a kereszténységénél az ember természetétől fogva társas lény, kapcsolataiban és kapcsolataival határozódik meg, ugyanakkor célra irányul (teleologikus): magát kiteljesíti az erények által; egy kozmikus, metafizikus rend része, amelyhez alkalmazkodik, és emberi természete objektív kritériumokat szolgáltat a jó és a rossz megkülönböztetéséhez és egy, az emberi természethez igazodó normarendszer kialakulásához (vö. természettörvény, természetes erkölcsi törvény). Az újkori ember individualista, atomizált, lényegét tekintve nem társas lény mivoltában találja, hanem középpontja önmaga, a kozmikus rend fölbomlott. Normáit szubjektíven határozza meg, önmaga végső fórumaként. Boldogságát nem annyira a kiteljesedésre való törekvés, mint inkább egy kellemes állapot elérése (hedonizmus) jellemzi.⁷

Az ókori római világ gazdasági fejlődéséről író gondolkodói közül Ciceró (*De officiis*) és Vergilius (*Georgica*) nevét említjük. A középkor teológusai és jogászai

rendszeresen foglalkoztak gazdasági kérdésekkel, az erkölcsi követelményekkel és általában a kánonjoggal kapcsolatban.⁸ Aquinói Szent Tamás tanítása a magántulajdonról, a munkáról, az értékről, a csereigazságosságról stb. ma is nagy jelentőséggel bír. A középkor gazdasági életét általában úgy jellemzik, hogy a mezőgazdaságra épülő, elsősorban saját szükségleteit kielégítő földbirtokos gazdálkodás, amely meglehetősen primitív technikával dolgozott. Minden gazdaság — a XIX. századig — agrárgazdaság volt, amely a középkorban jelentős technikai változásokon ment keresztül.

Az „erényetikai paradigmáról” a „haszonközpontú paradigmára” való átváltás a XIV. századi nominalistákkal (W. Ockham) kezdődően az angol empirizmus megjelenésével, a kartézianus fordulattól (R. Descartes), a felvilágosodáshoz kapcsolódó szerződéselméletekkel (Th. Hobbes, J. Locke, J. Rousseau), Mandeville közjó-elméletével, Helvetius „értelmes önzés” elméletével ragadhatjuk meg a leginkább⁹ A reformáció a hivatalos egyház és a világi hatalmak dominanciájával szembe az egyén lelkiismereti szabadságára, a szabad kutatásra, vallási és egyéb emberi jogokra hivatkozott a hierarchiák és a hagyományok elleni küzdelemben.¹⁰ A szabad lelkiismerettel nem igazolt tekintélyek ellen protestáló szellemiség nagy lendületet adott a racionalitás elve, az egyháztól független természettudományos világnézet és technikai civilizáció elterjedésének. Az egyéni szabadságjogokért folytatott harc előmozdította a liberális társadalmi eszmény kidolgozását. A protestáns individualizmus kiterjedt az emberek gazdasági tevékenységére is. Elősegítette a vállalkozó szellemet, a takarékoságot és a munkaszeretetet. A kálvinizmus predesztinációs tanában gyökerező evilági aszkétizmus, amint Max Weber kimutatta, jelentősen befolyásolta a kapitalista gondolkodás és a teljesítmény elvében (a gazdasági elv) uralomra jutását. H. Grotius „*De jure belli et pacis*” című munkájában tanítja, hogy az egyének szabad szerződés alapján alkotják a közösségeiket (népfelsségjog). B. Spinoza szerint az emberek

szabadon áldozzák fel jogaik egy részét a közösség egységének biztosítására, az államhatalom jogkörét az alkotmányban maguk határozzák meg. Az állam csak annyi joggal rendelkezik, amennyi szükséges a közrend biztosítására (Tractatus theologico-politicus, 1670). A felvilágosodás szerint az egyén ismeretének a saját értelme, ami alapja minden szellemi és anyagi előrehaladásnak.¹¹ Csak az igaz, amit az ember értelmével vagy a tapasztalata révén felismer (racionalizmus). Az ember természete szerint jó (naturalizmus), szereti az igazságot és a rendet: „laissez faire, laissez aller”. ..A közösség, az állam az egyének ésszerű és szabad elhatározásából a „társadalmi szerződés” révén születik. Célja a tulajdonjog és a szabadságjogok biztosítása. Az egyének „jól felfogott érdeke” a társadalmat alkotó erő. Amint az anyagi világ, úgy az ember is önmagában hordozza az életet szabályozó törvényeket.

Az államhatalom szüntessen meg minden szabadságot korlátozó tényezőt, biztosítsa a tulajdonjogot, a szerződési szabadságot, a szerződések megtartását, a szabad adás-vételt, és ügyeljen arra, hogy az egyik ember szabadságát ne sértse a másiké. Különben ne avatkozzék be az egyén életébe, a gazdasági tevékenységébe se (H. Taine: Les origines de la France contemporaine 1981). Korunk gazdasági problémáival is foglalkoztak a felvilágosodás írói.¹² Így például Voltaire, aki a termelés és fogyasztás, illetve a javak elosztása kérdéseiről írt. Már az ő gondolkodásukban is megtaláljuk a „jóléti állam” gondolatát. Szerintük az ember gazdasági tevékenysége alapján az önfenntartás ösztöne áll. Az élvezet és a fáradtság megfelelő egyensúlyának mérlegelése döntő tényező a gazdasági cselekvésben.

A jól felfogott önérdek tekintettel van másokra és így felülmúlja az önzést. F. Fenelon filantrópiája „a lehető legtöbb ember lehető legnagyobb boldogulása” jellemzi már a felvilágosodás utilitarizmusát. A felvilágosodás hatására indult el az individualizmus és a liberalizmus világhódító útjára. Adam Smith fő munkája (An Inquiry into the Nature and Causes of

the Wealth of Nations, 1776) döntő hatással volt a közgazdaságtan fejlődésére.¹³ Már az első mondata az emberi munkáról szól: „Minden nemzet évi munkája az az alap, amelyből az egy éven át felmerülő minden életszükségletét és kényelmi igényeit kielégíti. Ez az alap tartalmazza vagy a munka közvetlen termékét, vagy pedig azt, amit a termékből külföldön vásároltak”. Szerinte csak az anyagi javak termelése jelent produktív munkát. Az anyagtalan javak lehetnek hasznosak, de az előállításuk nem produktív. Smith a munkamegosztás alapján elemzi a gazdasági folyamatokat. Véleménye szerint minden egyént egy „láthatatlan kéz” vezet. Amikor a saját érdekeit keresi, gyakran sokkal eredményesebben dolgozik a közösség érdekében, mintha kimondottan a közösségért dolgozna.

A piaci ármechanizmus A. Smith alapgondolata. A Smith tanítványa, D. Ricardo tisztán a gazdasági folyamatokra irányította a figyelmét. Főleg az érték, az ár, a csere- és pénzforgalom, a jövedelemelosztás és a külkereskedelem vizsgálatát tűzte ki célul.

K. Marx elméletének alapja a dialektikus és történelmi materializmus és az értéktöbblet elmélet, mely a munkaérték-elméletre épül. Az érték meghatározója ugyan a munka, de a kapitalista gazdasági rendben az árakat nem az érték, hanem a szabad verseny határozza meg. A csere nem az értékviszonyok, hanem a termelési költségek alapján történik. Ez azonban annyit jelent, hogy az ár meghatározója nem a termék előállításába fektetett munka, hanem az előállítási költségek és a szabad verseny. Ezzel aztán Marx munkaérték- és értéktöbblet elmélete is elveszíti alapját (Tőke, 1871). Marx szerint a kapitalizmus a termelőerők egyre nagyobb kifejlesztésével létrehozza a maga sírásóját, a proletariátust, amely aztán megteremti a szocialista és végül a kommunista társadalmi rendet. A történelmi fejlődés azonban megcáfolta Marxot.¹⁴ Max Weber a kapitalizmus gazdasági, társadalmi és politikai lényegét az ésszerű gondolkodásban, vagyis a gazdasági mérlegelésben jelölte meg.¹⁵ Mivel a jól szervezett társadalomhoz hivatalnoki

apparátus kell, azért jónak ítélte meg a „bürokráciát” is. Véleménye szerint sokkal hasznosabb az, ha a szervezést egy jól képzett hivatalnokrendszer látja el, mintha —a feudalista rendszer gyakorlata szerint— az ügyeket a hatalom birtokosai rokonaikkal vagy lekötelezettjeikkel (hűbéreseikkel) végeztetnék. Bemutatja a kapitalizmus szellemének ideáltípusát, mely a protestáns pietizmus szellemében a szorgalom, a becsületesség, a megbízhatóság erényeit tekinti az emberi élet értékeinek (A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme, Bp. 1982).

Polányi Károly szerint az ún. „szubsztanciális gazdaság” nem állítja önmagát a természettörvény helyébe, mely a saját céljait nem a saját törvényszerűségeiből vezeti le, így a nyereségelv nem kerekedik a valós szükségletek fölé.¹⁶ E szubsztanciális gazdaságban a gazdasági törvények erkölcsiakkal is kapcsolatban vannak (Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet, Bp, 1976). A gazdaság korlátai a szubsztancialitás és a formalitás határán lehetnek. A vállalkozói szabadság érvényesülése közérdek, de annak célja csakis az ember szolgálata lehet.

J. Rawls igazságosság elmélete minden embernek ugyanazt a lehetőséget akarja biztosítani.¹⁷ Elméletét a 'maximin' elméletnek nevezni, amely a „maximum minimorum”-nak a rövidítése. Azt fejezi ki, hogy a legrosszabb helyzetűnek a legjobbat biztosítsa (Az igazságosság elmélete, Bp, 1997). Rawls szerint a „tudatlanság fátyla” mögött levő emberek a következő általános szabályokat hozzák:

I. Minden embernek a szabadságjogok lehető legkiterjedtebb rendszerével kell rendelkeznie, amely összeegyeztethető a több ember legkiterjedtebb szabadságával.

II. A gazdasági egyenlőtlenségek csak akkor fogadhatók el:

1. Ha a legrosszabb helyzetűek számára is a legelőnyösebb. Vagyis, ha az egyenlőtlenség következtében a legrosszabb helyzetűek jobb helyzetbe kerülnek, mint amilyenben korábban voltak.

2. Ha az egyenlőtlenség ellenére is lehetővé válik, hogy minden ember ugyanolyan tisztséget, hivatalt töltsön be. Rawls újszerű igazságosságelméletét „méltányosságként felfogott igazságának” nevezi.

A liberálisok számára a legfontosabb érték az egyéni szabadság, ebből következően a társadalmi igazságosság számukra nem elfogadható. Egy ilyen radikális liberális álláspontot foglal el Robert Nozick az *Anarchy, State and Utopia* című munkájában (1974).¹⁸ Az egyéni szabadság alapja szerinte a tulajdon, az azzal való rendelkezés szabadsága, s a modern társadalom legfontosabb intézménye: a piac. A piac személytelen erő, működése mintegy a természeti törvénynek felel meg. F.A. von Hayek a szociális igazságosságot „déliabábnak” nevezte, úgy vélte, hogy „szabad társadalomban a társadalmi igazságosság tartalmatlan ideológiai lidércnyomás” (Hayek 1984). Véleménye szerint a gazdasági hatékonyság kizárja a piac mindennemű korlátozását. Szembefordul minden beavatkozó fiskális és monetáris politikával, amiben egészen addig elmegy, hogy javasolja a pénzgyártás állami monopóliumának feladását.

Jürgen Habermas *A jóléti állam válsága és az utópikus energiák kimerülése* című tanulmányában elemzi a XX. század '70-'80-as éveinek világban bekövetkezett változásait.¹⁹ Az újkorban a korszellem vált a politikai gondolkodás és politikai küzdelmek közegévé. Ez nem kedvezett az utópikus gondolkodásnak. Pedig az utópizmus, mint E. Bloch és K. Mannheim óta tudjuk, nem jelent feltétlenül negatív konnotációjú „jakobinizmust”. Ha kiszáradnak az utópia oázisai, a banalitás és a tanácstalanság nyer teret...

A XX. század második felében visszavonulóban van a munkaalapú ipari társadalom, s a szociális állam legitimizmusa. Erre három válaszreakció született:

1. A szociáldemokraták változó politikája
2. A '80-as évektől Ny-on feljövő neokonzervatizmus
3. És a reakció harmadik mintája a növekedés kritikusaainak (új társadalmi mozgalmak, számos kisebbség) disszidens álláspontja

Mindhárom csak részleges, különféle válaszokat adott. Így a szociális állam fejlődése zsákutcába került. Ezzel kimerültek a munkatársadalom utópiái. Az állam kezében három erőforrás van eközben: a pénz, a hatalom és a szolidaritás szociálintegratív ereje. J. Habermas ez utóbbi megerősítését javasolja úgy, hogy a kommunikatív „életvilág” alulról jövő struktúráit integráljuk.

Amartya Sen Emberhez méltó gazdaság című könyvében (1993) összekapcsolja a gazdaságtudományban a gazdasági és erkölcsi kérdéseket. Fő érdeklődési területe a jóléti gazdaság és a gazdaságfejlesztés.²⁰ Amikor gazdasági fejlődésről beszélünk, akkor elsősorban nem az ember jobb anyagi állapotáról, hanem tényleges szabadságának kiszélesítéséről kell szólnunk szerinte. A szegénység nem csupán pénzügyi kérdés; sokrétűen fenyegeti az ember szabadságát is. A gazdasági szabadság hiánya megfoszthatja az embert másfajta szabadságától is. „A gazdasági behatároltság egyéb más szociális korlátozottság kitermelőjévé válhat, hasonló módon, mint ahogy szociális vagy politikai korlátozások gazdasági rabságot eredményezhetnek. A gazdasági szabadság hiánya társadalmi nyugtalanságot szülhet.” A szociális államnak és intézményeinek elsőrendű feladata szerinte az, hogy támogassa és biztosítsa az emberek önálló élethez szükséges konkrét lehetőségeit.

Nicholas Barr: A jóléti állam gazdaságtana (2009, Bp.) kifejti, hogy a jóléti államnak száma célja van. Egyrészt azért létezik, hogy fellépjen a szegénységgel szemben, illetve megvalósítsa a jövedelmek és a vagyon újraelosztását („Robin Hood-funkció”).²¹ Másrészt, hogy biztosítási szolgáltatásokat, továbbá a fogyasztás kisimítását szolgáló mechanizmusokat kínáljon („Malacperselyfunkció”). A jóléti rendszerek létének okát nemcsak a szegénység elleni harc adja, hanem a jóléti államnak lényeges hatékonysági funkciója is van. Ezért a gazdasági tevékenység egyes területein megvalósuló piaci allokációval szembeni érvelés elsősorban nem ideológiai, hanem sokkal inkább közgazdasági természetű, amely jelentős piaci

kudarccok tényében gyökerezik. Ilyen problémákkal szembesülvén nem véletlen, hogy a legtöbb ország az egészségügy vagy a nyugdíjbiztosítás esetében a közfinanszírozást preferálja. A jóléti államra akkor is szükség volna, ha valamilyen csodának köszönhetően a szegénység és az elosztás valamennyi problémája megoldódna.

Thomas Piketty A tőke a 21. században (2015) című könyvében a vagyon eloszlásának és az egyenlőtlenségeknek a hosszú távú mintázatait elemzi. Majdnem három évszázadra és több mint húsz országra vonatkozó elemzésében teljesen új alapokra helyezi a kapitalizmus dinamikájának megértését: a fókuszba a gazdasági növekedés és a tőke megtérülésének elmentmondását állítja. Arra a következtetésre jut, hogy a gazdaságot a lassú növekedés, a társadalmat a kirívó jövedelmi egyenlőtlenségek jellemzik majd, és viszont az oligarchák kora.²² A jelenlegi tendenciák, a szuperjövendelmek féktelen növekedése, illetve a vagyonok szélsőséges koncentrációja valós és jelentős veszélyt jelentenek a demokratikus társadalmak meritokratisztikus értékeire és a társadalmi igazságosságra.

II. A gazdasági élet — bibliai szempontok

Az Ószövetségben a gazdasági javakhoz és a gazdasághoz való kétféle hozzáállással találkozunk.²³ Egyrészt értékeli az Ószövetség az anyagi javak meglétét, amelyek létszükségletként állnak rendelkezésre (vö. Bölcs 10,4; Bölcs 22,2). Másrészt az anyagi javak és a gazdaság nem önmagukban, hanem csupán káros használatuk esetén kapnak elmarasztalást (vö. Iz 58,3-11; Jer 7,4-7; Oz 4, 1-2; Ám 26, 1-7; Mik 2,1-2). Aki Isten előtti szegénységét saját életállapotától függetlenül felismeri, Isten különleges figyelmében részesül (vö. Jer 31,31-34). Amikor a vallásos lelkületben a szegénység elfogadására vagy értelmének keresésére kerül sor, ez a lelkület képessé válik arra is, hogy a teremtetett dolgok rendjét megismerje és elfogadja.

Jézus a magáénak tekinti az Ószövetség egész hagyományát a gazdasági javak, a gazdaság és szegénység vonatkozásában is, s végérvényes értelmet és teljességet kölcsönöz nekik (vö. Mt 6,24 és 13,22; Lk 6,20-24 és 12, 15-2; Róm 14,6-8 és 1 Tim 4,4). A gazdasági aktivitást a kinyilatkoztatás fényében kell szemlélnünk és gyakorolnunk mint arra a meghívásra adott helyes választ, amelyet Isten minden embernek ajándékozott (vö. Ter 2, 16-17; Ter 1,26-30; Bölcs 9,2-3). A gazdasági tevékenységnek és az anyagi gyarapodásnak az ember és a társadalom szolgálatában kell állnia (vö. Lk 12,12). A Jézus Krisztusba vetett hit lehetővé teszi a társadalmi fejlődésnek az átfogó és szolidáris humanizmus összefüggésében való helyen megértését (vö. Kol 1,15-16; Kol 1,20)

Azok a javak is, amelyeket egyesek jogszerűen birtokolnak, mindig megőrzik egyetemes rendeltetésüket; ezen javaknak minden rendeltetésükkel ellentétes felhalmozása erkölcstelen, mert nyilvánvalóan elmentmond az Úr, a Teremtő által ezen értékekre megszokott általános rendeltetésének.²⁴ A gazdaság akkor tölti be az embert szolgáló feladatát, ha arra van rendelve, hogy javakat termeljen mások és az egész társadalom számára.

III. A gazdasági élet — tulajdon - etika

„Az ember.. .szerzője, középpontja és célja az egész gazdasági életnek” (GS63). A gazdaság célja azoknak az anyagi feltételeknek a tartós és biztosított megteremtése, melyek az egyének és a társadalmi alakulatok számára lehetővé teszik az emberhez méltó kibontakozást. A cél nem a szüntelenül fokozódó áruellátás, hanem az összembari, kiváltképpen a szociális értékeken való munkálkodás. Oswald von Nell-Breuning a gazdaságot az ember önmegvalósítására szolgáló eszközrendszernek tartja (idézi Arno Anzenbacher).²⁵ Tehát a gazdaság célja, hogy mindenki számára biztosítsa a konkrét szabadság materiális feltételeit. Ehhez három szempontnak kell ér-

vényesülnie: a hatékonyságnak, a részesedés elvének és a környezet tiszteletének.

A hatékonyság révén érvényesülhet a gazdasági termelékenység és racionalitás, amely képes előállítani a társadalmi rendszerekben fellépő szükségletek emberhez méltó kielégítéséhez elegendő társadalmi terméket.

Részesedés: jelenti egyrészt a mindenki számára részesedést biztosító elosztást. Elsősorban a munkalehetőségek, a társadalmi termék igazságos elosztását, valamint a termelőtől való részesedést.

Másrészt jelenti a részvételt az együttműködésben. A teremtés megőrzése megkívánja az ökonómiai és ökológiai egyensúlyt.

A gazdaság társadalometikai szempontból megkívánja, hogy a társadalom ezen alrendszerét igazságosan alakítsák át — a gazdaság struktúráját és rendjét. A gazdaság szempontjait meghatározza, hogy az ember hogyan viszonyul a tárgyi világhoz. Ennek a viszonyoknak négy sajátossága van. 26

1. Az ember uralkodó helyzete a tárgyijavak világa fölött. — Isten hasonmásaként az embernek joga van, hogy rendelkezék a teremtés fölött és a földet emberhez méltó léttérré tegye. Ugyanakkor korunk emberét fenyegeti a gyakorlati materializmus, a konzumizmus és a kezében felelőtlenül kiterjedő technika. Az embernek felelősen kell bánnia a természeti erőforrásokkal, ügyelnie kell a biodiverzitásra és az ökológiai egyensúlyra. Isten a föld javait a kezdet kezdetén „az emberiség egész családjának” szentelte (QA45), tehát nem egyes embereknek utalta ki.
2. Az ember ráutaltsága az anyagijavakra. — A gazdaságnak „a teljes ember és minden ember mindenoldalú fejlődését” (PP42) kell elősegítenie. Nem könnyíti meg ezt, hogy a föld javainak nagy része kevesek kezében van. A fejlett országok népessége, a glóbusz lakóinak 20%-a

birtokolja a világon előállított javak 80%-át.

3. Szükség és gazdálkodási kényszer. — A globális világ pazarlóan bánik a föld véges erőforrásaival. A növekvő szükségletek (fogyasztói társadalom) és a javak szűkös volta közötti ellentmondás takarékos gazdálkodásra kötelezi az emberiséget, elsősorban a következő generációk érdekei miatt.
4. Együttműködés és munkamegosztás. — A munkamegosztás és az árucserének előfeltétele a pénzügy, melyet a közjóra törekvő pénzpólitikával úgy kell elrendezni, hogy az árak, jövedelmek és a foglalkoztatás stabilitása továbbra is biztosítva legyen.

A gazdaságnak a világban való helyét ne a saját törvényei, hanem az emberi méltóság határozza meg.²⁷ A gazdaságnak az ember javát kell szolgálnia, nem valamely személytelen struktúrát, főképpen nem az a mögött álló ideológiákat. Mivel a Föld javai mindenkinek a javai, ezért a gazdaságnak a közjót kell szolgálnia, nem pedig egyes érdekcsoportokat. Természetesen a gazdaság működéséhez szükség van az akár ellentétes érdekű csoportokra, de mindenkinek az azonos méltósága és létjoga megköveteli a csoportok esélyegyenlőségét.

Ennek érdekében a gazdaságot nem tekinthetjük öncélúnak. Mint minden más társadalmi alapértékek esetén, itt is szükség van önkorlátozásra — ez teszi a gazdaságot nemcsak egy szűk csoport, hanem a köz számára is valóban értékké. Az önkorlátozó gazdaság piaczgazdaság, melyet erkölcsi elvek is szabályoznak, és amely önnön törvényein túli célra irányul: „a gazdaság arra való, hogy az embert szolgálja” (PP26). E gazdaság nem egyenlősít törvényekkel, de az embert szolgálva csökkenti az egyenlőtlenségeket, megóv a végletes különbségek kialakulásától. Igyekszik elkerülni azt a diktatúrát, amit a szabad verseny kapitalizmus piaca gyakorol az embereken és a versenytársakon, és elkerülni azt a diktatúrát is, amit a kollektivistá ideológia gyakorol a piac felett.

A vállalkozói szabadság érvényesülése közérdek, de annak célja csakis az ember szolgálata lehet. Az a gazdaság, mely saját céljait nem önmagában, hanem az ember szolgálatában látja; szubsztanciális (lényegi) gazdaság, mert a lényeg az ember. Egyes emberek méltósága és szabadsága a gazdaság terén sem sértheti más emberek méltóságát és szabadságát. Erkölcsei döntés, hogy hol és mire fektetjük be a tőkét, erkölcsi döntés, hogy a gazdaság a birtoklásra irányuljon-e vagy pedig az emberi létezésre, a létfeltételekre.

„A kapitalizmus esetében igaz az, hogy a rendszer bizonyos mértékig aláássa az erkölcsi megfontolásokat. Nem kevésbé fontos azonban az a sokszor elfelejtett tény, hogy a kapitalizmusnak szüksége van Bizonyos erkölcsi megfontolásokra ahhoz, hogy sikeresen működjék.²⁸ Külön kérdés a tulajdon rendeltetése.

A Bibliában a tulajdon kettős rendeltetéséről lehet olvasni. Egyrészt Isten mint teremtő a világ Ura és abszolút tulajdonosa:²⁹ „Az Úr a föld és mindaz, ami betölti, a földkerekség és minden lakója” (Zsolt 24,1). Isten azonban az emberre bízta a világot, hogy töltsen be, uralkodjék rajta (=művelje azt) és őrizze is, hiszen a Földet át kell örökíteni a következő nemzedéknek. (Ter 1,28 és 2,15). Eszerint az embernek diszponálási joga van a Föld javai felett, de úgy, hogy tulajdonjoga csak részesedés, amiben minden embernek természetesen része van! Az Újszövetség mint Isten munkatársaként, megbízottjaként tekinti tulajdonosnak az ember, a tulajdont nem tekinti öncélúnak. A cél az ember felemelkedése, a tulajdonnak pedig ezt kell szolgálnia. Jézus egyértelmű szűkszavúsággal nyilatkozik arról, hogy mit tehet az emberrel a tulajdon vagy mit tehet az ember a tulajdonával: „nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,15); „add el mindened, amid csak van, az árát oszd ki a szegényeknek, így kincsöd lesz a mennyben (Lk 18,22).

A pápai enciklikák a tulajdon kettős funkciójáról írnak.³⁰ A magántulajdonnak nemcsak magánjellege, hanem társadalmi funkciója, közösségi kihatása is van. A magántulajdonhoz való jog és ugyanakkor a

közösségi kötelezettségek, korlátok nem jelentik azt, hogy két összeférhetetlen tulajdonelv élne egymás mellett. E kettősség az ember természetéből adódik, aki személy, önálló méltósággal, felelősséggel és kezdeményező erővel, ugyanakkor — éppen mint személy — közösségi lény is, aki felelős társáért, nem lehet akadályozója az ő tökéletesedésének, hanem ellenkezőleg, elő kell segítenie azt. „A magánbirtoklási jogban benne rejlik a társadalmi kötelezettség” (PT22).

A tulajdonlás célja —beleértve a magántulajdont is— a személyes biztonság megteremtése (RN4), az emberi méltóság és a szabadságjogok biztosítása lehet.³¹ A tulajdonnak garantálnia kell az emberi önállóságot (MM55 és 111), de célja magának a munkának az elősegítése is (LE64). Hogy e célok a gyakorlatban is biztosíthatók legyenek, az egyes személyes és csoportok tulajdonjogai nem sérthetik egymást. Így a tulajdon védelmének kell tekinteni azt is, ha a törvények a közmegegyezéstől sem független közjó kívánalmaival összhangba hozzák a tulajdonlás jogát. Ezek után — a tulajdon „szentsége” körül kialakult vélekedésekhez hozzászólva — le kell szögezni, hogy nem a tulajdon méltó a „szentségre” (ez gyakorlati materializmus lenne), hanem minden egyes embernek a joga a másik jogait nem sértő tulajdonlásra. Nem a tulajdon az abszolút érték, hanem az ahhoz való jog.

A tulajdon olyan viszonyt tételez fel a Föld javai és az emberek között, amelyben e javak az ember hasznára lesznek. A tulajdonlás erkölcsi alapja az, hogy az ebből származó személyes haszon nem sértheti meg mások szabadságát, jogait, jólétét.

A társadalom életében nagyon fontos szerepet játszik a gazdaság.³² A jól működő gazdaság növeli az ország jövedelmét, lehetővé teszi az újabb beruházásokat, az újabb munkahelyet teremtését, ugyanakkor lehetőséget biztosít az ún. „szociális háló” sűrűbbre kötésére, vagyis a szegények támogatására és az orvosi ellátás minőségének javítására. Ha azonban a

gazdaság rosszul működik, a társadalom elesik ezekről a lehetőségektől.

A liberális kapitalizmus egyes képviselői szerint a gazdaságot nem lehet az etika hagyományos elvei szerint értékelni. A gazdaság mozgatórugója és egyben értékmérője a piaci ár. A gazdaság akkor működik jól, ha a megtermelt értékeket hasznosítani lehet. A közgazdaság-tudománynak pedig semmi köze az erkölcs-tanhoz.³³ A tapasztalat azonban mégis azt mutatja, hogy a hasznot hajtó gazdaság nem mindig szolgálja a közösség javát. Ezt támasztja alá az energiakincsek pazarlása és a környezetszennyezés.³⁴

A piaci versenyben közben számosan lemaradnak, elveszthetik munkájukat, megélhetésüket, és így a társadalom peremére szorulnak. A szabad versenyben a munkáltatók leszorít(hat)ják a béreket, s kartellbe szerveződve felferhetik az árakat, s közben a világ szociális szempontból egyre jobban kettéválik. A szegénység növekedésének elsősorban erkölcsi oka van, a teljes értékű fejlődés nem a birtoklásban van, hanem az erkölcsileg egyre tökéletesedő létezésben!

A politika hivatása a közjóért végzett fáradhatatlan munkálkodás. A gazdaság terén a politikának segítenie kell, hogy a gazdasági tevékenységben mindenki részt vegyen és a munkában való részvétel ne legyen megalázó az ember számára. Emellett a politikának ügyelnie kell arra, hogy a globalizálódó növekedés-kényszeres gazdaság ne borítsa fel a föld ökológiai egyensúlyát.³⁵ Az Egyház társadalmi tanítása a gazdaság erkölcsi szempontjait hangsúlyozza.³⁶ XVI. Benedek pápa Caritas in veritate kezdetű szociális enciklikája 2009-ben született, a gazdasági válság idején.³⁷ Az enciklika megerősíti, hogy a haszon nagyon fontos szerepet játszik a gazdaságban. A gazdaságot nem irányíthatja csupán a haszonra való törekvés. Adott helyzetekben szükség van az érdeknélküli, önzetlen vállalkozásra is. „Az érdeknélküliség táplálja a szolidaritást, az igazságosságért és a közjóért vállalt felelősséget, a gazdaság különböző résztvevőiben és szereplőiben.”³⁸ A gazdasági szabályozó piacot tehát

nem lehet etikailag semleges társadalmi területnek tekinteni. Általában nem igaz az, hogy az egyéni haszon és a közösségi érdek egybeesik. A piac a szolidaritás és a kölcsönös bizalom belső formái nélkül nem képes betölteni gazdasági szerepét. A vállalkozásoknál pedig nem szabad csak a tulajdonosok érdekeit nézni, hanem azoknak a dolgozóknak a javára is tekintettel kell lenni, akik a vállalkozói tevékenységben részt vesznek. A vállalkozásoknak olyanoknak kell lenniük, hogy minden munkás érezze, hogy a „sajátjában dolgozik”³⁹

Ferenc pápa Evangelii gaudium kezdetű apostoli buzdításának második fejezete foglalkozik a jelen világ néhány kihívásával.⁴⁰ Közélebről az apostoli buzdítás 53-58 pontok alatt fogalmazódik meg: nem a kirekesztő gazdaságra; nem a pénz új bálványozására és nem a pénzre, amely nem szolgál, hanem kormányoz. „Ez a gazdaság öl” — fogalmaz az apostoli buzdítás.⁴¹ Az embert önmagában olyan árucikknek tekintik, akit kihasználni lehet, majd eldobni. A kirekesztettek nem „kizsákmányoltak”, hanem „maradékok”. Kialakult a közömbösség globalizációja. „A jóléti társadalom kultúrája elkábít minket, s nyugtalanok leszünk, ha a piac olyasmint kínál, amit még nem vásároltunk meg, miközben a lehetőségek hiánya miatt derékba tört életek csak olyanok számunkra, mint valami látványosság, ami egyáltalán nem zavar bennünket.”⁴²

„A most átélt pénzügyi válság elfeledteti velünk, hogy annak kezdete egy mély antropológiai válság: az emberi lét elsőbbségének tagadása!”⁴³ E gazdasági diktatúra a pénzt bálványozza. Az adósság és kamatai eltávolítják az egyes országokat a saját gazdaságuk lehetőségeitől. „Mindehhez járul még a világméreteket öltő szerteágazó korrupció, valamint adóelkerülés.”⁴⁴

A pápa idézi Aranyszájú Szent Jánost: „Ha nem osztod meg javaidat a szegényekkel, az azt jelenti, hogy meglopod és megfosztod őket az élettől. A javak, amelyeket birtoklunk, nem a miénk, hanem az övék.” (Beszéd Lázárról 11,6) E magatartás mögött az etika, valamint Isten elutasítása rejlik. „Mivel a pénznek

szolgálnia és nem kormányoznia kell.”⁴⁵ Ezért sürget a szentatya egy világot átfogó pénzügyi reformot. S egyben buzdít az önzetlen szolidaritásra.

Összegzés

A társadalmi tanítás mindig úgy tekintett a gazdaságra, mint a gazdagságot megteremtő fontos tevékenységre, amely az ember és a társadalom egyetemes és szolidáris fejlődésére irányul.⁴⁶ A szegénységet pedig csak akkor tekintette értéknek, ha abban kifejeződik az Isten előtti alázat, és a bizakodó nyitottság. Az államnak a társadalmi tanítás mindig fontos, a gazdaságot segítő tevékenységet tulajdonított. Segítse a gazdasági aktivitás kibontakozását, erkölcsi, jogi elveket és szabályokat alkotva, a társadalmi igazságosság, a szolidaritás és a szubszidiaritás elvei közepette. A gazdasági és pénzügyi tőke globalizációja közepette a nemzeti gazdaságok háttérbe szorulnak. Átfogó nemzetközi politikára van szükség, hogy a világban „lezajló folyamatokat ne csak gazdasági, hanem erkölcsi mutatók” is irányítsák.⁴⁷

Az erkölcs és a gazdaság közötti viszony szükségszerű és lényegi, a gazdasági aktivitás és az erkölcsi magatartás a legmélyebben áthatja egymást. Ahogyan a társadalmi élet egészét, úgy az ember életét sem lehet anyagi dimenzióra korlátozni, jóllehet az anyagi javak akár a puszta életben maradáshoz, akár pedig az életminőség javításához elengedhetetlenek. A gazdasági élet területén átfogó szolidáris fejlődésre van szükség, amely a „közjót”, vagyis minden ember javát és a teljességre irányuló (egész) ember javát szolgálja

Jegyzetek

1. Muzsly István: *Gazdaság és erkölcs*, Márton Áron Kiadó, Bp., 1995, 9-10 O.
2. Muzsly I. id. mű 11-14 O.
3. R.H. Hasse — H. Schneider — K. Weigelt (szerk.): *A szociális piacgazdaság lexikona*, Bp., 2007, 270-273 O.
4. Muzsly I. id. mű 11-14 O.
5. Batiz Sarolta Teréz: *Háromdimenziós gazdaság. Lehet-e gazdálkodni érényetikai paradigmában?* — Ph.D. értekezés, Corvinus Egyetem, Bp. 2014, 16-26 O.6.
6. Batiz S. id. mű 17-18 O.
7. L. Bruni — S. Zamagni: *Civil gazdaság*, Kairosz Kiadó, Bp. 2007
8. Muzsly I. id. mű 24-26 O.
9. Batiz S. id. mű 18 O.
10. Muzsly I. id. mű 24-26 O.
11. Muzsly I. id. mű 24-26 O. 12
12. Batiz S. id. mű 2()-24 O.
13. Muzsly I. id. mű 24-30 O.
14. Virt László: *Katolikus társadalmi alapértékek*, Márton Áron Kiadó, Bp, 1999, 112-118 O.
15. Beran Ferenc — Lenhardt Vilmos: *Az ember útja*, SZIT, Bp, 2012
16. Virt L. id. mű 119-124 O.
17. Farkas Péter: *A szeretet civilizációjáért*, L'Harmattan Kiadó, Bp, 1982, 218-221 O.
18. Farkas Péter id. mű 65-75 O.
19. Jürgen Habermas: *A jóléti állam válsága és az utópikus energiák kimerülése*: in. J. Habermas: *Válogatott tanulmányok*, Atlantisz Kiadó, Bp., 1994, 283-308 O.
20. Reinhard Marx: *A tőke*, SZIT, Bp. , 2009, 57-60 O.
21. Nicholas Barr: *A jóléti állam gazdaságtana*, Akadémiai Kiadó, Bp. , 2009, 17-28 O.
22. Thomas Piketty: *A tőke a 21. században*, Kossuth Kiadó, Bp. , 2015, 9-17 O.
23. *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, SZIT kézikönyvek 12, SZIT, Bp., 2007, 323-329 pontok
24. *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, id. mű 323-329 pontok
25. Arno Anzenbacher: *Keresztény társadalometika*, SZIT, Bp., 2001.
26. Joseph Höffner: *Keresztény társadalmi tanítás*, SZIT, Bp. , 2002
27. Virt László: *Katolikus társadalmi alapértékek*, Márton Áron Kiadó, Bp., 1999
28. Amartya Sen: *A közgazdaságtan társadalmi és etikai vetületei*, Egyházfórum, Bp., 1993
29. Virt László id. mű
30. Beran Ferenc: *Az Egyház társadalmi tanítása 11.*, PPKE HTK, Bp., 2010
31. Virt László id. mű
32. Beran Ferenc id. mű
33. Muzsly István: *Gazdaság és erkölcs*, Márton Áron Kiadó, Bp., 1995
34. Beran Ferenc id.
35. Beran Ferenc id. mű
36. *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, *Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa*, Szent István kézikönyvek 12., Bp. , 2007
37. XVI. Benedek pápa: *Caritas in veritate*, SZIT, Bp., 2009, 34-42 pontok
38. XVI. Benedek pápa id. mű 38. pont
39. XVI. Benedek pápa id. mű 50. pont
40. Ferenc pápa: *Evangelii gaudium*, SZIT, Bp. , 2014, 62-75. pontok
41. Ferenc pápa id. mű 53. pont
42. Ferenc pápa id. mű 54. pont
43. Ferenc pápa id. mű 53. pont
44. Ferenc pápa id. mű 56. pont
45. Ferenc pápa id. mű 58. pont
46. Beran Ferenc — Lenhardt Vilmos: *Az ember útja*, SZIT, Bp, 302-304 O.
47. *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma id. mű 372. pont*

Irodalom

- HelenJ. Alford O.P. — Michael J. Naughton: *Menedzsment, ha számít a hit (keresztény társadalmi elvek a modern korban)*, Kairosz Kiadó, Bp., 2009.
- Arno Anzenbacher: *Keresztény társadalometika*, SZIT, Bp., 2001.
- Arisztotelész: *Politika*, Gondolat Kiadó, Bp. , 1994.
- Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae 1-111*, Gondolat Kiadó, Bp. 1996-98.
- Balogh Gábor — Kovács Martin: *A gazdaság társadalmi dimenziói*, Osiris Kiadó, Bp., 2001.
- Nicholas Barr: *A jóléti állam gazdaságtana*, Akadémiai Kiadó, Bp. , 2009.
- Baritz Sarolta Teréz: *Háromdimenziós gazdaság (Lehet-e gazdálkodni érényetikai paradigmában?)*, PhD. értekezés, Corvinus Egyetem, Bp., 2014.
- Békefy Lajos — Birkás Antal (szerk.): *Napjaink dilemmái — Protestáns válaszok*, BIA, Bp., 2015.
- XVI. Benedek: *Caritas in ceritate*, SZIT, Bp., 2009.
- Beran Ferenc — Lenhardt Vilmos: *Az ember útja*, SZIT, Bp. , 2012.
- Bolberitz Pál: *Relatív és abszolút*, Éghajlat Kiadó, Bp. , 2011
- Pierre Bourdieu: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*, General Press 2. kiadás, Bp. , 2008.
- Ferdinand Braudel: *Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus, XV-XVIII. század. A mindennapi élet struktúrái*, Gondolat Kiadó, Bp., 1983.
- Luigino Bruni — Stefano Zamagni: *Civil gazdaság — Hatékonyosság, méltányosság és köz-jólét*, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2013.

- Robert Castel: *A szociális kérdés alakváltozásai, A bér-munka krónikája, Max Weber Alapítvány, Bp., 1998.*
- Cicero: *Az állam, Akadémiai Kiadó, Bp., 2007.*
- Csaba Iván — Tóth István György: *A jóléti állam politikai gazdaságtana, Osiris Kiadó, Bp. 1999.* Émile Durkheim: *A társadalmi tények magyarázatához, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp., 1978.*
- Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma, SZIT Kézikönyvek 12, SZIT, Bp., 2007.*
- Farkas Péter: *A szeretet civilizációjáért, L'Harmattan Kiadó, Bp., 2012*
- Farkas Péter: *A munka méltósága (A munka erkölcsztereológiai és társadalomelméleti összefüggései), Kapocs XIII/14, 2003, Bp., 62-73.0*
- Ferenc pápa: *Evangelii gaudium kezdetű apostoli buzdítása, SZIT, Bp., 2014.*
- Ferge Zsuzsa: *Elszabaduló egyenlőtlenségek, ELTE, Bp., 2000.*
- Hugo Grotius: *A háború és béke jogáról, Kriterion Kiadó, Bp., 1973.*
- Jürgen Habermas: *Kommunikatív etika, Miskolci Egyetemi Kiadó, 1995.*
- Jürgen Habermas: *A jóléti állam válsága és az utópikus energiák kimerülése, in. J Habermas: Válogatott tanulmányok, Atlantis Kiadó, Bp., 1994, 283-308.0*
- Rolf H. Hasse — Hermann Schneider — Klaus Weigelt (szerk.): *A szociális piacgazdaság lexikona, Magyar Almanah Kiadó, Bp. 2007.*
- Bernhard Häring: *Krisztus törvénye III., SZIT, Bp., 2015. F. A. Hayek: Végzetes önhittség, TK, Bp., 1992.*
- F. A. Hayek: *Út a szolgáshoz, Századvég Kiadó, Bp., 1992.*
- Jospeh Höffner: *Keresztény társadalmi tanítás, SZIT, Bp. 2002.*
- David Hume: *Az eredeti szerződésről, Gondolat Kiadó, Bp., 1987.*
- Immanuel Kant: *Az örök béke, Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1980.*
- David Kortén: *A tőkés társaságok világhuralma, Kapu Kiadó, Bp., 1996.*
- König Éva: *Közgazdasági alapismeretek és a jóléti újraelosztás, Jate Press, Szeged, 1998.*
- Krémer Balázs: *Bevezetés a szociálpolitikába, Napvilág Kiadó, Bp., 2009.*
- Lakner Zoltán: *Szociáletika és keresztény társadalmi tanítás, SZIT, Bp., 2012.*
- John Locke: *Értekezés a polgári kormányzásról, Gondolat Kiadó, Bp., 1986.*
- Niklas Luhmann: *Válogatott írások, Atlantisz Kiadó, Bp., 1997.*
- Karl Marx: *Gazdaságfilozófiai kéziratok, Kossuth Kiadó, Bp., 1974.*
- Karl Marx: *A tőke 1-111, Kossuth Kiadó, Bp., 1984.*
- Reinhard Marx: *A tőke, SZIT, Bp., 2009.*
- Muzslay István: *Gazdaság és erkölcs, Márton Áron Kiadó, Bp., 1995.*
- Muzslay István S. J.: *Az Egyház szociális tanítása, Márton Áron Kiadó, Bp., 1995.*
- Robert Nozick: *Anarchia, állam és utópia, Osiris Kiadó, Bp., 1998.*
- William Ockham: *Summa logical, Gondolat Kiadó, Bp., 1994.*
- Papp Tibor: *Etika, SZIT, Bp., 2012*
- Platón: *Állam, Európa Kiadó, Bp., 1987.*
- Thomas Piketty: *A tőke a 21. században, Kossuth Kiadó, Bp., 2015.*
- Polányi Károly: *Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet, Kossuth Kiadó, Bp., 1976.*
- Polányi Károly: *A nagy átalakulás, Napvilág Kiadó, Bp., 2004.*
- John Rawls: *Az igazságosság elmélete, Osiris Kiadó, Bp., 1997.*
- David Ricardo: *The Theory of Comparative Advantage, London, Murray, 1817.*
- William D. Nordhaus — Paul Anthony Samuelson: *Közgazdaságtan 1-111, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp., 1998.*
- J. A. Schumpeter: *Kapitalizmus, szocializmus, demokrácia, Kossuth Kiadó, 1996.*
- Baruch Spinoza: *Etika, Osiris Kiadó, Bp., 1997.*
- Amartya Sen: *A fejlődés mint szabadság, Europa Kiadó, Bp., 2003.*
- Adam Smith: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól (1776), Ford: Éber Ernő, Akadémiai Kiadó, Bp., 1959.*
- Hippolyte Taine: *A jelenkori Franciaország alakulása, Thaler Kiadó, Bp., 1881.*
- Tomka Miklós: *Egyház a társadalomban, Pázmány Társ. Tud. 8, Piliscsaba, 2006.*
- Immanuel Wallerstein: *A modern világgazdasági rendszer kialakulása, Gondolat Kiadó, Bp., 1983.*
- Helmuth Weber: *Speciális erkölcsztereológia, SZIT, Bp., 2015.*
- Max Weber: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme, Cserépfalvi Kiadó, Bp., 1995.*
- Max Weber: *Gazdaság és társadalom, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Bp., 1997-2004.* Voltaire: *Filozófiai ábécé, Európai Kiadó, Bp., 1983.*

Dr. Nyitrai Ágnes

A koragyermekkor meghatározó szerepe és a bölcsődei nevelés-gondozás

A koragyermekkor jelentőségéről

Az ezredforduló táján a koragyermekkor nevelés jelentősége korábban soha nem tapasztalt reflektorfénybe került. A pszichológiai, szociológiai és gazdasági aspektusokból közelítő kutatások és elemzések egybehangzó következtetése (Heckman, 2000; Surányi & Mtsai, 2010), hogy a koragyermekkor fejlődés jelentős mértékben megalapozza, mondhatni meghatározza a későbbi életutat, ezért ennek támogatása mind egyéni, mind társadalmi szempontból kiemelt fontosságú.

A neurológiai és a kognitív tudományok területén zajló kutatások eredményeképpen megfogalmazódott, hogy a különböző funkciók különböző életszakaszokban fejlődnek, így minden egyes periódus meghatározó jelentőségű. A koragyermekkor a fejlődés intenzív, és a további életszakaszokat megalapozó periódusa, különösen az érzelmi kontroll, a nyelvelsajátítás, a társas készségek és számolási készségek kialakulása szempontjából. A tanulási kapacitás az első négy életévben a legérzékenyebb. A koragyermekkor tanulás interakció- és élményfüggő, ami a szociális és az emocionális szféra kiemelt szerepére is ráirányítja a figyelmet (Cole & Cole, 2003; Vajda, 2014; Lannert, 2015.).

Reszkető, Scharle & Várad (2011) tanulmányukban az OECD Starting Strong II. 2006-os kötetére hivatkozva hangsúlyozzák, hogy a nemzetközi kutatások eredményei felhívják a figyelmet arra, hogy ha a gyermek az első élet éveitől jó színvonalú nevelésben részesül, az

a későbbiekben sikeresebb iskolai pályafutáshoz és sikeresebb életúthoz vezethet, és ennek mind az egyén, mind a társadalom szempontjából kiemelkedő jelentősége van. Különösen érvényes ez a hátrányos helyzetű gyermekek esetében. Kiinduló gondolatuk, hogy a kisgyermekellátás közjót szolgáló kialakítását három fő cél mentén szükséges végiggondolni, ezek: a szülői munkavállalás megkönnyítése, a koragyermekkor nevelés és a hátrányos helyzetű gyermekek befogadása.

Heckman amerikai közgazdász és munkatársai sokszor idézett ábrája meggyőzően illusztrálja, hogy a koragyermekkor nevelésbe fektetett erőforrások megtérülése a legmagasabb, különösen érvényes ez a hátrányos helyzet esetében (Lannert, 2014).

Lannert (2014) egy 2008-ban megrendezett európai szimpóziumon elhangzott fontosabb gondolatokat összefoglalva kiemeli, hogy csak a minőségi, jó színvonalú ellátásnak van pozitív szerepe a gyermekek fejlődésében. Ennek egyik legfontosabb szemléleti kerete, tartalmat meghatározó eleme a holisztikus megközelítés, mely jelenti egyfelelő a különböző fejlődési területek (kognitív, szociális, érzelmi, fizikai) egyformán fontosnak tartását, másfelől pedig az ágazatokon átívelő jelleget, azaz a gyermek fejlődésének támogatásában részt vevő szakterületek, szakemberek ágazatközi együttműködését. A jó minőségű koragyermekkor nevelés fontos feltétele a színvonalas szakemberképzés és az, hogy a pályán lévő szakemberek jó munkakörülmények között dolgozzanak, motiváltak és jól megfizetettek legyenek.

Az elmúlt évtizedekben több Európai Unió dokumentum foglalkozott a koragyermekkori neveléssel. A Bizottság közleménye (2011) a koragyermekkori nevelés és gondozást illetően a következőket írja: „A koragyermekkori neveléssel és gondozással kapcsolatos szolgáltatásokat úgy kell megtervezni és megvalósítani, hogy kielégítsék a gyermekek valamennyi – kognitív, emocionális és fizikai – szükségletét. ... A nem kognitív készségek (pl. a kitartás, a motiváció, az interakció készsége) koragyermekkorban való elsajátítása elengedhetetlen a későbbi tanuláshoz és a későbbi sikeres társadalmi szerepvállaláshoz, ezért a koragyermekkori nevelésben és gondozásban alkalmazott tantervek tartalmának a kognitív tanuláson túl a szocializációt és a nem kognitív aspektusok széles skáláját is le kell fednie.” (A Bizottság közleménye, 2011, o. n.). Ez a gondolat egyenrangúvá teszi a különböző kompetenciaterületeket, rámutat a kognitív kompetenciák erőltetett fejlesztésének hibás voltára.

Az EU 2020 Oktatási és képzési stratégia az intelligens, fenntartható és befogadó gazdaság megteremtésére irányul, ennek elérése érdekében az innováció, a foglalkoztatás, az oktatás, a befogadás és az éghajlat/energiapolitika területén fogalmaz meg célokat. Ezek közül a foglalkoztatás, az oktatás és a befogadás kapcsolódik a koragyermekkori neveléshez. A kutatási eredmények szerint a jó színvonalú kisgyermekellátás megvalósulása esetén 10 % alá szorítható a korai iskolai lemorzsolódás, és legalább 20 millió ember emelhető ki a szegénység és a társadalmi kirekesztés helyzeteiből (Korintusné, 2012).

Az elmúlt évtized kiemelkedő jelentőségű megközelítési módja a koragyermekkori intervenció szemlélete, mely a diverzitás talaján állva hangsúlyozza a fejlődés egyénre szabott támogatásának szükségességét, a problémák, elakadások, atipikus fejlődési utak mielőbbi észrevételét és az ebben az élethelyzetben lévő gyermekek és családjaik mielőbbi célzott segítségét a lehető legjobb életminőség elérése érdekében (Kereki, 2015).

A kognitív idegtudomány, a pszichológia, a szociológia, közgazdaságtudomány stb. eredményei által egybehangzón alátámasztott a jó minőségű koragyermekkori nevelés kiemelt jelentősége. Ennek megvalósítója, a különböző prioritások összehangolója csak a pedagógia lehet, hiszen a gyermekkel való valamennyi viselkedésünk, tevékenységünk pedagógia (Pikler, 1972, idézi: Szántó-Féder, 2017, 14.).

Ha a koragyermekkori nevelést a pedagógia oldaláról közelítjük meg, meglehetősen vegyes képet kapunk. Miközben a pedagógia örömmel fogadja a koragyermekkor felértékelődését, bizonyos vonatkozásokban nem tud teljes mértékben élni a helyzetben rejlő lehetőségekkel: a 0-3 éves korosztály még mindig gyakran kimarad a pedagógiai koncepciókból, programokból. Ez számos okra vezethető vissza.

Már maga az életszakasz megnevezése és határainak kijelölése tekintetében is mindössze abban van egyetértés, hogy az életkori szakasz a születéssel kezdődik, a végét egyesek az iskolába lépéssel, mások a prepubertás vagy a pubertás kor kezdetével határozzák meg. Bizonyos esetekben kérdésesnek tűnik, hogy a kisgyermekkor és a koragyermekkor szinoníma-e vagy a kisgyermekkor a koragyermekkor része stb. Értelmezésében (mely az Európai Unió dokumentumokban leírtakhoz igazodva) a koragyermekkor a születéstől 8 éves korig, az iskolai átmenet lezáródásáig tartó életszakasz.

Mivel jelen írásom témája a gyermekek napközbeni ellátása, ezen belül hangsúlyozottan a bölcsődei nevelés-gondozás alakulása, ebben a 0-3 (4) éves korosztály érintett.

A 0-3 éves korosztályt a közgondolkodásban gyakran bölcsődés korosztályként emlegetik, a mindennapokban használt bölcsődés kor megnevezés azonban nem problémamentes. Egyfelől 20 hetes kortól lehetnek a gyermekek bölcsődések, így a megnevezés szerint a korcsoportból az 1-19 hetes gyermekek eleve kimaradnak. A bölcsődés korosztályba sorolt gyermekek

többsége nem bölcsődés: 2021-ben az egy évesnél fiatalabbak 3 %-a, az 1 évesek 5 %-a, a 2. életévüket betöltöttek 17 %-a volt bölcsődés (Csüllög & mtsai, 2022). A családban nevelkedő kisgyermek nehezen elérhető a kutatók számára, a korosztály valamennyi tagjával kapcsolatban lévő szakemberek a védőnők, akik egészségügyi szakemberek elsősorban és annak ellenére, hogy fontos szülőedukációs tevékenységet is végeznek gyermeknevelési és gondozási kérdésekben. Az utóbbi években több olyan szakmai koncepció / program született, amely a védőnőknek a családi nevelés támogatásában, a szülői kompetencia erősítésében játszott szerepét hangsúlyozta (Herczog, 2008; Kereki és Major, 2014; Lannert, 2014).

Az egészségügyi, majd később a szociális ágazathoz tartozás a pedagógiai megközelítések létjogosultságának elismerése mellett egyéb preferenciákat eredményezett.

A bölcsődei ellátás rendszerének fejlődése

A kezdetektől a rendszerváltásig

Az iskoláskor előtti nevelési intézményeket, a bölcsődét és az óvodákat az ipari fejlődés és a nők munkavállalása hívta életre a 19. század első felében. Az első óvoda 1916-ban nyílt meg Skóciában, az első bölcsőde pedig 1844-ben Párizsban. Magyarország igen hamar követte a külföldi példákat: 1828-ban nyílt meg az első óvoda, 1852-ben pedig az első bölcsőde az országban (Vokony, 2002; Nyitrai, 2020).

A kezdetektől fogva két intézménytípus gondoskodott a dolgozó anyák kisgyermekéről, a bölcsődékben – feltételezhetően a korosztály fokozott gondoskodási igényét is figyelembe véve – erősebb hangsúlyokat kapott az egészségvédelem, így Magyarországon a bölcsődei ellátás az egészségügyi ellátórendszer része volt egészen a rendszerváltásig (Nyitrai, 2022).

A bölcsődék a kezdetektől fogva három funkcióval rendelkeztek. A szociális (családsegítő) funkció a női

munkavállalással, ezáltal a család anyagi megélhetésének segítségével hozható összefüggésbe. Az egészségügyi funkció a korosztály kiemelt fizikai biztonság- és higiéné igényére épült. A pedagógiai funkció a gyermekekkel való bánásmód, fejlődésük támogatása szempontjából értelmezhető. A három funkció egymáshoz viszonyított arányai, tartalmuk, prioritásaik tekintetében az egyes időszakokban jelentősen változtak (Nyitrai, 2020).

A bölcsődei ellátórendszer kiépülése kis lépésekben haladt. A Pesti Első Bölcsődei Egylet zárszámadási adatai szerint a 19-20. század fordulóján 242, 1910-ben 324 gyermeket láttak el a magyarországi bölcsődék (Darvai, 2022).

„Az első hivatalos statisztikai adat a bölcsődékről 1938-ból származik. A Magyar statisztikai évkönyv szerint abban az évben 37 bölcsődében 1 070 kisdetet gondoztak. A második világháborút követően a bölcsődék fejlesztése állami irányítás alá került, a nők munkához való jogának törvénybe iktatásával együtt biztosítani kellett a dolgozó nők gyermekeinek ellátását. Üzemek, tanácsok kezdtek bölcsődét kialakítani lakásokból és más rendeltetésű intézményekből, pl. kórházakból (Kisgyermek napközbeni ellátása, 2012, 3).

A bölcsődei nevelés erős politikai hangsúlyokat kapott: a női egyenjogúság fontos kritériuma lett a munkavállalás, kiemelt jelentőségűvé vált a kollektív nevelés, az intézményes nevelésnek meghatározó szerepet szántak a szocialista embereszmény alakításában a szülők nevelését illetően is (Nyitrai, 2020). A politikai felhangok szerencsére inkább csak a bölcsődéről való gondolkodásban mutatkoztak meg, jórészt kívül maradtak a csoportszobák falain.

Az 1. sz. Táblázat a bölcsődei férőhelyek és a beiratott gyermekek számának alakulásának hat évtizeden át tartó folyamatát mutatja be.

Az 1950-es és 1960-as években óriási léptékű volt a bölcsődéfejlesztés.

Az 1979. év volt csúcspont volt a bölcsődék történe-

tében mind a férőhelyszám, mind a beíratott gyermekek száma, és a 2020 előtt időszakig az intézmények/ellátások számát tekintve is, ugyanakkor a bölcsődébe járó gyermekek aránya sosem haladta meg a 160 ezreléket. (Kisgyermek napközbeni ellátása, 2012).

A bölcsődék iránti igény alakulását több társadalmi folyamat befolyásolja folyamatosan, ezek közül kiemelendő a születésszám alakulása és a családtámogatási rendszerek jellege, valamint a munkaerőpiaci lehetőségek, ezen belül kiemelten a női foglalkoztatás női foglalkoztatás lehetőségei és megítélése. Az egyes folyamatok hol erősítik egymást, hogy ellentétes irányúak. Pl: az 1967-ben bevezetett gyes hatására nőtt a születések száma, ugyanakkor a főleg alacsonyabb végzettségű anyák közül sokan szívesen éltek a gyermek hároméves koráig való otthonmaradás lehetőségével. A gyes 1985-ben történt bevezetése következtében nőtt a születésszám és a bölcsődék iránti igény is, hiszen a gyes és a gyes közötti különbség főleg a

támogatásával kapcsolatos szakmai elképzelések is, többek között a gondozás és nevelés egységének elve, az egyéni bánásmód jelentősége, a játék fontossága, a gyermekek testi és szellemi fejlődésének támogatása, a szülővel való együttműködés szerepe (A bölcsődék szervezeti és működési szabályzata, 1956; Nyitrai, 2020).

A korszak egyik kiemelkedő személyisége volt Akócsi Sándorné pedagógus, aki 1951-től 1973-ban bekövetkezett haláláig a Népjóléti/Egészségügyi Minisztérium bölcsődékért munkatársakért sokat tett a szakmai színvonal fejlődéséért, a pedagógiai szemlélet erősödéséért, a szakmai-módszertani kultúra fejlődéséért, a gondozónők képzésének és továbbképzésének fejlesztéséért is (Nyitrai, 2020).

1970-ben jött létre az esetenkénti átszervezésekkel 1998-ig működő Bölcsődék Országos Módszertani Intézete dr. Polónyi Erzsébet vezetésével, mely új fejezetet nyitott a bölcsődék működésében.

1. Táblázat: A bölcsődei férőhelyszámok alakulása a második világháborútól 2010-ig

	1949	1951	1960	1970	1980	1990	2000	2010
Működő intézmény	150	256	816	1 044	1 305	1 003	532	668
Ebből üzemi bölcsődében	75	145	333	289	262	86	-	-
Működő férőhely	-	8 433	29 436	40 010	64 502	50 250	24 965	32 516
Ebből üzemi bölcsődében	-	4 507	12 479	10 749	10 722	3 524	-	-
Beíratott gyermekek	3 920	7 268	31 970	41 771	69 768	40 825	29 561	35 782
Ebből üzemi bölcsődében	1 703	2 323	13 206	10 182	11 008	1 886	-	-

Forrás: Kisgyermek napközbeni ellátása. KSH, 2012. 3.

magasabb végzettségű anyákat ösztönözte a munkavállalásra (Kisgyermek napközbeni ellátása, 2012).

Az 1950-es évek közepétől kezdve egyre inkább hangsúlyossá váltak a gyermekek nevelésével, fejlődésük

Az intézet feladatköre koherens rendszert alkotott, tartalmazta az intézmények szakmai-módszertani támogatását és monitorozását, a szakemberek képzésében és továbbképzésében való szerepvállalást a

képzések fejlesztése és megvalósítása terén egyaránt, továbbá a tudományos és módszertani kutatások folytatását, innovációk megvalósítását (Nyitrai, 2015). (1998. január 1-ével a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete megszűnt, feladatkörét, tevékenységét, esetenként a munkatársakkal együtt az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet vette át).

1986 óta a bölcsődék sajátos nevelési igényű gyermekeket is fogadnak.

1989-ben megalakult a Bölcsődei Dolgozók Demokratikus Szakszervezete is.

A rendszerváltást követően 2017-ig

A rendszerváltást követően a bölcsődei ellátásban több rendszerszintű változás történt, melyek érintették az ágazati hovatartozást, a szakemberképzést és az intézmények differenciálódását egyaránt.

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény hatályba lépésével a bölcsőde a szociális ellátórendszer része lett. *A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról* szóló 1997. évi XXXI. törvény a bölcsődéket a gyermekjóléti alapellátások sorába, azon belül a napközbeni kisgyermekellátások rendszerébe sorolta. Az egészségügyből szociális / gyermekvédelmi szférába kerülés jelentős prioritásbeli és szemléletbeli változásokat is generált. A korábban hangsúlyos egészségügyi szemlélet helyébe a szociális gondoskodás szemlélete, szellemisége lépett, a pedagógiai szemléletmód erősödésével, de az egészségügyi vonatkozások továbbra is fontosak maradtak. Az ún. segítő szakmák szellemiségének köszönhetően erősödött a kisgyermekes családok igényeihez illeszkedés, a családokkal való partneri együttműködésre törekvés.

Megkezdődött az ellátás differenciálódása alapellátáson túli szolgáltatások jelentek meg, többek között az időszakos gyermekfelügyelet, a játszócsoport, a játék- és eszközkölcsonzés, a házi gyermekfelügyelet és a gyermekétkeztetés (Davay, 2022).

Új ellátási formák jelentek meg: az 1990-es években a családi napközi, majd a 2009-ben az egységes óvodai-bölcsődei csoportok és az óvodában működő bölcsődei csoportok.

Jelentősen fejlődött a szakmai-módszertani kultúra, ehhez kapcsolódóan a nemzetközi együttműködésekben való részvétel is.

További szakmai támogató- és érdekvédelmi szervezetek alakultak: 1990-ben a Bölcsődei Szakmai Kollégium, 1995-ben pedig a Magyar Bölcsődék Egyesülete.

A jelentős szakmai fejlődéssel párhuzamosan negatív tendenciák is jelen voltak. A bölcsődék társadalmi presztízse átmenetileg sokat romlott a rendszerváltást követő években. A bölcsődei férőhelyek iránti kereslet és a férőhelyek száma jelentősen csökkent. Ezek okaként említendő többek között az üzemi bölcsődék megszűnése, a születésszám csökkenése, a munkanélküliség növekedése. A mélypont 2003-ban volt, ekkor 515 bölcsőde működött az országban (Kisgyermekek napközbeni ellátása, 2012; Darvay, 2022).

Az alacsony férőhelyszámon túl a családok bölcsődék melletti döntését nehezítette a bölcsődével való lefedettség területi egyenlőtlensége is. A jogszabályi előírások következtében csak a 10 ezer lakosnál nagyobb lélekszámú településeken volt kötelező bölcsőde létesítése. 2010-ben minden 4. bölcsőde Budapesten működött, a bölcsődék 1/3-a a Közép-Magyarországi Régióban volt. A helyzetet valamelyest enyhítették az 1990-es évek közepétől létrejövő családi napközik, melyek 20 hetestől 14 éves korig fogadhattak gyermekeket, de közülük a legtöbb a bölcsődés korosztály ellátására vállalkozott. 2009-ben az óvodákban bölcsődei csoportos létesítésére is lehetőség nyílt, és a 2000 lakosnál nagyobb lélekszámú településeken egységes óvodai-bölcsődei csoportok jöttek létre. 2010-ben egy jogszabályi változás megemelte a bölcsődei csoportok létszámát: a kétévesnél idősebb gyermekeket fogadó csoportok maximális létszáma 14 főre emelkedett. Ez 20 %-os férőhelyszámbővülést eredményezett. (Kisgyermekek napközbeni ellátása, 2012).

2. Táblázat: A bölcsődei férőhelyek alakulása 2017 és 2023 között

Ellátási forma	2017-es adatok			2023-as adatok		
	Ellátás száma	Működő férőhely	Beíratott gyermek	Ellátás száma	Működő férőhely	Beíratott gyermek
Bölcsőde	754	40 040	37 977	1 016	48 444	44 420
Mimibölcsőde	50	354	346	398	3 500	3 283
Munkahelyi bölcsőde	7	49	38	26	300	216
Családi bölcsőde	938	6 032	5732	1 171	8 018	7 829

Forrás: Gyermek napközbeni ellátása, KSH. 2024 https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0009.html.

A 2017-es átalakulást követő időszak

Az 1691/2017. (IX. 22.) Kormányhatározat nagy arányú bölcsődefejlesztési programot irányzott elő a kisgyermekes anyák munkába állásának elősegítése és a hátrányos helyzet csökkentése érdekében.

A nagyvolumenű fejlesztés nem pusztán férőhelybővülést jelentett, hanem a bölcsődei ellátás rendszerének jelentős átalakításával, egységesítésével is járt. A napközbeni kisgyermekellátás intézményei és szolgáltatásai egységesen megnevezésében egységesen szerepel a bölcsőde. A családi napközi szolgáltatás rendszere átalakult, csak a bölcsődés korosztály fogadására berendezkedő szolgáltatások jöttek létre. Valamennyi intézmény és szolgáltatás működésének szakmai kereteit *A bölcsődei nevelés-gondozásországos alaprogramja* határozza meg.

A jogszabályi környezet változása értelmében a bölcsődéhez hozzájutás lehetősége folyamatosan biztosított az igényektől függően, ugyanis ha a településen legalább öt gyermek számára igénylik az ellátást vagy ha a bölcsődés korosztály száma meghaladja a 40 főt, az önkormányzat köteles az ellátás megszervezésére (1997. évi XXXI. tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról).

A 2. sz. Táblázat adatai szerint minden egyes bölcsődei ellátási és szolgáltatási formában a férőhelyek száma meghaladja a beíratott gyermekek számát, a KSH hivatkozott adatforrása szerint minden bölcső-

detípus esetében vannak férőhely hiányában elutasított gyermekek. Ennek lehetséges oka lehet az településeken élők bölcsőde iránti érdeklődésében feltételezhető különbségek.

Összegzés

A tanulmány a bölcsődei gondoskodás fejlődésének főbb állomásait mutatja be a kezdetektől napjainkig, elsősorban az ellátó rendszerré alakulás vonatkozásában. Ennek a fejlődési folyamatnak jelentős komponensei a szakmai-módszertani kultúra és a szakemberek képzésének és továbbképzésének fejlődési folyamatai, melyeknek köszönhetően a kezdeti gondozó-megőrző funkcióból korszerű pedagógiai-szociális-egészségügyi funkciókat teljesítő ellátássá alakulhattak a bölcsődék, és azok a kutatások, amelyek az ellátórendszer valamennyi összetevőjének a fejlődését és ennek további lehetőségeit megalapozták, megalapozták.

Hivatkozott irodalom

A Bizottság közleménye: *Koragyermekkorai nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét*. Európai Bizottság, COM(2011) 66.

A bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja. 2023. Magyar Bölcsődék Egyesülete. https://issuu.com/magyarbolcsodekegyesulete/docs/bolcsodei_orzagos_alapprogram_2023_issuu?fr=sNjY5ZTM3MjUzMjY. (Utolsó megtekintés: 2024. augusztus 21.)

A bölcsődék szervezeti és működési szabályzata. Egészségügyi Minisztérium, Budapest. 1956.

Cole, M. & Cole, S. R. (2003): *Fejlődéslektan*. Osiris Kiadó, Budapest.

Csüllög Kriszta, Nagy Lajos & Stalzer Tamara (2022): *A koragyermekkorai ellátórendszerrel és a kisgyermek fejlődésével, nevelésével kapcsolatos ismeretek*. Kutatási jelentés. Családbarát Magyarország Központ, Budapest. https://dev.gyermekut.hu/pdf/Sz%c3%bcl%c5%91i_reprezentat%c3%adv_kutat%c3%a1s.pdf. (Utolsó megtekintés: 2024. július 31.)

Darvai Sarolta (2022): *Az egészségtudatos magatartás kialakításának alapjai, út az élethossziglan tartó egészség felé*. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Műszaki Pedagógia Tanszék. Budapest.

Gyermekek napközbeni ellátása. KSH. 2024 https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0009.html. (Utolsó megtekintés: 2024. augusztus 22.)

Heckman, J. J. (2000): *Invest in the Very Young*. Published by Ounce of Prevention Fund and the University of Chicago Harris School of Public Policy Studies. <https://www.startearly.org/app/uploads/pdf/HeckmanInvestInVeryYoung.pdf>.

(Utolsó megtekintés: 2024. július 20.)

Herczog Mária (2008): *A kora gyermekkorai fejlődés elősegítése*. In: Fazekas, K., Köllő, J. & Varga, J. (szerk.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*. Ecostat. 33-52.

Kereki Judit & Major Zsolt Balázs (2014): *Őrzők*. Egészségügyi alapellátók gyakorlatközpontú kézikönyve. Országos Tisztifőorvosi Hivatal, Budapest.

Kereki Judit: (2015). *A koragyermekkorai intervenció rendszere – utak és kapcsolódások*. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 3(2), 55–76. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2015.2.55.76>

Kisgyermek napközbeni ellátása, 2012. KSH, Budapest. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kis-gyermeknapkozbeni.pdf>. (Utolsó megtekintés: 2024. augusztus 10.)

Korintus Mihályné (2012): *Mit jelent az Európai Bizottság közleménye a kisgyermekkorai nevelésről a háromévesnél fiatalabb gyermekek ellátása számára*. *Kapocs*, XI. évf. 3. szám (54). 33-37.

Lannert Judit (2014): *A korai iskolaelhagyás elleni stratégia és a kora gyermekkorai nevelés*. <https://docplayer.hu/14747047-Lannert-judit-a-korai-iskolaelhagyas-elle>

[ni-strategia-es-a-kora-gyermekkorai-nevelés.html](https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ni-strategia-es-a-kora-gyermekkorai-nevelés.html). Utolsó megtekintés: 2024. augusztus 16.

Lannert Judit (2015): *Szülősegítés a kora- és kisgyermekkorban Magyarországon és máshol*. *Esély Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*. 4. szám, 42-61.

Nyitrai Ágnes (2015): *Pedagógiai szemléletmód a bölcsődei nevelésben-gondozásban*. In: Podráczky Judit 2015, (szerk.): *Szemelvények a kisgyermeknevelés köréből*. I. Kaposvári Egyetem, Kaposvár. 35-56.

Nyitrai Ágnes (2020): *A gondozás-neveléstől a nevelés-gondozásig. Kisgyermeknevelési koncepciók változásai a szakemberképzésben és a bölcsődei munkában*. *Gyermeknevelés*, 8. évf. 1. szám 15-25. DOI: <https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.1.15.25>

Nyitrai Ágnes (2022): *A kompetenciaalapú szemlélet a bölcsődepedagógiában*. *Iskolakultúra*, 32. évf. 11. szám. 127-136. <https://orcid.org/0000-0002-1740-5974>

Reszkető Petra, Scharle Ágota & Várad Balázs (2011): *A kisgyermek napközbeni ellátásának bővítése: célok, esz-köztár és várható társadalmi hatások*. In: *Szerepváltozások*. TÁRKI Zrt, Budapest. http://www.tarsadalomkutatás.hu/site/kkk.php?TPUBL-A-941/publikaciok/tpubl_a_941.pdf. (Utolsó megtekintés: 2024. augusztus 12.)

Surányi Éva, Danis Ildikó & Herczog Mária (2010, szerk.): *Családpolitika más-más szemmel*. Gazdasági és Szociális Tanács.

Szántó-Féder Ágnes (2017): *Aktív gyerek, gondolkodó felnőtt*. Syllabus Könyvkiadó

Vajda Zsuzsanna (2014): *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Saxum Kiadó, Budapest.

Vokony Éva (2002): *Kis magyar bölcsődetörténet*. *Kapocs*, I. évf. 2. szám, 50-54.

Hivatkozott jogszabályok:

1993. évi III. Törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

1997. évi XXXI. Törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1691/2017. (IX. 22.) Kormányhatározat a gyermeket nevelő családok helyzetét segítő, valamint a gyermekvállalást ösztönző intézkedésekről

Babos Krisztina

Veszteségek feldolgozásának gyakorlata személyesen vagy a világhálón^x

Munkám során a család- és gyermekjóléti központban klienseim között egyre többjüknél fedeztem fel a feldolgozatlan veszteségélményt, ezen felül helyzetünket, munkánkat megnehezítette a 2020-ban Magyarországon megjelenő Covid-19 világvjárvány, amelyhez gyorsan kellett alkalmazkodnunk. Ez az alkalmazkodás az élet minden területén nehéz volt, azonban az egyik legnagyobb kihívást a munkahelyek megtartása mellett a kliensek számára a segítőmunka szervezése, a csoportok megvalósítása jelentették, hiszen a szociális szférában a segítő munka nagyfokú személyes kapcsolattartást igényel az ügyfelekkel.

A vírus terjedésének megállítása érdekében, a kormány döntése alapján az Emberi Erőforrások Minisztériuma kiadta „A koronavírus terjedésének megelőzésére és a kockázatok csökkentésére a család- és gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók részére”¹ című útmutatót, amely segítséget nyújtott a család- és gyermekjóléti szolgáltatók számára a veszélyhelyzetet érintő operatív feladatok ellátásában. A lehetőségekhez mérten csökkenteni kellett a személyes kontaktot, a találkozások számát, melyek több szolgáltatási elem (jogász, pszichológus, munkavállalási tanácsadás, stb.) esetében átkerültek az online térbe. Kapcsolatot főleg e-mailen és telefonon keresztül tarthattunk. Ezen hatások után azt tapasztaltam, hogy a klienseimben egyre nagyobb szorongás, félelem, bizonytalanság alakult ki. Sokan elvesztették

a munkájukat, sorra zártak be a vendéglátóipari- és kereskedelmi egységek, amelyek a vírus előtt megélhetést biztosítottak sok ember számára. Számos kutatás egybehangzó eredménye, hogy „A gazdasági válságok mentén kialakult munkanélküliség nem csak gazdasági és nem csak egyéni probléma, hanem a munkanélküliség következményei társadalmi válságként és a pszichológiai állapotot befolyásoló erővel jelennek meg.” (Bánfalvy, 2003, 45. o.). A járványhelyzet elég komoly kihívások elé állított bizonyos társadalmi rétegeket, a szociális és fizikai elszigeteltség, a munkanélküliség, és az anyagi biztonságvesztés következményeivel. Elsősorban a gyász csoportos munkafeldolgozásával foglalkozom, majd a saját tapasztalataim alapján kívánom összehasonlítani az online gyászcsoporthoz és a hagyományos, személyes jelenléttel megvalósuló gyászcsoporthoz. Ezek előnyeit és hátrányait vagy eltéréseit fogom bemutatni megvalósult projekteken keresztül. A szakirodalmak felkutatása során azonban arra a megállapításra jutottam, hogy e téma összetettsége és a dolgozatom terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy a gyász témakörét szélesebb körben dolgozzam fel. Ezért a hangsúlyt a gyász megélésének módjára, a gyász-munka foly

amatának bemutatására helyeztem.

x Babos Krisztina (2023) A gyász lélektana című szakdolgozata alapján; DE-BTK

1 https://szocialisportal.hu/wpcontent/uploads/2020/03/Utmutato_csalad_es_gyermekjoleti_szolgaltaatok_reszere.pdf megtekintve: 2024. augusztus 22.

Minden alkalom előtt kértük a résztvevőket, hogy 20 perccel a kezdést megelőzően lépjenek be a Zoom felületre. Akinek ez nehézséget okozott, annak többször telefonon keresztül nyújtottunk segítséget. A kamerákat és mikrofonokat, valamint az internet hozzáférést hostként ellenőriztük. A kezdés előtt az alapvető Zoom működési funkciókat megmutattuk, és lefektettük a közös szabályokat. Kértük, hogy aki nem szól hozzá a háttérzajok elkerülés végett vegye le a hangot, illetve külön „felemelt kézzel jelezze” a hozzászólási szándékát. Megtanulták, hogyan használják a különböző emoji jeleket, egy-egy feladat után jóleső smileyt kaptunk. Az első két alkalom után ezekre már szinte nem is kellett felhívni a figyelmet, mert automatizmussá vált. Végül kb. 5 perc elegendő volt minden csoporttag beérkezésére és az alapvető funkciók leellenőrzésére. Még arra is maradt idő, amikor egymás után beléptek az online térbe a tagok, hogy megdicsérjék egymás öltözetét, kiegészítő viselését. Olyan is volt, hogy véletlenül hárman is „egymáshoz” összeillően pirosba öltöztek fel. Láthatóan és érezhetően a csoport nagy figyelmet fordított a külső megjelenésre, azzal a vélekedéssel ellentétben, hogy az online megbeszélések alatt nem tulajdonítanak figyelmet az öltözetükre egyes emberek. Ez magában a résztvevők részéről egy pozitív irányú ráhangolódást adott az együttes online munkára.

A jelenlét igazolására az előzetesen szóban és a chat ablakban írásban megerősített hozzájáruló és titoktartási nyilatkozatot követően képernyő fotókat készítettünk.

2. Személyes csoport

A koronavírus okozta veszélyhelyzet megszüntetése² után az igényekre való felmérésekre reagálva, újra lehetőség volt a személyes csoportok, különböző foglalkozások megtartására a család-és gyermekjóléti központban. Intézményünkben a mentálhigiénés szakemberek számára hetente megtartott team összeszokott szakmai munkacsoportként működik. A meghatározott cél, hogy az intézmény szolgáltatásainak magas szintű nyújtása

érdekében koordináljuk a munkát. A teamet a szakmai vezető hívja össze és ő határozza meg alapvetően a napirendet. Egyik team megbeszélés alatt jeleztem a szakmai vezetőmnek, hogy szeretnék egy személyes jelenléttel indított gyászcsoporthoz megvalósítani a kollégámmal. A megkapott engedély után lelkesen kezdtünk bele a közös munkába.

Első lépésként ügyfelek körében meghirdettük a 6 alkalmas veszteségfeldolgozó csoportot, amely 6 fővel indult. A veszteségfeldolgozó csoportba jelentkezni személyesen, telefonon, illetve e-mail formájában lehetett. A helyszínt a család- és gyermekjóléti központ biztosította, kéthetente. A tematika kidolgozásánál nagy hangsúlyt fektettünk, arra, hogy ki milyen veszteséggel keresett meg minket és hol tart a gyász-munkában, annak figyelembevételével és az egyének igényeihez mérten alakítottuk a feladatokat. A gyászolók aktuális helyzetét, az éppen akkor foglalkoztató problémák, érzések szem előtt tartásával, ezeket a csoportfolyamat struktúrájába illesztettük. A csoport közös tevékenységének a strukturális alkalmazások főbb szabályai adnak keretet. A csoport tagjaival első alkalommal írásbeli megállapodást kötöttünk. A csoportszabályokat, kereteket közösen alakítottuk ki, amely mentén történt a gyász-munka. A csoport feladatainak összeállításakor figyelembe vettük az eddig felmerült témákat és a résztvevők által felvetett problémákat, élethelyzeteket. Ezért minden alkalom külön előkészítést igényelt az előzetesen tervezett tematika célzottabbá tétele okán. Ezzel folyamatosan fenntartottuk a csoport figyelmét.

A csoportfoglalkozások tervezése, megvalósulása

Online csoport

Első online alkalom - *Ismerkedés, a bizalom megteremtése*

Megérkezés az online térbe a kezdés előtt 20 perccel

² A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő szabályozási kérdésekről szóló 2022. évi V. tv.

Ismerkedés során a résztvevők röviden bemutatkoznak a bejelentkező körben, az esetleges technikai változásokra felkészülve, hogy mindenkit lássunk, és halljunk. Ezt követi az adatvédelem, csoportszabályok, keretek ismertetése, és az ezzel kapcsolatos megállapodás. A csoport zárttá válása a második alkalomtól valósult meg, a bizalmi légkör kialakulásával. Ezen belül rendkívül nagy hangsúlyt kap a titoktartás, ami egy új szabállyal egészül ki. A résztvevők és a csoportvezetők sem rögzíthetik a csoportalkalmakat, nem készülhet hang- és videó felvétel, csak abban az esetben, ha a hozzájárulás megtörtént. Felhívjuk a résztvevők figyelmét arra, hogy a foglalkozásokon történő feladatokban, játékokban és beszélgetésekben nem kötelező aktívan részt venni, mindig csak annyit osztanak meg gondolataikból, érzéseikből, amennyit szükségesnek érznek. Az önsegítő csoport fogalmának lényegét kiemelve, a résztvevők érzéseiket, gondolataikat megosztva segítik egymást a különböző veszteségek kezelésében.

Egy olyan bevezető körrel indítottunk, amelyben megtudhattuk, hogy aktuálisan ki, milyen állapotban érkezett, valamint már itt lehetőségük nyílt beszélni arról – amiről mi csoportvezetőként a fent már említett első beszélgetés során már tájékozódhattunk –, hogy milyen veszteség miatt van itt a csoportban.

Nyitókör: Ki milyen érzésekkel érkezett? Kire milyen hatással van a vírus helyzet?³ Mit tudunk tanulni ebben a megváltozott élethelyzetben? Kinek mi ad erőt? (ppt megosztásával, dixit kártyajáték)

„Lelassulunk, dolgainkat át tudjuk vizsgálni, jobban rá tudunk nézni az életünkre.

„Jó érzés, hogy megtapasztaltam, hogy mennyire vagyok rugalmas, ilyen téren büszke vagyok magamra, viszont az azért fájó dolog, hogy ezt így kellett megtapasztalnom.”

„Én ezt nagyon erősnek és drasztikusnak élem meg,

nagyon korlátozva, beszűkítve élem meg ezt az egészséget.”

„A kényszer hatására nagyon sokat fejlődtem”.

Csoportvezető: Mit vár a csoporttól?

„Szeretném érezni, hogy nem vagyok egyedül.”

„Megerősítést, hogy jól csinálom.”

„Szorongásomat szeretném leküzdeni.”

„Beszélni szeretnék a veszteségemről, de otthon nem lehet.”

Zárókör: Ki, mit visz magával?

„Én jól éreztem magam, köszönöm, hogy itt lehettem, örülök, hogy megismertem a többieket.” „Én is jól éreztem magamat, valahogy mégis csak igazolódik, hogy azonos emberek jöttek össze, nem tudom, hogy ki intézi ezt így, de nagyon értékesnek találtam és köszönöm nektek. Jó érzés, hogy egy felvetett gondolat-sorra kapok egy összegzést vagy egy kitekintést, akár szakirodalomra is. Nagyon-nagyon jó volt.”

„Nagyon jól éreztem magam. Nekem nem volt sok a 2 óra időtartam, nagyon örülök, hogy őszinte tudtam lenni, hiányzott.”

Második online alkalom - Én-erősítés (ppt megosztásával)

Nyitókör:

Az én-erősítő gyakorlat - Mi az én legfőbb erősségem? – kérdés következik, amelyben mindenki kifejtheti, hogy mire büszke az eddigi életében, mikor erősnek kellett lennie. Az élettörténetek előterébe kerülésével, mind pozitív, mind negatív emlékek kerülnek felszínre, azzal erősítve a résztvevőket, hogy a rengeteg veszteség mellett, igenis, van mire büszkének lennie az embernek az életében, amikor sikerült a szomorú, nehéz helyzetben is talpon maradni. Kire vagy kikre számíhattak, ha segítségre volt szükségük

³ Ezt a gyászfeldolgozó csoportot a Covid-19 járvány idején szerveztük, és csoportvezető társammal úgy véltük, kikerülhetetlen az aktuális helyzetre való utalás

az adott élethelyzetben, és el tudták-e fogadni az akkor aktuálisan felajánlott segítséget? Azokban az időkben, amikor megélték ezeket az érzelmeket, miként kezelte a társadalom, család, barátok ezeket a helyzeteket? Felszínre kerülnek azok a mély veszteségek, amelyeket magukban hordoznak (pl. gyász, egészségügyi probléma, vetélés, abortusz). Már a második alkalommal egy kényes témára terelődött a beszélgetés: az egyik résztvevő megosztotta, hogy évtizedekkel ezelőtt egy röntgenvizsgálat során tudta meg, hogy gyermeket vár, és nagy diemlát követően, a férje álláspontjával ellentétesen, a terhesség megszakítása mellett döntött. Ezt a mélységet későbbre terveztem, de hallgattam a belső megérzéseimre, és hagytam, hogy a csoport dinamikája érvényesüljön, így több csoporttag is megosztotta a gyermek elvesztésével kapcsolatos veszteségélményét. Egy másik csoporttag elmondta, hogy évekkel ezelőtt kisgyermekes édesanyaként egy bántalmazó kapcsolatban élt. Egy harmadik csoporttag arról számolt be, hogy vágyott gyermeke a várandósság ötödik hónapjában halt el, és meg kellett szülnie az élettelen babát. Úgy érzem, azzal, hogy ilyen mély élményeket, évtizedes veszteségeket osztottak meg az online téren keresztül a csoporttagok, nagyon bensőséggé vált a csoport. Ez szakmailag is nagy tapasztalatot adott, annak ellenére, hogy az online téren keresztül történő megosztás csoportvezetőként engem is egy merőben új kihívás elé állított.

Harmadik online alkalom - *Emlékek, elveszített értékes emberek, kapcsolatok, érzések*

Nyitókör: A legutóbbi találkozásunk óta mi az, ami foglalkoztat?

A kért fényképeket megmutatták a csoport tagjai. Kérjük, hogy meséljenek egy-egy képről, amellyel újra felelevenedik a múlt számukra, így felszínre kerülnek azok a veszteségek, amelyeket magukban hordoznak. A képek bemutatása újabb teret nyitott arra, hogy még jobban megismerhessék egymás érzéseit a gyászolók. A veszteségeket és a hozzá kapcsolódó érzéseket felidéztek a fájdalmak kimondásával, ezzel hozzásegítve magukat az elengedés útján.

Zárókör: Ki hogy érezte magát? Annak megfelelően mondjon egy színt.

Negyedik online alkalom - *Szociális atom rajz, kapcsolati háló*

Nyitókör: Egymásra hangolódás. Hogy vagy, hogy érzed magad? Melyik növényhez, virághoz hasonlítanád magadat? Válassz a ppt-ről egy képet.

„Meglepődtem, a kapcsolataim jó része eltűnt...”

„Hát, elgondolkodtat, azt látom, hogy aki közel volt hozzám, távolabbra rajzoltam magamtól...”

„Nekem jó látni, hogy mennyi barátom maradt.”

Zárókör: Milyen gondolatokkal lépsz ki a térből?

Ötödik online alkalom - *Jövőkép kialakítása - lezárás*

Nyitókör: Egymásra hangolódás. Az elmúlt találkozás óta minek tudtál örülni?

„Lett egy új munkaköröm”.

„Örülök, hogy már nem fáj annyira.”

Ez alkalommal az utolsó csoporttalálkozóra személyesen, a család- és gyermekjóléti központban került sor. Mindenki izgatottan érkezett, mivel eddig csak a képernyőn keresztül találkozhattak egymással a csoport tagjai. Amíg örvendeztek a tagok annak, hogy személyesen is megismerhetik egymást, és pozitív megjegyzésekkel erősítették a másikat, addig mi teával, kávéval, pogácsával kínáltuk őket. Ezt követően a lezáró játékra készülve, előkészítettük a szükséges rajzeszközöket.

Lezárásként megkérdeztük a csoporttól: Mit jelentett számodra ez a csoport? Mit adott neked? Mi az, amit tanultatok belőle? Mire emlékszel vissza szívesen a csoportból?

A csoporttagok elmondták...

„Öröm volt a többiekkel együtt lenni, még ha az az online térben is történt. A feladatokat eleinte nem

szerettem, de láttam, mekkora szükségem volt rájuk, hogy szembesítsenek a történésekkel.”

„A gyászfeldolgozás módszerei nagyon változatosak voltak. Nagyon tetszettek a házi feladatok, elgondolkoltatásra készítettek, például az ajánlott film megbeszélése során el kellett gondolkodnom a veszteség elfogadásáról, a miért én? -ről, a megbánásról, az emlékekről.”

„Nagyon nagy élmény volt minden találkozásunk, biztos, hogy jó ideig minden csütörtökön nézni fogom az órát. Munkátokhoz további sok sikert kívánok!”

Személyes csoport

A gyász feldolgozására, általában az önsegítő csoportok jelentős segítséget tudnak nyújtani azok számára, akik esetében nincs szükség szakember bevonására. A csoporttagok rendszeres találkozója elsősorban a gyásszal járó érzések, gondolatok, tapasztalatok megosztására szolgálnak. (Pilling 2003).

Első alkalom - szabályok meghatározása, bizalmi légkör kialakítása

Az első alkalom célja a csoporttagok közötti bizalom megteremtése, a csoporttagok megismerkedése. Az egymás után érkezett csoporttagokat az előzetesen berendezett szobában bensőséges hangulat megteremtésével - halk zene, gyertyafény - vártuk. Köszöntöttem a csoport tagjait, és pár szóban bemutatkoztunk a kollágámmal együtt, majd megkértük, hogy ők is mutatkozzanak be. A bemutatkozás megkönnyítésére, a kezdés elején felírtam egy flipchart táblára szempontokat - név, becenév, családi állapot, kit veszített el, mi az, ami megszólította a csoporttal kapcsolatosan? -, ezzel is segítve a folyamatot. Fontosnak tartottuk, hogy az együttműködési kereteket, csoportszabályokat - bizalom, titoktartás, elfogadás, szünetek, időkeret, nem ítélezünk, nem vágunk egymás szavába, aktivitás (ki mennyit tesz bele a csoportba), mobiltelefon használata - közösen alakítsuk ki.

Nyitókör: „Egymás bemutatása” gyakorlattal kezdünk,

amelynek célja, az egymás megismerése, egymásra hangolódás.

Feladat: A nyitott mondatok folytatása (flipchart táblára felírva) - Mi ad erőt? Miben vagyok tehetséges? Mit várok a csoporttól?

Először példaként én magam soroltam fel, hogy nekem mi ad erőt: Nekem például az ad erőt, ha körülöttem vannak a szeretteim, tehetséges vagyok a munkámban.

“A sikerektől lelkes vagyok, a párom erőt ad.”

“A szűk családomtól kapok támogatást.”

„Az unokáimtól, fiamtól sok erőt, energiát kapok. Úgy érzem, hogy tehetséges vagyok a rajzban.”

„Férjem, családom ad erőt, tehetséges vagyok a fotózásban.”

„A feleségem ad erőt a mindennapokban. Tehetségesnek érzem magam a sportban.”

A „Mit vár a csoporttól?” - kérdésre már mindenki gyorsabban tudott válaszolni.

„Haragot, dühöt szeretnék leküzdeni...”

„Szorongást, haragot, dühöt szeretnék leküzdeni...”

„El szeretném mondani az érzéseimet, mert a barátaim nem hajlandóak erről beszélni. Engedd már el, mindig ezt hajtogatják...”

„Azért jöttem ide, hogy ne legyek egyedül az érzéseimmel...”

Zárókör: Milyen gondolatokkal mész haza a mai találkozóról?

„Örülök, hogy meg tudtam nyílni első alkalommal.”

„Jó volt, hogy hosszú idő után megoszthattam bánatomat.”

„Elgondolkodtatott.”

„Úgy érzem, hogy megkönnyebbültem.”

Az első alkalommal már érezhetően kialakult a nyílt kommunikáció, értékes gondolatokat osztottak meg a csoporttagok.

Felkészítem a csoportot, hogy a következő alkalommal a veszteséglistát fogjuk elkészíteni, amelyhez szükségünk lesz sok erőre, továbbá rajzlapra, író, rajzoló eszközökre, ez utóbbit mi biztosítjuk.

Második alkalom –*Veszteséglista készítése, aktuális érzések vagy problémák megosztása*

Nyitókör: Milyen hangulatban érteztél a mai találkozóra?

„Szomorúságot érzek, az anyám elhagyott kicsi koromban, az apám nem mondta el, hogy mi történt...”

„Félek az érzéseimtől.”

„Kíváncsi vagyok erre a feladatra...”

A „veszteség” szó alatt, nem csupán a hozzátartozók elvesztését érthetjük, hanem bármilyen olyan élethehez, válast, munkahely, elvesztését, fontos kapcsolatok megszakadását, tárgy vagy személy elvesztését, aki, illetve ami fontos volt a számukra. Ennek a feladatnak a célja a korábbi veszteségek feldolgozásával nyert tapasztalatok megosztása, a coping mechanizmusok átvételének elősegítése.

Veszteséglista készítése: A lista bemutatása, nagyon mély érzelmeket hozott fel, Igyekeztünk támogatónak hatni, és bátorítani a csoporttagokat az érzelmeik megfogalmazására és kimondására, még akkor is, ha nagyon nehéznek bizonyult. A gyakorlat révén megtapasztalhatták a csoporttagok, hogy azáltal hogy kimondhatták mások előtt saját veszteségeiket, ők maguk megkönnyebbültek, én pedig csoportvezetőként azt láttam, hogy a csoport elbíri a megosztott veszteségeket, és a csoport megtartó ereje biztosítja azt.

„Én még nem beszéltem sehol a veszteségemről. Nem beszéltem, de most kaptam magamnak útutaválót, nagy erő, köszönöm.”

Zárókör: Nehéz volt ez az alkalom számunkra és a résztvevők számára is a megosztott múltbéli fájdalmak mélysége miatt. Erre reagálva, csoporttársam-

mal úgy döntöttünk, hogy Dixit kártyát használunk feloldásként. Végül felállva egy kört alkottunk és egy percig csöndben mindenki elmondta a saját imáját.

Harmadik alkalom - *Emlékezés, gondolatok megosztása*

Az alkalom célja a veszteségek és a hozzá kapcsolódó érzéseket felidézése, a fájdalmak kimondása.

Nyitókör: A legutóbbi találkozásunk óta mi az, ami foglalkoztat a leginkább?

„Nekem szükségem van egy olyan közegre, ahol meghallgatnak, és meg tudom érteni a folyamatot, ami zajlik bennem.”

A fényképek, emléktárgyak bemutatásával kapcsolatos feladat az online csoport 3. alkalmánál is megjelent. Cél, a gyásszal kapcsolatos érzések - harag, szomorúság, szeretet, elhagyatottság, magányosság, félelem -, gondolatok megfogalmazása, kimondása.

Zárókör: Milyen gondolatokkal, érzelmekkel indulsz haza a mai találkozásból?

Negyedik alkalom - *Szociális atomrajz, kapcsolati háló megrajzolása*

Nyitókör: Milyen hangulatban érteztél?

A szociális atomrajz feladatot fontosnak tartottam mind a személyes csoport, mind az online csoport tematikájába beilleszteni. Ez a háló tudatosíthatja a csoporttagok életében a kapcsolatok átrendeződését, és a veszteség előtti, illetve utáni kapcsolatrendszerre rá tudunk látni, hogy ki milyen közel vagy távol van tőlünk, esetleg meg sem jelenítjük a rajzon. Ez egyúttal rávilágíthatja a gyászolót arra, hogy melyek azok a kapcsolatok, kapcsolatrendszerek, amelyek fontosak számára.

Zárókör: Hogy érzitek magatokat most?

„Elfáradtam, nehéz munka volt, jól át kellett gondolnom, hogy kit hova rajzoljak.”

„Én nagyon sokat megértettem ebből a rajzból...”

Ötödik alkalom - Jövőkép

Nyitókör: A legutóbbi találkozásunk óta mi foglalkoztatott leginkább?

„Azt el kell mondjam, amióta a csoportba járok, tudok aludni, ilyen még nem volt, hogy 4-5 órát tudtam volna aludni egyfolytában.”

„Úgy érzem, hogy nekem nagyon jó, hogy itt vagyok.”

Zárókör: Mit viszel, magaddal a mai találkozóról?

Ezen az alkalmon az online csoporttal már bevált idővonat-gyakorlatot alkalmaztuk

Ez a feladat abban segíti a csoport tagjait, hogy időben strukturálják és átértékeljék a saját életüket, és annak lehetőségeit a jövőben.

Hatodik alkalom – Lezárás

Az utolsó lezáró alkalomhoz érkezünk, csoportvezetőként sikerként éltem meg, hogy kísérni tudtam őket az elmúlt időszakban, hogy teljes létszámmal jelen voltunk, és mindenki el tudott jönni a találkozóra. *Lezáró feladatként megkérdeztük a csoporttól:* Mit jelentett számodra ez a csoport?

Mit adott neked? Mire emlékszel vissza szívesen a csoportból?

„Jó érzés, hogy már nem sírok annyit, mint az elején” jegyezte meg valaki.

Többen is elmondták, hogy „a csoportban önmagam tudtam lenni”, bármit elmondhatott, „nem néztek rám úgy, mintha velem valami baj lenne.” A minden napok megpróbáltatásai sok esetben befolyásolják a gyászolók mindennapi életvitelét. Az ajándékozás még jobban fokozta a hangulatot, a csoporttagok megajándékozták egymást, saját készítésű tárggyal, csokoládéval, volt, aki verset, idézetet olvasott fel. Mi is átadtuk az ajándékainkat, most egy kicsit ünnepelesebb keretek között történt az utolsó lezáró alkalom, a tea-kávé mellé egy nagy gyümölcstortával is kedveskedtünk a csoportnak. Mindenki számára egy-egy jelképes ajándékot, emléklapot adtunk.

A csoporttagok elmondták...

„A veszteségfeldolgozó csoportba nagyon örülök, hogy bekerültem, mert olyan dolgokról beszélgethettem, amiről másutt nem, illetve soha.”

„Ezek a témák számomra fájdalmas emlékek voltak. Köszönöm a támogató hozzászólásaitokat és az útmutatásokat.”

„Az elején nem is tudtam, hogy melyik veszteséggel kezdjem, aztán menet közben egyre tisztábban láttam, hogy mit kell tennem. Köszönöm, hogy segítetek az utamon.”

A csoportfoglalkozások eredményeinek elemzése

Az előzőekben két csoportot, egy online és egy személyesen megvalósult csoportot mutattam be. Mindkét veszteségfeldolgozó csoportban megfigyelhető volt a résztvevők érzelmi megnyilvánulásai alapján, hogy egy-egy feldolgozatlan veszteség mögött korábbi feldolgozatlan veszteségek állhatnak. A csoporttagok különböző veszteségekkel érkeztek, házastárs, szülő, unoka, nagyszülő, elvesztésével, perinatális veszteségekkel. A kezdetektől, észrevehető volt, hogy a gyászolók nem tudnak mit kezdeni a sokféle fájdalmas veszteséggel. Mindezen fájdalmas érzések megélése mellett nehezítette a gyász munkát a társadalmunk és a környezetünk hozzáállása. A csoportban lehetőségük volt a gyászolóknak szembenézni a saját fájdalmukkal az általunk biztosított módszertani gyakorlattal. Nagy hangsúlyt fektettünk a továbblépésre, minden egyes tag értékrendjéhez, hitéhez igazodva, hogy az életükbe be tudják illeszteni, építeni a csoportban történt veszteségfeldolgozást. Kiemelném az önismereti munkát a csoportban, egy nagyon jó támogató közeg segítette egymást a veszteségek megélésének feldolgozásában, amely oly megtartó, támogató erővel bírt, és a „nem vagyok egyedül” érzése ko-

moly hajtóerővel bírt a gyásmunkában. Sikerült a csoporttagokat rávilágítani saját belső erőforrásaikra, korábbi megküzdéseikre, ezáltal kicsit bizakodóbban tekinthettek a jövőbe.

Az eredmények elemzéséhez módszertani tekintetben három eszközt fogok felhasználni.

1) SWOT analízis

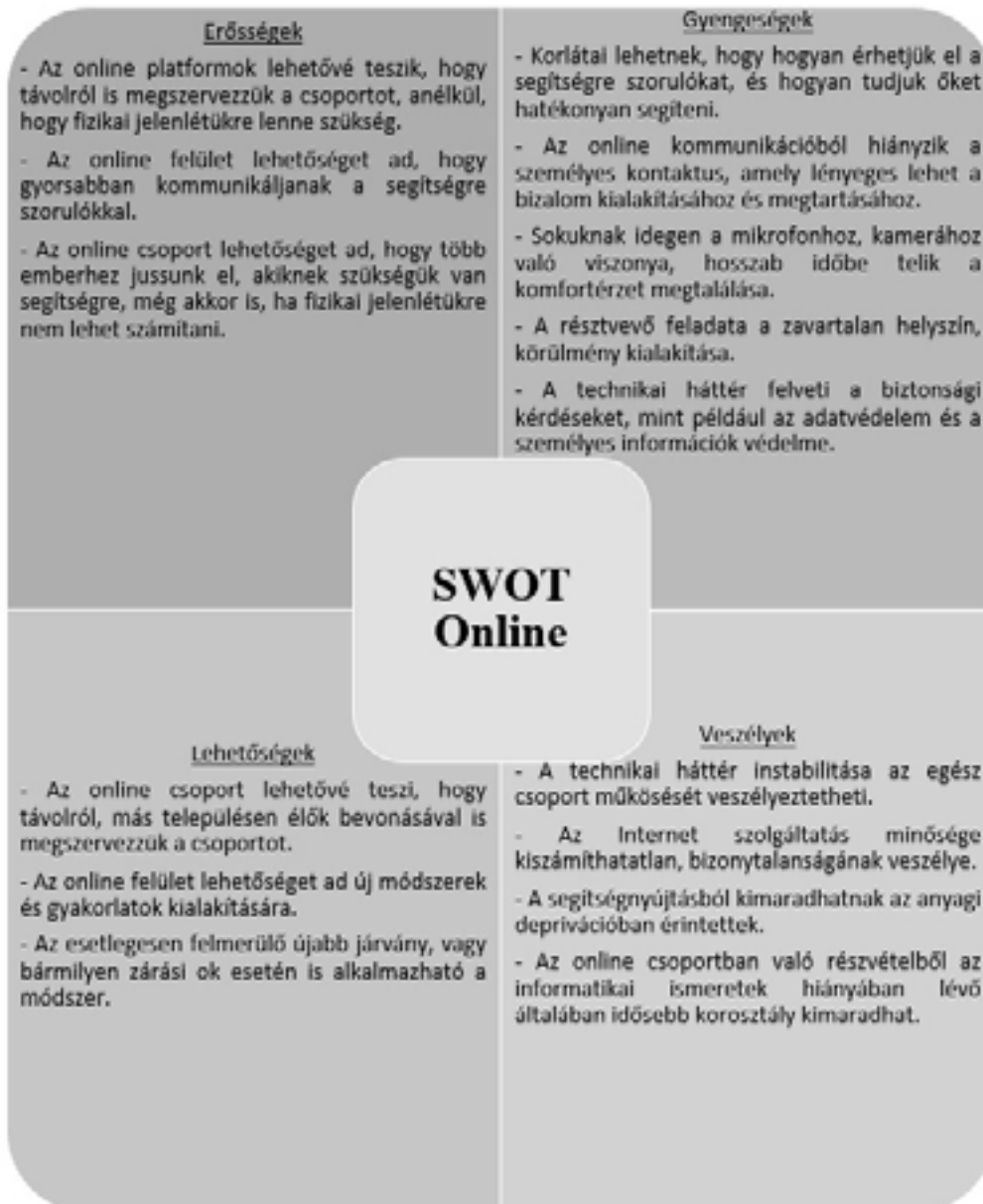
A SWOT-analízis egy olyan eszköz, amely megvizsgálja a belső és külső környezetüket. A SWOT rövidítés az angol Strengths (erősségek), Weaknesses (gyengesé-

gek), Opportunities (lehetőségek) és Threats (fenyegetések) szavakból áll.

Az erősségek és gyengeségek belső tényezők, amelyek befolyásolhatják a teljesítményt. Az erősségek olyan dolgok, amelyek előnyt jelentenek. A gyengeségek olyan dolgok, amelyek hátrányt jelenthetnek.

A lehetőségek és fenyegetések külső tényezők, amelyek befolyásolják a szervezet környezetét. A fenyegetések olyan dolgok, amelyek károsak, például a verseny megerősödése, jogszabályi változások, stb. (Nábrádi 2019)

SWOT analízis

1. ábra SWOT analízis online csoport esetében

2. ábra SMART elemzés online csoport esetében

2) SMART

A SMART célmeghatározás egy stratégiai tervezési eszköz, amely segít az egyéneknek vagy szervezeteknek megállapítani elérhető célokat és kitűzött célkitűzéseket. A SMART egy rövidítés, amely az alábbi öt szót tartalmazza: Specifikus (Specific), Mérhető (Measurable), Elérhető (Achievable), Releváns (Relevant) és Időhöz kötött (Time-bound). Megvizsgálom, hogy ezek mennyire valósultak meg a gyászfeldolgozó csoportokban.

3) Résztvevők értékelése

A résztvevők beszámolóí és véleményei közvetlen visszacsatolást jelentenek a csoportot szervezők és a többi csoporttag számára.

A három különböző eszköz használata segíti az online és a személyes gyászfeldolgozó csoport összehasonlíthatóságát.

SMART**Résztevők értékelése**

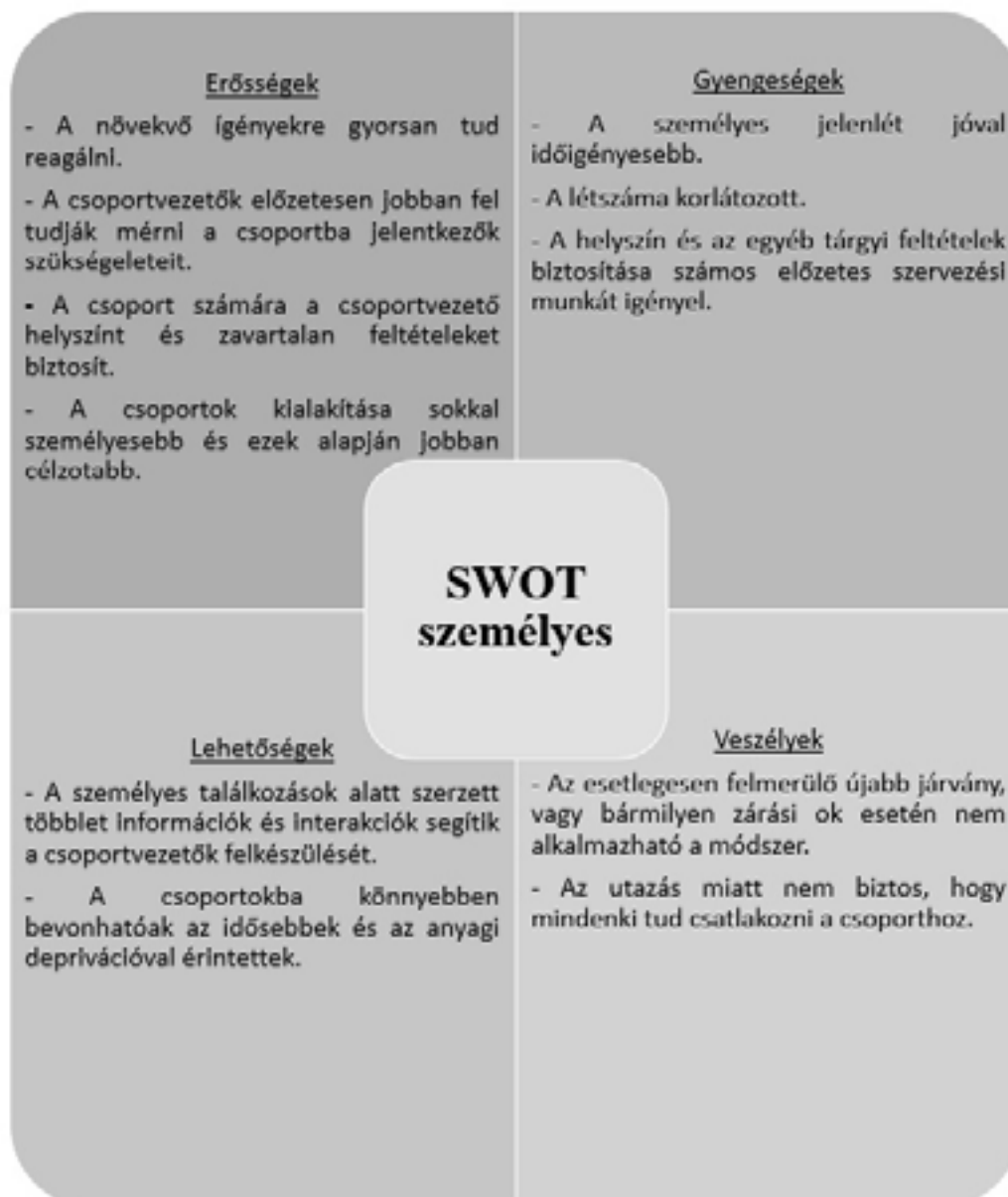
„Öröm volt a többiekkel együtt lenni még, ha az, az online térben is történt. A feladatokat eleinte nem szerettem, de láttam mekkora szükségem volt rá, hogy szembesítsen a történésekkel.”

„Az elején tartottam attól, hogy milyen lesz a „számítógéppel” beszélgetni. Az első alkalom után láttam a csoport nyíltságát és én is feloldódtam. Köszönöm a lehetőséget!”

Résztevők értékelése

„A veszteségfeldolgozó csoportba nagyon örülök, hogy bekerültem, mert olyan dolgokról beszélgethettem, amiről másutt nem, illetve soha.”

„A támogató közeg sokat segített nekem abban, hogy fel tudjam dolgozni azt a fájadalmat és szomorúságot, amit magammal hordoztam”

SWOT analízis

1.3ábra SWOT analízis személyes csoport esetében

2. ábra SMART elemzés személyes csoport esetében

Összegzés

A segítségnyújtás színtere és formája változhat, lehet akár online vagy személyes, de a fókusz az egyéni van. A megélt tapasztalatok alapján elmondhatom, hogy további sorstársi közösségek létrehozására, gyászcsoportok indítására igény és szükség van. Fontosnak tartom, a pszicho-szociális funkciókat a mentális egészség szempontjából, hogy része legyen a család a közösség és társadalom kapcsolatrendszerének. Szükségünk van preventív mentálhigiénés programtervekre, feladatokra, megoldási stratégiákra, amelyek elősegítik a testi, lelki egészségünk védelmét, jól-létét. A veszteségeink formálják, alakítják életünket, bármennyire nem

szeretnénk, de a gyász és a veszteség az életünk része, melyet tudomásul kell vennünk. Az elmúlt időszakban a velem megosztott veszteségek, történetek az életem részévé váltak, rengeteg önismereti munkával gazdagodtam. Sokan kérdezték tőlem, hogy tudok ilyen „halálós” dolgokkal foglalkozni, miközben a saját életemet élem. Hát, „így,” hogy az életem részévé vált a segítség, meghallgatás, és a támasznyújtás.

Felhasznált irodalom

- 1 Antholzer Roland (2001): Gyász és vigasz. Segítség lelkigondozóknak és gyászolóknak, Ethos könyvkiadó, Budapest.
- 2 Bagdy Emőke (1989): Határmezsgyén - A halál és a gyász. In: Jelenits István és Tomcsányi Teodóra (Szerk.): Tanulmányok a vallás és lélektan határterületeiről. Római Katolikus Kiadó, Budapest 202-227.
- 3 Balázs Lajos (1995): Menj ki én lelke a testemből. Pallas - Akadémia, Csíkszereda.
- 4 Bánfalvy Csaba (2003): A munkanélküliség szociálpszichológiájáról. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 5 Benczúr Lilla (2015): A gyász lélektana. In: Kiss Enikő Csilla, Sz. Makó Hajnalka (szerk.): Gyász, krízis, trauma és a megküzdés lélektana. Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 11-38.
- 6 Buda Béla (1997): https://kharon.hu/docu/1997-tel_buda-halal.pdf, megtekintve: 2023. január 20.
- 7 Busi Zoltán (2020): Gyermekellátás veszélyhelyzetben. In: Szociálpolitikai tükrök 3-4 szám, SZIME Kiadó, Budapest, 213-237.
- 8 Dávid Beáta és tsi (2021): A COVID-19 járvány hatása a leghátrányosabb helyzetű településeken élők mindennapjaira: ahogy a hátrányos helyzetűek és a szociális szolgáltatásokat nyújtók látják. In: Scientia et Securitas 3. szám, Budapest, 371-382.
- 9 Kübler-Ross, Elisabeth (1988): A halál és a hozzá vezető út. Gondolat Kiadó.
- 10 EMMI (2020): Útmutató a koronavírus terjedésének megelőzésére és a kockázatok csökkentésére a család- és gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók részére.
- 11 George, Engel (1964): Grief and grieving. Am J Nurs, 64: 93-98.
- 12 Erich Lindemann (1944/1998): Az akut gyász tüneteinek és kezelése. Kharón, 2, 13-26. Eredeti: Lindemann, E. (1944). Symptomatology and management of acute grief. American Journal of Psychiatry, 101,141-148.
- 13 Feuer Mária (1999): A nagy megpróbáltatás. Saxum Kiadó, Kaposvár.
- 14 Feuer Mária (2008): Gyász a családban. In: A családsegítés elmélete és gyakorlata szöveggyűjtemény. (Szerk.) Feuer Mária, Akadémia Kiadó, Budapest, 608-611.
- 15 Hézsér Gábor (1991): A gyászoló ember. In: Hézsér G: A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve. Református Zsinati Iroda Sajtóosztály, Budapest, 233-253.
- 16 Homoki Andrea (2019): Mentálhigiénés Családkonzulens Tankönyv, Gyula.
- 17 J. W. James-R. Friedman (2011): Gyógyulás a gyászból, Zafir Press.
- 18 James R. Averill (1968): Grief its nature and significance. Psychol Bull, 70: 721-748.
- 19 John Bowlby (1960): Separation anxiety. International Journal of Psychoanalysis, 41, 89-113.
- 20 John W. James, Russel Friedman (2011): Gyógyulás a gyászból, Zafir Press, Budapest.
- 21 Kunt Ernő (1987): Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- 22 Makai Nóra Csilla (2012): A normál és komplikált gyászhoz kötődő viselkedésformák, valamint a támogató lehetőségek megítélése. http://epa.oszk.hu/02000/02002/00043/pdf/EPA02002_kharon_2012_3_01-34.pdf, 2023. január 14.
- 23 Milton J. Horowitz (1993): Pathological grief: diagnosis and explanation. Psychosomatic Medicine, 55, 260-273.
- 24 Nábrádi András (2019): A stratégiai tervezés XXI. századi gyakorlata, Partiumi Keresztény Egyetem Kiadó, Debrecen.
- 25 Pilling János (2003): A gyász kulturális vonatkozásai. In: Pilling János (szerk.): Gyász. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 19-26.
- 26 Pilling János (2010): A halál, a haldoklás és a gyász kultúranropológiája és pszichológiája (szöveggyűjtemény). Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest.
- 27 Pilling János (2012): A gyász hatása a testi és a lelki egészségi állapotra. Doktori értekezés DOI: 10.14753/SE.2013.1812, megtekintve: 2023. január 16.
- 28 Polcz Elaine (1993): Meghalok és is?; Századvég Kiadó, Budapest
- 29 Polcz Elaine (1997): Együtt a halálban és a gyászban. https://kharon.hu/docu/1997-tel_polcz-egyutt.pdf, megtekintve: 2023. január 14.
- 30 Polcz Elaine (1998): Ideje a meghalásnak. Pont kiadó, Budapest.
- 31 Polcz Elaine (2000): Gyászban lenni. Pont Kiadó, Budapest.
- 32 Polcz Elaine (2001): Gyermek a halál kapujában, Pont Kiadó, Budapest.
- 33 Polcz Elaine (2005): Együtt az eltávozottal, Jelenkor Kiadó, Pécs.
- 34 Polcz Elaine és Baló György beszélget a halálról: <https://www.youtube.com/watch?v=hr8z-xd1CZo&t=588s> megtekintve: 2023. január 18.
- 35 Popper Péter (1999): Fáj-e meghalni? Saxum Kiadó, Kaposvár.
- 36 Sidney Zisook (1995): Death, Dying and Bereavement. In: Comprehensive Textbook of Psychiatry, Sixth Edition. Editors: Kaplan, H.I. - Sadock, B.J. Williams and Wilkins, Baltimore, 1713-1729.
- 37 Sigmund Freud (1917): Mourning and melancholia. In: Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Vol. 14. (1957) Hogart Press, London.
- 38 Singer Magdolna (2016): Asszonyok álmában síró babák, HVG Kiadó, Budapest.
- 39 Szenes László (1986): Nincs már szívem félelmére. Megnyugvást keresőknek, gyász idején. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- 40 Verena Kast (2009): A gyász, Egy lelki folyamat stádiumai és esélyei; Pakr Könyvkiadó; Budapest
- 41 Verena Kast (2000): Kötés és oldás. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- 42 Verena Kast (2012): Krízis és remény, cselekvés változások idején. Animula Kiadó, Budapest.
- 43 Zsák Éva. (2020). Etikai kérdések a perinatális palliatív ellátásban. Kharón Thanatológiai Szemle, 24 (2), 15-29.

Ábrajegyzék

1. ábra SWOT analízis online csoport esetében	15
2. ábra SMART elemzés online csoport esetében	16
3. ábra SWOT analízis személyes csoport esetében	17
4. ábra SMART elemzés személyes csoport esetében	18

A gondoskodáspolitiká mint új lehetőség a szociális képzések világában

Az interjú szerkesztett változata!

A gondoskodáspolitiká nem valami helyett jelent meg, hanem valamire reagálva. Minden egyes új szakember új remény arra, hogy a szociális terület népszerű lesz és az utánpótlás biztosított - vallja Dr. Tóth Tibor, az NSZI főigazgatója, a BM Gondoskodáspolitikai Tudományos tanácsának elnöke. Hozhatnak-e az új intézkedések paradigmaváltást a szociálpolitikában és megoldható-e az ágazatban jellemző humánerőforrás-hiány? – Erről is beszélgettünk főigazgató úrral.

Dr. Nyitrai Imre: Először is nagyon köszönöm, hogy itt készíthetem el ezt az interjút az irodádban, a Nemzeti Szociálpolitikai Intézetben. Egy témánk van a mai napra, amit nagyon szeretném, ha körbejárnánk. Ez a gondoskodáspolitiká mint teljesen új tényező megjelenése a mi kis szociális területünkön, világunkban, szakmánkban. Mindezek előtt azonban nem tudok megállni egy kérdést, ismervé a nagyon széles és igen ambiciózus akadémiai karrieredet. Rákerestem a gondoskodáspolitiká történeti előzményeire és saját tanulmányaimat is alapul vettem, a mostani friss rákeresés azt mutatta, hogy inkább szociális kérdésekre találok rá. Akár a háború előtti irodalmat vizsgálva is megállapítható, hogy a gondoskodáspolitiká egy teljesen új fogalom. Ez mennyire igaz? Te, aki sokkal többet foglalkoztál a történeti vonatkozásokkal, mihez tudnád kötni, milyen történeti előzményekhez?

Dr. Tóth Tibor: Köszönöm, hogy eljöttél és megtiszteltetés, hogy interjút készítesz velem, ha már egy ilyen komoly podcastnak vagy a szerkesztője, amely több mint tízezres letöltéssel büszkélkedhet. Engedd meg, hogy gratuláljak ehhez!

Kérdésedre válaszolva pedig: nem értünk egyet, mert nem új. Jól mondod: foglalkoztam a két világháború

közötti hazai és nemzetközi szociálpolitikával is. És mondjuk meg őszintén, hogy a gondoskodás kifejezés hamarabb benne volt a magyar nyelvben, mint a szociális kifejezés. Tehát inkább mondanám, hogy visszanyúltunk azokhoz a már bevált fogalmakhoz, illetve módszerekhez, amelyek a magyar közösségi gondoskodást jellemezték, egyben minden időszakban próbálták segíteni a társadalmat.

Dr. Nyitrai Imre: Kiemelted a közösségi gondoskodást. Ezek szerint ez egy kulcsfogalom lesz ebben a megközelítésben?

Dr. Tóth Tibor: Természetes, hogy minden közösség felelős a tagjaiért. Véleményem szerint ezt kiindulási pontnak kell tekinteni bárhol, bármikor, bármilyen helyzetben.

Dr. Nyitrai Imre: Miben más, miben több, esetleg miben tér el mindez attól, amit mi hagyományos szociális szakmának hívunk, vagy akár szociális munkának, szociálpedagógiának? Maradjunk egyelőre az elvi megközelítésnél, de szeretném, ha majd a képzésekről is beszélnének néhány szót.

Dr. Tóth Tibor: Alapból rossz a megközelítés. Azt érzékelteti, olyan hangulatot kelt, mintha egy ellenség

támadt volna rá a szociális képzésekre, amely meg akarja szüntetni ezt a képzési rendszert, miközben egy teljesen újat kíván felépíteni. Valójában inkább úgy fogalmaznék, hogy próbálunk becsatlakozni és azt a tábort erősíteni, amelyben a segítő szakmák azért dolgoznak, hogy minél több hallgató legyen, és ezáltal új segítőik csatlakozzanak be a hazai szociális rendszerbe. Hadd kezdjem a legeslegelején. 2018-at írunk és egy új államtitkára van a szociális területnek, aki nyilván „képbe akar kerülni”, mert hatalmas problémákat észlel. Egyrészt érzi azt, hogy igen nagy a fluktuáció, a pályaelhagyás, másrészt pedig azt látja, hogy az utánpótlás minimális. Ez az államtitkár felkéri az egyik munkatársát személyemben, hogy foglalja közre a helyzettel. Mérje fel ennek az igen negatív hangulatnak az okait, és próbáljon kidolgozni olyan megoldási javaslatokat, amelyek visszaállítják a szakma tekintélyét és növelik a területre érkező fiatalok számát.

Első körben elmentem és körbejártam az egyetemeket. Megkerestem a rektorokat, dékánokat, intézeti igazgatókat, tanszékvezetőket. El kell azon gondolkodni, hogy közös munkával, közös eredménnyel ismételtelen ott legyünk, ahol én vagy te voltunk a 90-es években, amikor egy évfolyamon többen voltunk, mint most egy ötéves egyetemi képzésben.

Jöttek is az információk, amelyek között én most csak egyet szeretnék kiemelni. A tizennyolc éves fiatalok, akik most készülnek egyetemre, nem akarnak szociális munkás elnevezésű szakon tanulni. Tetszik, nem tetszik, ez egy olyan indok, mellyel a jelenlegi helyzetben foglalkozni kell. Azt gondolják, hogy egy szociális gondozót más szakok hallgatói megmosolyognak, ezért nem akarnak erre három vagy éppen öt évet áldozni. Nem gondolom, hogy ezt ne lehetne orvosolni vagy legalább javítani. Emellett nyilván természetes, hogy a meglévő tanegységeket a kor kihívásaihoz igazodva frissíteni kell, újdonságokat kell kínálni a jelentkezőknek. Nem azért vagyunk itt, hogy a '90-es évek problémáit oldjuk meg, hanem azért, hogy a jelenlegit kezeljük, egyben gondolkodjunk a jövő kihí-

vásain is. Melyek ezek? Csak egy példa: nincsenek az idősoththonokban szakemberek, illetve, ha vannak is, egyre több az olyan, főleg vidéken, aki nem szociális végzettségű. Ugyanakkor tudjuk: örülni kell mindenkinek, aki idejön és felsorakozik mögénk, merthogy a feladatot valahogy el kell látni.

Dr. Nyitrai Imre: *Jó, hogy említetted a 2018-as évet, hiszen pont ugyanekkor kezdődött a vezetőképzés, amelyik ezt a megújulást, illetve ennek egyik szegmensét választotta tevékenységéként. És meg kell mondjam, egyetértek abban is, hogy a szóhasználatokon is nagyon sok múlhat. Ezért próbáltuk egyébként a szociális segítség fogalmát, mint a szakmánk minden területén használható, vagy használhatónak vélt fogalmát, meghonosítani. Ezzel szemben azért vannak az országban jónéhány ezren, akik szociális munkásként, szociálpedagógusként, szociálpolitikusként végeztek.*

Dr. Tóth Tibor: A szociális menedzsert ne felejtjük el. Szociális segítő is volt korábban.

Dr. Nyitrai Imre. *Szociális menedzser képzés már nincs. De korábban volt ilyen mesterképzés, illetve egységes képzés, ez is igaz. Nyilvánvalóan nem csak a szóhasználatról van szó. Pont ezért kérdeztem, hogy esetleg milyen történeti háttere, kapcsolódása van magának a gondoskodáspolitikának. Az egyik nagyon fontos lépés a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsainak életét érinti. Ezúton gratulálok is neked, hogy te lettél a Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanács elnöke. Ami azért feltűnő egyetemi szemszögből, hogy ez a Tanács is megújult, ám azt látjuk, hogy az egyházi egyetemek kerültek be. Ez azért felveti a kérdést, hogy ha ez az a megújulás, amit a teljes szociális képzési portfóliótól várunk, akkor Debrecenben, Szegeden, Pécsen, Miskolcon vagy akár az ELTE-n kicsit szoronghatunk, mivel nincs képviselőnk. Ezt a hiányt én érzékelem. Te hogy látod?*

Dr. Tóth Tibor: Nem hiszem, hogy így van.

Dr. Nyitrai Imre: *Feltehetem úgy is a kérdést, hogy*

miért kizárólag egyházi egyetemekről kerültek be a tagok?

Dr. Tóth Tibor: Hála Istennek erre a kérdésre azt tudom válaszolni, hogy nem kizárólag egyházi egyetemekről kerültek be tagok a Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanácsba. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem is delegál például.

Dr. Nyitrai Imre: *Kaiser professzor személyében, valóban.*

Dr. Tóth Tibor: Fontos megjegyezni, hogy nem csak a Gondoskodáspolitikai Tudományos Tanácsból áll ez a szervezeti rend, hanem a Nemzeti Szociálpolitikai Intézet saját szakmai kollégiumából is, amely egy még nagyobb, bővített létszámmal rendelkezik. A pécsi egyetemről, Miskolcra, Budapestre, állami egyetemekről delegáltak is részt vesznek benne. Tény, hogy az egyházi delegáció is szép számban képviselteti magát. Ennek talán a legfontosabb oka, hogy akkoriban, mikor elindultunk, és feltettük a kérdést az egyetemeknek, hogy kik azok, akikkel együtt, új lendülettel, magasabb hallgatói létszámmal tudunk toborozni, az elsők között jelezték, hogy ők is látják ezeket a problémákat és szeretnék, ha szakemberek tömegét tudnák képezni. Ennek egyik oka, hogy nekik is vannak különböző intézményeik, amelyek létszámhiánnyal küszködnek. Talán ezért magasabb az egyházi egyetemek delegációnak létszáma, mint a nem egyháziaknak, de nem mondanám azt, hogy nincsenek egyházon kívül egyetemi képviselők.

Dr. Nyitrai Imre: *A PPKE Bölcsészettudományi Karán a Gondoskodáspolitikai Intézet vezetője is te vagy. Adódik a kérdés, hogy az NSZI mikor fog a névváltozás útjára térni.*

Dr. Tóth Tibor: Szeretnénk, ha ez hamarosan bekövetkezne. Azt gondolom, hogy az NSZI-nek egy gondoskodáspolitikai központnak kell lennie. Nyilván folynak róla egyeztetések, és én bízom benne, hogy a közeljövőben megtörténhet a névváltozás, ami egyébként a mi szakpolitikai hozzáállásunkat jellemzi. Nem árt, ha

ez a nevünkben is szerepel. Tehát jól mondod, maximuman egyetérték ennek szükségességével.

Dr. Nyitrai Imre: *A képzésekre rákanyarodva, nyilván - és ezt ne rejtjük véka alá - egy nagyon beszűkült, nagyon kicsi piacon a konkurencia mindig kiéleződik. Amikor a szakleírásában azt lehet olvasni, hogy ez a szak eltér a szociológus, szociálpolitikus, szociális munkás, szociálpedagógus képzésektől, akkor én elgondolkodom Szeretném, hogyha közösen értelmeznénk a „szociális vezetőképzést helyettesítve” mondatrészét is ennek a leírásnak. A kollégáim nagyon aggódnak, hogy lesz-e nekik munkahelyük a jövőben, hogyan érinti a szociális vezetőképzés rendszerét ez a változás?*

Dr. Tóth Tibor: Nem hiszem, hogy kellene érintenie és semmilyen arra irányuló célja nincs ennek a képzési rendszernek, hogy egy jól kiépített és jól működő szociális vezetőképzést bántson. Ha belegondolunk, van egy vezetőképzés, amely igyekszik igazodni a szociális vezetők nagyon kevés idejéhez. Segíts nekem, mennyi ideig tart ez a képzés?

Dr. Nyitrai Imre: *Ez 120 órás képzés, három hónapos.*

Dr. Tóth Tibor: Tehát három hónapos a képzés és 120 órás. Ha megnézzük a PPKE mesterképzését, az kétéves képzés. Ha egy elfoglalt ember választani akar, akkor vajon melyiket választja? Természetes, hogy a szociális vezetőképzés mellett teszi le a voksát. Nincs is ezzel gond, ezt így kell fenntartani és támogatni. Itt leginkább arról van szó, hogyha valaki mégis elmegy erre a mesterképzésre, és egyetemi szintű diplomát szerez, akkor azokat a tanegységeket, amelyek a szociális vezetőképzésben is jelen vannak, érdemes a szociális vezetőképzésben is elfogadtatni. Ez nem azt jelenti, hogy PPKE gondoskodáspolitikai képzése át akarja venni a szociális vezetőképzés szerepét, mert egyrészt esze ágában sincs, másrészt teljesen más a célja. A fiatalokat kívánja felkarolni, illetve azokat a szakembereket, akik más területen szereztek diplomát, de szociális területen dolgoznak. Őket akarja szociális ismeretekkel ellátni. Ha már ki lett építve

a szociális vezetőképzési rendszer és sok százmillió forintot költött rá az állam, akkor nyilván szeretné azt, hogy ez a rendszer hosszútávon jól működjön.

Dr. Nyitrai Imre: *Mire számíthat a többi szociális képzést szervező egyetem? Volt a közelmúltban egy posztod a közösségi médiában, ahol bemutattad, hogy a gondoskodáspolitikai képzésre jelentkezők száma megegyezik az összes többi szociális képzésre jelentkezők számával. Ami mindenképpen megsüvegezendő, de akkor, amikor nyilván egyfajta konkurenciaként is tekintenek egymásra az egyetemek, mit ajánlanál ezeknek az egyetemeknek, vagy ezeknél az egyetemekenél döntési helyzetben lévő szakembereknek?*

Dr. Tóth Tibor: Először is nem egyezik meg, hanem magasan lekörözte a többit, ezt azért mindenképpen tegyük hozzá. Elég nagy a különbség az első helyes jelentkezők között. Egy dolgot azért mindenképpen hadd mondjak el. Én a '90-es évek szociálpolitikus egyetemi hallgatója voltam. Senkinek nem célja az, hogy a szociális munkásokat vagy a szociálpolitikusokat bántsa, különösen, mert olyan szakemberekről van szó, akik már fiatalon elhatározták, hogy ezen a területen kívánnak dolgozni és felsőfokú ismereteket szerezni, akár főiskolán, akár egyetemen. Ez tiszteletre méltó, ezért minden lehetséges eszközzel el kell ismerni, támogatni kell a munkájukat. A kormányzat részéről még egyetlen olyan negatív hangot nem hallottam, hogy az, aki szociális munkás, vagy szociálpolitika szakon végzett, kevesebbet érne, mint aki az új gondoskodáspolitikai képzésben végez. Arról van itt szó, hogy kevesen vannak, egyre kevesebben. Ha megnézzük a beiskolázási adatokat '90-es évektől, akkor látjuk azt, hogy ez a szám nem a gondoskodáspolitikai képzések megjelenésének köszönhetően zuhan, hanem valakik, vagy valamilyen folyamatok hozzájárultak ehhez a negatív eredményhez. És kis túlzással lassan már ott tartunk, hogyha megjelenik az oktató, már ötven százalék a jelenlét egy egyetemi képzésen. Ismerjük el mindketten szociális szakemberként, hogy ez nagyon negatív, és nagyon nincs

rendben. Tehát a gondoskodáspolitikai képzés megjelenése a felsőoktatás rendszerében segítséget jelent - nem feltétlenül a felsőoktatási intézményeknek, hanem a területnek - hogy legyenek új szakemberek, akikre lehet építeni, és akik majd, ha megöregszünk, talán nekünk is fognak segíteni. Ha a többi egyetem is fel tudja mutatni azt, hogy az ő képzése hasznos és népszerű, akkor arra a piac úgy reagál, hogy lesznek hallgatói. Ugyanúgy kell támogatni az ott végzett diplomásokat és ugyanúgy kell nekik örülni, mert minden egyes új szakember új remény arra, hogy a szociális terület népszerű lesz és az utánpótlás biztosított.

Dr. Nyitrai Imre: *Mi a javaslatod? Mit tanácsolnál egy egyetem vezetésének, amikor az a dilemma áll fenn, hogy háromfős, hatfős, meg kilencfős létszámú évfolyamok indítása nyilván nem rentábilis. Mi jövőre, levelező tagozaton új mesterszakot indítunk a szociális szolgáltatásokban dolgozók számára. Nem kapjuk meg azt az állami támogatást, amiből fenn lehetne tartani ezeket a szakokat, miközben itt van egy nagyon jól muzsikáló gondoskodáspolitikai. Kezden mindenki ezzel foglalkozni?*

Dr. Tóth Tibor: Azt nyilvánvalóan a szakmának kell eldöntenie, hogy az egyes egyetemeken mennyire látja az ott szervezett képzések jövőjét. Én bíztatom őket, hogy folytassák. Nyilván látják a piac hozzáállását, ez alapján próbálják meg a tanegységeiket frissíteni és olyan új ismereteket beépíteni a képzésekbe, amelyek talán jobban vonzzák a hallgatókat. A gondoskodáspolitikánál egyrészt visszanyúlunk régi módszerekhez, másrészt azért a mesterséges intelligenciát is tanítjuk a hallgatóknak. Azt gondolom, hogy a múltat, jelent és jövőt vegyítve lehet olyan kínálatot felmutatni a jövőbeli hallgatók irányába, ami népszerű lehet. Nem szeretném, ha teljes egészében megszűnne a szociálpolitikus képzés. Ám ha ennek a történetnek egyetlen alkotója is úgy dönt, hogy ő a gondoskodáspolitikát akarja, érdemes errefelé is elindulni. Mi a piacot nézzük, vizsgáljuk, és azt gondoljuk, hogy ha nem feltétlen pénzben gondolkodunk, hanem más módszerekben, például tanegységlista átalakításban,

névmódosításban, akkor is megjöhet az eredmény. Meg is jött, és már érezzük a piacnak azt az elvárását, hogy az alapképzésben is el kell indítani a gondoskodáspolitikai képzést. És itt nem szabad megállni, át kell gondolni akár már a középiskola világát is. Nem értek egyet az ötven órás önkéntes munkával jelenlegi formájában, tehát azzal, hogy a szülő szaladgál egy papírért, miközben ez anno arról szólt, hogy a fiatalok ismerjék meg a szociális területet. Nekünk rá kell állni arra, hogy valóban biztosítani tudjuk azt a szociális intézményrendszert, amely ezeket a fiatalokat fogadni tudja. Így találkozhatnak azokkal az esetekkel, amelyek később talán elgondolkodtatják őket és pozitívan viszonyulnak majd ehhez a területhez, esetleg választják is a továbbtanulás során. Fontosnak tartanám, hogy akár érettségi tantárgyat is kidolgozzon a terület, így már a középiskolában is tudjuk népszerűsíteni a segítő szakmákat. Ha valaki nincs azon a szinten, hogy felsőoktatási intézményben a legmagasabb szintű végzettséget szerezzék meg, nyitott lesz számára a szociális ápoló képzés vagy az ehhez kapcsolódó egyéb szociális képzések. Ez a gondoskodáspolitikai újabb eredménye lehet, hiszen a legfontosabb feladat az utánpótlást biztosítsa, illetve a segítő szakmák népszerűsítése.

Dr. Nyitrai Imre: *Nemrégiben volt a Pécsi Tudományegyetem szekszárdi szociális képzésében egy remek nemzetközi konferencia és ez alkalomból megjelent a tavalyi évben, a szociális törvény 30. születésnapján szervezett konferenciának egy, talán a leiratnál kicsit bővebb tanulmánykötete, amely a múltat mutatja be. Az 1993-tól, tehát a szociális törvény megszületésétől kezdődő időszakot dolgozza fel, a törvény körüli vitákat, kérdéseket, illetve annak jelen időben való használhatóságát és alkalmazhatóságát. Ebből a szempontból ez egyfajta szociálpolitikai lenyomat. Egyébként az együttműködő egyetemek (PTE, BTA, SE) honlapjairól letölthető lesz a kiadvány.*

Dr. Tóth Tibor: Köszönöm szépen.

Dr. Nyitrai Imre: *Ennek kapcsán meg kell kérdeznem,*

hogyan várható-e jogszabály-módosítás a területen? Van-e olyan, akár a gondoskodáspolitikával összefüggő, vagy akár attól független elképzelés arról, hogy talán végig kellene nézni a teljes szabályozási rendszerünket. Nagyon sok mindenben egyetértünk, de sok mindenben vitatkozni is lehetne. Én magam sem biztos, hogy minden mondatot így mondtam volna el a helyedben, de a lényeg, az alapvetések mind-mind igazak. Ugyanakkor azt gondolom, hogy a szabályozási környezetre is kell egy pillantást vetni.

Dr. Tóth Tibor: Szerintem a szabályozás mindig az adott kor kihívásaira kell, hogy választ adjon. Mivel a világunkban megjelent a gondoskodáspolitikai, ami egyre nagyobb táborral rendelkezik, akkor ennek a jogszabályokban is meg kell jelennie. A kérdésre válaszolva: azt gondolom, hogy igen, a közeljövőben egyre inkább bekerülhet a rendeletekbe, jogszabályokba a gondoskodáspolitikai fogalma.

Dr. Nyitrai Imre: Köszönöm szépen a beszélgetést.

Dr. Tóth Tibor: Megtiszteltetés volt, köszönöm szépen én is.

Mikó F. László

Hány szív dobog egy emberben?

“Terepinterjú”

Kedves Kata, kezdjük mindjárt a bemutatkozással. Ki Ön, és honnan került a fogyatékosügy közelébe?

Jeney-Tauzer Katalin vagyok, a Bárka Alapítvány vezetője, Dunaharaszttiban. A Bárka Alapítvány 1991-óta van Magyarországon, az első civilszervezetként indult el, amely kislétszámú lakóotthont hozott létre fogyatékkal élő felnőtt emberek számára. Olyan embereket fogadtak be, akik korábban intézetben éltek. Az alapítvány vezetői annak idején, sorba látogatták az intézeteket, és azokat az embereket hívták meg, akik testileg, lelkileg és kapcsolataik terén szegények voltak. Én 1994-ben, tizennégy évesen kapcsolódtam először a közösséghez. A helyi református közösség tagjaként, Anyukám a felhívásoknak engedelmeskedve, velem küldte az adományokat a házba. Az az igazság, sokáig tartottam az otthontól. Csak beadtam az adományt a kapun, és már bicikliztem is tovább. Az akkori segítők azonban, úgy gondolták, hogy érdemes lenne behívni engem. Azt mondták, nem bírják el a diós zsákot, így behívtak. Puskás Vilmos elkapott, bevitt a szobájába, megmutatta a kincseit, sokáig mozdulni sem mertem, aztán rájöttem, jó dolog ez, nem fog bántani. Rögtön meghívtak vacsorára, aztán beleszerettem ebbe a közösségbe, ebbe a világba. Húszéves koromig önkénteskedtem, Segítettem, amivel és amikor tudtam. Aztán középiskola után beköltöztem, és együtt éltem velük a házban kilenc évig. Mellette levelezőn végeztem a szociális munka főiskolát. Itt találkoztam egy segítőtársammal, akivel egymásba szerettünk, összeházasodtunk, sikerült a szomszéd házat megvennünk, azzal a vágygal, hogy ha lesz gyermekünk, akkor ő is ismerje meg a sérült

barátainkat. Tizenegy év után átmenetileg elmentem a Bártkából, aztán 2015-ben hívtak vissza, már vezetőnek.

M.F. L.: Hogyan változott a Bárka az évtizedek alatt?

J.-T.Z.: A Bárka közösség az elmúlt több mint harminc évben sok változáson ment keresztül. Az eredeti küldetése maradt, a fogyatékkal élő felnőtt emberek és autista emberek számára otthon biztosítása. Középsúlyos értelmi fogyatékkal élőkről beszélünk. A kiválasztási szempont általában az, hogy mennyire szorul rá arra, hogy közösségbe kerüljön, az intézeti, vagy családi helyzete okán, a másik szempont, hogy mennyire alkalmas közösségben élni. Erre ugyanis, nem mindenki alkalmas. A családi közösségben is megvan a dinamikák, egy ilyen speciális közösségben pedig ezek felerősödhetnek.

M.F. L.: Úgy élnék itt a lakók és segítők együtt, mint egy nagy család?

J.-T.Z.: Alapvetően igen, de mégsem egészen. Megvan az a szeretetközösség, ami egy családban jó ha megvan, viszont értelemszerűen nincs szülő-gyermek kapcsolat. A segítők és a lakók között olyasmi kapcsolat van, mint egy kollégiumi közösség tagjai között. Kölcsönös tiszteletadással, együttműködésben, egymásról gondoskodva, egymást segítve élnek együtt. A segítők képessége, tudása persze, megkérdőjelezhetetlen ebben a viszonyban, de akik már régóta itt vannak, azok rengeteget kapnak. Egy kölcsönösség jellemzi ezt a fajta kapcsolatot. A kezdeti küldetés, a befogadás és közösség alapítás megvan. A közösség

nem csak önmagában létezik nálunk, hanem ez egy ökumenikus keresztény közösség. Számunkra nagyon fontos, az Istenbe vetett hitünk, hogy benne bízunk, hogy neki köszönjük meg mindazt, ami jó történik velünk, és hozzá fordulunk minden nehéz helyzetünkben. A Bárka megtartása is Isten terve.

M.F. L.: *A „Bárka” egy beszélő név, több, mögöttes tartalma is van.*

J.-T.Z.: Igen, a szövetségkötés, a menekülés, sok minden benne van.

M.F. L.: *Hogy kell elképzelni egy ilyen szervezet működését, mint a Bárka?*

J.-T.Z.: 1991-ben egyesületként jött létre a Bárka. Olyan emberek az egyesület tagjai, akik régóta szolgálnak valamilyen formában a fogyatékkal élő emberek felé. Ők választják meg a Bárka Alapítvány elnökét, aki négy évre kap felhatalmazást, ami persze meghosszabbítható. Az elnök hívja meg a kuratórium tagjait. A kurátorok különböző területről érkeznek, gyógypedagógustól a közgazdászig. Az ő feladatuk a Bárka fenntartása, a jogszabályok alapján való működtetése. Ők bízzák meg az intézmény vezetőjét.

M.F. L.: *Milyen egy nap a Bárkában?*

J.-T.Z.: Jó.

M.F. L.: *Bővebben?*

J.-T.Z.: A lakóotthonban a nap az ébredéssel vagy van, akinél ébresztgetéssel kezdődik, elkészülnek, sokan elég önállóak, közös reggelizés, majd átsétálnak a műhelybe. Megérkeznek közben a városból, illetve az agglomerációból az önállóan, vagy szülővel, vagy testvérrel érkező bejárók, aki családban élnek. Ők a nappali foglalkoztatottak tizenöten. Aztán először kicsit eszünk, mert nem tudjuk, hogy a bejáróknak juttott-e idejük odahaza a reggelizésre. Aztán egy közös ima következik, most az Apostolok cselekedetei könyvét veszük végig. Az a tervünk, hogy utána együtt megnézzük a filmet. Ima után a műhelyrészlegekbe

mennek. Vannak, akik részt tudnak venni kézműves foglalkozásokban, mint gyertyaöntés, szappanöntés, hímzés, szövés.

M.F. L.: *Az itt készülő termékeket később értékesítik?*

J.-T.Z.: Igen, ez kapacitásfüggő. A városi vásárokon, például adventkor, vagy céges megrendelések alkalmával kerülnek a termékek értékesítésre. A fő cél azonban az, hogy értelmes munkavégzést tudjunk biztosítani az ittlévők számára, ami az értelmes élet része. Alapvetően, az értelmes létezés biztosítása a cél: lakom valahol, vannak kapcsolataim, dolgozom, valami értelmeset csinálok napközben. Akik az állapotuk kapcsán nem vonhatók be a kézművességbe, azokkal fejlesztő foglalkozásokat csinálunk, ami valamit hozzáad az életükhöz, fejleszti a képességeiket. A közös ebéd után közös rendrakás.

M.F. L.: *Milyen speciális problémák vannak ezen a területen, melyek megoldásra várnának a Bárkában?*

J.-T.Z.: Elsőként az akadálymentesség megoldását említeném. Ahogy a lakók is idősödnek, a közlekedésükkel kapcsolatos nehézségek mellett, egyre nagyobb problémát jelent számukra, ilyen egyszerű feladatok, mint a fiókok ki-be húzogatása, vagy a szekrényekbe való pakolás. Vagy ilyen egyszerű dolgok, hogy a foglalkozáson nagyobb edényekbe legyen kirakva a gyöngy, hogy könnyebben bele tudjanak nyúlni. Az idősödés adta szükséges változtatásokra még nem vagyunk felkészülve. Tudásban és eszközben is fejlődünk kell.

M.F. L.: *Milyen lehetőségeik vannak a fejlesztésekre a saját forrásokon túl?*

J.-T.Z.: A gazdálkodás nálunk összetett. Kapjuk először is a normatívát, mivel állami feladatot látunk el. A nappali intézményrész kifejezetten kevés pénzt kap. Sokan nem is tudják önállóan fenntartani a nappali intézményeket. Minden nap kell segítőkről gondoskodni, fizetni a rezsit, de a normatíva ezen a területen csak az éppen ott tartózkodó személyek után jár. Ha csak két vagy három nap jön valaki... Sok pályázati le-

hetőség is van. Szoros kapcsolatban vagyunk az NSZI-vel is, évente több pályázati támogatás általuk érkezik a szervezetünkhöz. A működési pályázatok az AUT, a CH, a szülői csoportok támogatása. Programok, rendezvények támogatására kiírt pályázatok. Több éve minden évben nyerünk ezeken és ez nagyban hozzájárul a működésünkhöz. Maga a foglalkoztatási pályázat is az NSZI-n keresztül működik. Sajnos, évek óta csak nyolcan tudnak részt venni benne, pedig nálunk akár tizenhat ember is alkalmas lenne rá, haza tudná vinni a bért, amivel a családját is segíthetné.

M.F. L.: *A külső foglalkoztatottak családjaitól, milyen visszajelzések érkeznek Önökhöz?*

J.-T.Z.: Természetesen Őket lenne érdemes erről közvetlenül megkérdezni, de érdemben válaszolva, ami hozzánk visszajut, az nagyon pozitív. Ezt az is mutatja, hogy a lakóotthonban 47 fő van a várólistán, a nappaliban pedig 31 fő és a megkeresések ezeken felül is rendszeresen érkeznek. Eleve a városban, nagyon sok fogyatékkal élő él, és sokaknak lenne szüksége egy közösségre, hogy el tudjon menni dolgozni a szülő. Fontos lenne, hogy a fogyatékkal élő ember ne csak odahaza tévén, hanem értelmes tevékenységet végezzen, kapcsolatokkal rendelkezzen. Nálunk az önállóság terén, is nagyobb fejlődés eredményeket érhetnek el azok, akik közösségben vannak, mint akik csak otthon töltik a napjaikat.

M.F. L.: *Dunaharaszti nagy sebességgel növekvő város. Ahogy említette, a lakossággal a fogyatékkal élők száma is növekszik. A város vezetése be tud vállalni valamit az Önök fejlődése, kapacitásaik bővítése területén?*

J.-T.Z.: Jelenleg az alapítvány és az egyesület, csekély összegben ugyan de civilszervezeti támogatásban részesül, amiért nagyon hálásak vagyunk. Az épületadó, ingatlanadó elengedése, ez is nagy dolog számunkra. A polgármesterhez, a képviselőtestülethez nem tudunk olyan kéréssel fordulni, melyben, ha lehetősége van rá, ne segítene. Van egy pozitív jövőképünk, egy reményünk a növekedésre. Szeretnénk egy új lakóot-

thon építeni. A nappali ellátásba járó tizenöt ember közül, sokan már harminc éve ide járnak. A szüleik idősödnek, egyikük édesanyja nemrégiben hunyt el. Őket szeretnénk elsősorban befogadni, akik már harminc éve a közösségünk tagjai, és hamarosan elfogják veszíteni a családi biztonságot. Az önkormányzat a tervek szerint megveszi a nappali foglalkoztató melletti szomszéd telket, mely az ő tulajdonukban marad, de ingyenesen átadja a Bárka alapítványnak használatra. Ezen a telken szeretnénk felépíteni egy új műhelyt, a jelenlegit pedig lakóotthonná átalakítani. Az új épület felépítését a központi költségvetéshez konzorciumban benyújtott pályázatból szeretnénk közösen finanszírozni hiszen az önkormányzat is érdekelt a nappali ellátás biztosításában. Nagyon fontos, hogy az országban minél több kislétszámú lakóotthon legyen, a fogyatékkal élők számára. Minden tisztelettel, a nagy, 150 fős intézményekben dolgozók iránt, de ezek az intézmények más méreteiknél fogva eleve embertelenek. Ötven fős folyosókon, nyolc-tíz fős szobákban, közös ruharaktárból működni, külső kapcsolatok nélkül élni, ez lehetetlen, nem emberhez méltó állapot. A nappali foglalkoztatók esetében is, a kislétszámú közösségek tudják igazán biztosítani azt, hogy tagjaik valami hasznosat, szépet alkothassanak, miközben fejlődnek és közösségben lehetnek másokkal.

M.F. L.: *Visszakanyarodnék az elejére. Hogy sikerült az Önök gyermekét bevezetni ebbe a nyitva-zárt világba? Sikerült egyáltalán?*

J.-T.Z.: Kislányunk, Kamilla úgy lett bárkás, ahogy megálmodtuk. A közösség tagjai várták velem az érkezését, egészen a szülés előtti két hétig dolgoztam közöttük. A várandósság örömét akkor osztottam meg velük mikor betöltötte a három hónapot a pocakomban, akkor mondtam el nekik. Megkérdeztem tőlük, hogy egy emberben hány szív dobog. Látszott rajtuk ahogy az agyukban csikorogva forognak a kerekék, gondolkodnak. Megszóltam Ildikó: - Én tudom! Egy. Így igaz, egy embernek egy szíve van. Akkor, hogy lehet – kérdeztem, hogy az én testemben kettő dobog?

Erős gondolkodás megint, Ildikó szólalt meg újra: - Tudoom! Kisbabát vársz! Nagy sikongatás, örömjongás volt. Mikor a nagy öröm lecsengett, Vilmos megszólalt: - És a Laci, a férjed tudja már? Nagy nevetést tört ki. Szóval együtt vártuk őt. Nekünk, mivel a szomszédban lakunk, van egy kis belső kapunk a két telek között. Az első perctől rendszeresen átjönnek hozzánk, mi is átmegyünk a Bárkába, a Kislányom is. Csilla pelenkázta, Ildikó tolta a babakocsiban, Ferkó az ölében babusgatta, Elvira énekelt neki sokat, és hintáztatta. A hétéves kislányomnak, a mai napig ők a barátai. Számára ez a természetes közeg. Azt kicsit nehezen értette meg, hogy Samu egyáltalán nem lát. Ez azért is volt nehéz, mert például mikor a Kamilla pancsolt velük a medencében, megkérdezte Samut:-Láttad mekkorát ugrottam? Samu pedig mindig mondta neki, hogy: - Láttam, nagyon ügyes voltál. Időbe telt, mire kislányunk megértette, hogy Samu ugyanúgy használja a „de rég láttalak”, vagy a „milyen csinos vagy ma” kifejezési módokat, mint mi, annak ellenére is, hogy ő nem látó, és ez így teljesen rendben van.

Kata a fogyatékosügy iránt elhivatott, őszinte, segítőkész, remek ember. Örülök, hogy megismerhettem.

Katában több szív dobog. A sajátja mellett, ott dobognak a Bárkás szívek is.

Jeney-Tauzer Katalin

Kicsi kortól fogva

Foglalkozás

Thomas Piketty

Az egyenlőség rövid története

(Corvin Kiadó, 2024.)

Thomas Piketty (1971) francia közgazdász, egyetemi tanár, a párizsi közgazdasági intézet és a londoni közgazdasági egyetem oktatója.

A tőke a 21. században (2013) könyvével vált közismertté. (Magyarul 2015-ben jelent meg)

E könyve ráirányította a közgazdasági és társadalomtudományi szakmák figyelmét a vagyon aránytalan eloszlásának társadalmi következményeire.

E könyve három évszázadra és több mint húsz országra vonatkozó elemzéseket foglal magába, miközben teljesen új alapokra helyezi a kapitalizmus dinamikájának megértését, a fókuszba a gazdasági növekedést és a tőke megtérülésének ellentmondását állítja.

Könyve szerint a jelenlegi tendenciák a szuperjövedelmek féktelen növekedése, illetve a vagyonok szélsőséges koncentrációja valós és jelentős veszélyt jelentenek a demokratikus társadalmak merokratikus értékeire és a társadalmi igazságságra.

Az „Egyenlőtlenség rövid története” először 2021-ben jelent meg francia nyelven közzétett művében korábbi munkáiban kifejtett kutatásainak tanulságait foglalja össze új nézőpontból.

A szerző kötete bevezetésében kifejtett célja az emberi társadalomban a társadalmi osztályok közötti egyenlőtlenségek összehasonlító történetének bemutatása, amely nézetei szerint az egyenlőtlenség történeteként is felfogható.

A szerző álláspontja szerint a jelenlegi gazdasági berendezkedés társadalmi és környezeti ellentmondásából fakadóan a napjainkban tapasztalt konfliktusoknak és válságok a jövőben is központi szerepet fognak játszani.

Piketty el kívánja kerülni a hatalmi viszonyok tagadásából vagy túlértékeléséből fakadó csapdát és a hangsúlyt az igazságos társadalom és intézményrendszer természetének megvilágosítására helyezi.

A világ működésének fenntarthatóságát egyértelműen a vagyoni-tulajdoni egyenlőtlenségeknek csökkentésében és az arányos teherviselésben látja, mint amilyen a progresszív adózás, vagy a túl nagy vagyonnak öröklési rendjének módosítása.

A kötet kilenc fejezetben tárgyalja a haladást az egyenlőség felé, a hatalom és a tulajdon decentralizálását, a rabszolgotartás és gyarmatosítás örökségét, a kártérítési kérdését, a forradalmak és osztályok helyzetét, az 1941-1980. közötti „nagy újraélesztést”, a demokrácia, szocializmus és progresszív adózás kérdéseit, a szerző szerinti igazi egyenlőséget a megkülönböztetéssel szemben, a neokolonializmusból való kikeveredés lehetőségeit, s végül a demokratikus, ökológiai és vegyes szocializmus felé vezető utat.

Kötetét 41. ábra teszi érthetőbbé.

A szerző véleményünk szerint egyedül az egyenlőség eszméjét teszi az emberi történelem uralkodó eszméjének, öncélnak, melynek oltárán feláldozza a szabadságot és a nemzeti eszméket.

Ez úgy látjuk nagyon hajaz a „létezett szocializmus” csődöt mondó állami tervgazdasági eszmei leszűkítő gondolatosságára, s így óvatossággal ell kezelni a progresszió Pikety-fél változatát.

E kritika megjegyzés ellenére, ahogy a *A tőke* a 21. században című kötetét, úgy új munkáját *Az egyenlőség rövid története* című könyvét is tisztelettel ajánljuk olvasásra a társadalomtudományok művelőinek.

Farkas Péter
szociológus, teológus

ABSZTRAKTOK

A koragyermekkor meghatározó szerepe és a bölcsődei nevelés-gondozás

The significant role of early childhood and nursery education

Author: Ágnes Nyitrai

Keywords: early childhood, nursery system, nursery functions

Summary

This study presents the main stages of nursery education from the beginning, mainly in regards of the system evolution. The main components of this developmental process are the professional-methodological culture and the change in staff trainings, in-service trainings. Due to that early caretaking & safeguarding duty of the nursery has been converted into modern pedagogical-social-medical functions. The researches, conducted on all system elements, were and still are building elements of this progress.

Veszteségek feldolgozásának gyakorlata személyesen és a világhálón

The practice of loss processing in person and online

Author: Krisztina Babos

Keywords: loss processing, mourning groups, mental health, networks in the society, self-knowledge

Summary

The platform and the mode of consultation can vary from online to in person, but still the person is in focus. Based on personal experience it can be stated, there is more need to start support and mourning groups. From mental-health point of you I consider the person's psycho-social functions important to be a part of the social network in the family, in the community and in the society as well. We need mental hygiene plans, tasks, strategies as prevention tools to work for our bodily and mental protection and wellness. Our loss forms our life no matter we want it or not. We have to acknowledge that mourning and loss are parts of our life. In the past period the stories, shared with me, have become a part of my life, enriched me with lots of self-knowledge. Many asked me how I can deal with such „deadly” matters while living my own life. This is because support and listening to others have become my life.

Erkölcst a tőkének

Let us give morality for the capital

Author: Péter Farkas

Keywords: social theology, wealth, poverty, globalization, national economies, commonwealth, social justice

Summary

The social theology considered economy as an important activity creating wealth, giving direction to universal progress and solidarity of men and the society. According to this theology poverty was taken as value

in case it reflects humiliation before God and hopeful openness. According to social theology state was attributed to an important role that supports economy: helping its progress, creating moral, legal principle and rules in the midst of social justice, solidarity and subsidiarity. In the meanwhile economical and financial globalisation put national economies aside. A comprehensive politics is needed thus the courses of the world would not directed by only economical, but moral indicators too.

The relation between morality and economy is inevitable and essential, the economical and moral activities penetrate each other profoundly. Either the integrity of society, nor human life can not be limited to material dimensions, though material goods are necessary to maintain life and also to improve life quality. In economy an overall development is needed in order to serve commonwealth, meaning all goods are for everyone, and to serve humans striving for wholeness.

and media in that era.

Examining her career in the 1920's, we can argue, the two dimensions can not be separated from each other; their forming and results can be explained in the frame of complex impact, referring to each other in an interactive relation.

Her works are very relevant today and also represent models to follow from the aspect of provision politics, meant to renew traditional social politics.

Szociális gondoskodás és keresztény közéletiség – Slachta Margit munkássága az 1920-as években

Social provision and Christian publicity The works of Margit Slachta in the 1920's

Author: Dr. Tibor Tóth

Keywords: Christian female movement, social provision, Christian feminism, organisational development, female right to vote

Abstract

According to the premise of this study the works of Margit Slachta was determined by a conceptional, organisational and methodological reform in social work, all beyond the traditional and caritative approach. Besides, it is also characterized by the publicity representing change, protection and advocacy of female roles in society reflected by the political world

SZERZŐINK

- **Babos Krisztina** mentálhigiénés szakember, gyásztanácsadó, Óbudai Családi Tanácsadó és Gyermekvédelmi Központ
- **Farkas Péter** szociológus, katolikus teológus, tudományos tanácsadó, főszerkesztő, Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet
- **Mikó F. László** képzőművész, újságíró, szerkesztőségi tag, Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet
- **Dr. Nyitrai Ágnes** pedagógia szakos előadó, főiskolai tanár, Apor Vilmos Katolikus Főiskola
- **Dr. habil Tóth Tibor** történész, szociálpolitikus, főigazgató Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet, intézetvezető egyetemi docens PPKE BTK Gondoskodáspolitikai Intézet

Lektorálta:

Dr. habil Tóth Tibor, Dr.habil Birher Nándor, Busi Zoltán, Farkas Péter

Slachta Margit
Nemzeti Szociálpolitikai Intézet